

ANTONI COMAS

L'ACADÈMIA DE BONES LLETRES
DES DE LA SEVA FUNDACIÓ L'ANY 1700

*Inauguració conjunta de les corporacions catalanes
del curs acadèmic 2000-2001*

Reial Acadèmia de Bones Lletres
Barcelona, 2000

L'ACADÈMIA DE BONES LLETRES
DES DE LA SEVA FUNDACIÓ L'ANY 1700

ANTONI COMAS

L'ACADÈMIA DE BONES LLETRES
DES DE LA SEVA FUNDACIÓ L'ANY 1700

*Inauguració conjunta de les corporacions catalanes
del curs acadèmic 2000-2001*

Reial Acadèmia de Bones Lletres
Barcelona, 2000

© d'aquesta edició: Reial Acadèmia de les Bones Lletres

Bisbe Caçador, 3 - 08002 Barcelona

© del text: Edicions Ariel

Disseny tipogràfic: Albert Corbeto

ISBN: 84-922028-3-1

Dipòsit legal: L-1002-2000

Imprès a Arts Gràfiques Bobalà, S.L.

C/ Sant Salvador, 8 - 25005 Lleida

El present llibre, que es publica amb motiu de la commemoració del tricentenari de l'Acadèmia dels Desconfiats, que s'escau aquest any 2000, suposa la recuperació de diversos capítols que va dedicar a la història de l'Acadèmia dels Desconfiats així com a la seva successora, l'Acadèmia de Bones Lletres,* el malaguanyat col·lega i amic Prof. Antoni Comas (1931-1981), a partir d'un estudi acurat dels documents i la bibliografia de cadascun dels períodes. Per la nostra part, s'ha respectat al màxim la literalitat del text, però intentant facilitar-ne la lectura i afegint una bibliografia per aclarir la recerca a partir de les notes emprades per l'autor.

Aquesta publicació es presenta en la sessió solemne del dia 10 d'octubre del 2000, presidida pel Molt Honorable Sr. Jordi Pujol i Soley, President de la Generalitat de Catalunya. La celebració d'aquest acte suposa també l'inici conjunt de les activitats del nou curs acadèmic de totes les corporacions catalanes, amb l'aspiració de que aquesta reunió de les Acadèmies tingui també continuïtat en el futur amb la creació d'un Consell Interacadèmic de Catalunya, que d'altra banda ja té el seu antecedent en la Unió Interacadèmica que existí en temps de la república.

La inauguració interacadèmica d'aquest curs 2000/2001 compta amb la participació de les següents corporacions:

Reial Acadèmia de Ciències i Arts
Reial Acadèmia de Medicina
Acadèmia de Jurisprudència i Legislació
Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi
Institut d'Estudis Catalans
Acadèmia de Ciències Veterinàries
Reial Acadèmia de Farmàcia de Catalunya
Reial Acadèmia de Ciències Econòmiques i Financeres
Reial Acadèmia de Doctors
Reial Acadèmia de Bones Lletres.

Eduard RIPOLL

* *Història de la Literatura Catalana*, vol. IV, Editorial Ariel, Barcelona 1964.

D'ENTRE les institucions de cultura catalana del segle XVIII, el primer lloc correspon, cronològicament, a la corporació que a mitjan segle serà batejada, per una reial cèdula de Ferran VI, amb el nom de «Real Academia de Buenas Letras de Barcelona». ¹ L'Acadèmia, conjuntament amb la universitat de Cervera i amb la Junta de Comerç de Barcelona, regirà la vida intel·lectual de Catalunya a partir de la segona meitat del segle.

Al llarg del XVIII aquesta corporació passa per tres fases i tres noms diferents:

- A) L'«Academia de los Desconfiados» o «Desconfiada»: 1700-1703.
- B) L'Anomenada «Acadèmia sense nom»: 1729-1752
- C) La «Real Academia de Buenas Letras de Barcelona», que comença l'any 1752 i que dura fins a l'actualitat.

Tres notes caracteritzen i defineixen l'activitat de l'Acadèmia a través d'aquestes etapes:

1. Sobre l'Acadèmia en general, v.: *Real Academia de Buenas Letras de la ciudad de Barcelona. Origen, progresos y su primera junta general, bajo la protección de Su Majestad, con los papeles que en ella se acordaron*, Francisco Suriá, impresor, Barcelona, 1756; J. MIRET I SANS, «Dos siglos de vida académica», *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, XVII (1917), pàgs. 10-32, 92-116, 168-193, 249-255 i 305-348; E. MOLINÉ I BRASÉS, «Apéndice a "Dos siglos de vida académica"», *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras*, pàgs. 358-362; E. MOLINÉ I BRASÉS, «L'Acadèmia de Bones Lletres i el Renaixement català», *La Revista*, XIX (1933), pàgs. 64-66; Ferran SOLDEVILA, *Barcelona sense universitat i restauració de la Universitat de Barcelona (1714-1837). Contribució al centenari*, Monografies Històriques, V, Publicacions del Seminari d'Història de la Facultat de Filosofia i Lletres i Pedagogia, Universitat de Barcelona, 1938, pàgs. 85-92; M. de RIQUER, «Breve historia de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona», *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras*, XXV (1955), pàgs. 275-304.

- 1) L'interès per la història de Catalunya
- 2) L'interès per la llengua catalana
- 3) El conreu de la llengua catalana, concretament de la poesia.

A) *L'«Academia de los desconfiados» o «Desconfiada»: 1700-1703*

L'«Academia de los desconfiados» neix amb el segle.² El dia 3 de juny de l'any 1700, a casa de don Pau Ignasi de Dalmases i Ros, al carrer de Montcada, es reunien un grup de nobles i eclesiàstics lletraferits que

.....resolvieron formar una Academia, ocupando el tiempo en ingeniosas ocupaciones, así para excusar el ocio de introducir sus desaciertos, como por el gran bien que se saca de aquella estudiosa fatiga...³

Aquests nobles i eclesiàstics que fundaren l'Acadèmia eren:

Joan Antoni de Boixadors, de Pinós i de Rocabertí, comte de Savellà, que fou elegit primer president. Compositor i capità dels Gremis; després virrei de Mallorca, superintendent de la capella imperial de Viena i president i guarda-segells del Tribunal suprem de Flandes.

2. Es conserven les actes de les sessions de l'Acadèmia Desconfiada: *Obras varias en verso y prosa de los académicos de la Academia Desconfiada de la ciudad de Barcelona*, ms. B-98 de l'A.H.C. Aquest ms. prové de la biblioteca del fundador de l'Acadèmia, don Pau Ignasi de Dalmases i Ros, que fou qui el féu compilar, i ha estat estudiat per J. R. CARRERAS I BULBENA, «Constitució i actes conservades de l'Acadèmia Desconfiada», *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, XXII (1922), pàgs. 225-277, 289-336 i 179-194 (sic), del qual existeix una tirada a part amb el títol *L'Acadèmia Desconfiada i sos acadèmics*, Tallers Gràfics Atlas, Barcelona, 1922. V, a més, la «Razón de la obra», de les *Nenias reales y lágrimas obsequiosas que a la inmortal memoria del gran Carlos Segundo, Rey de las Españas y Emperador de la América, en crédito de su más imponderable dolor y desempeño de su mayor fineza, dedica y consagra la Academia de los Desconfiados de Barcelona*, Imprenta de Rafael Figueró, Barcelona, 1701; el *Resumen histórico del origen y progreso de la Real Academia de Buenas Letras de la ciudad de Barcelona, bajo la protección de Su Majestad*, contingut a les pàgs. 1-10 del primer vol. de les *Memorias* de l'Acadèmia esmentat al començament de la nota anterior; i E. MOLINÉ I BRASÉS, «L'Acadèmia dels Desconfiats», *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, XVII (1917), pàgs. 1-10 i 63. El ms. núm. 917 de la B.C. conté també documents literaris sobre l'Acadèmia Desconfiada.

3. Cit. de CARRERAS I BULBENA, *op. cit.*, pàg. 226.

Josep Antoni de Rubí i de Boixadors, marquès de Rubí, elegit primer secretari. Seguí també la carrera de les armes i fou més tard virrei de Mallorca i de Sardenya i governador de la plaça d'Anvers.

Josep d'Amat, de Planella i de Despalau, que fou nomenat fiscal. Militar i després marquès de Castellvell.

Francesc de Josa i d'Agulló, ardiaca de Santa Maria de Mar i canonge de la seu de Barcelona.

Llorenç de Barutell i d'Erill, baró de Bestracà, conegut literàriament amb el pseudònim «Ermità de Pruneres».

Felip de Ferran i de Sacirera, després ambaixador de Barcelona a Holanda.

Francesc de Junyent i de Vergós, oïdor militar i després marquès de Castellmeia.

Josep de Taverner i d'Ardena, canonge de la seu de Barcelona i mes tard de les de Perpinyà i de París i bisbe de Girona.

Agustí de Copons, de Copons i de Berardo, després marquès de Moià.

Alexandre de Palau i d'Aguilar, del Braç militar de Barcelona.

Josep de Rius i de Falguera, canonge de la seu de Barcelona, i després rector de la universitat de Cervera i inquisidor de Cuenca.

Antoni de Peguera i d'Aimeric, que arribà a ésser coronel del Regiment de les Guàrdies Catalanes.

Josep de Clua i de Granyena, doctor en teologia.

Pau Ignasi de Dalmases i Ros, nomenat arxiver. Cronista del principat de Catalunya i ambaixador de Barcelona a Londres.

Joan de Pinós i de Rocabertí, elegit superintendent. Capità dels Gremis i cavaller de l'Orde de Sant Joan.

Martí Díaz de Mayorga, elegit també superintendent.⁴

De fet era una tertúlia que feia un quant temps que es reunia a la sala de la biblioteca particular de Pau Ignasi de Dalmases:

4. CARRERAS I BULBENA, *op. cit.*, pàgs. 255-304.

...algunos estudiosos de los que frecuentan este salón de su gran librería, no tanto por lo apreciable y exquisito de sus libros, como por lo inestimable de sus méritos y prendas particulares [de Dalmases]...⁵

En erigir-se en acadèmia es posaren sota el patronatge de la Verge de Montserrat i es proposaren d'observar la màxima «Neminem loedere et omnibus prodesse»;⁶ es batejaren amb el nom de «desconfiats» i prengueren com emblema escaient un paisatge de mar amb dues naus —una que reposa a la platja amb la llegenda «Tuta quia diffidens» i l'altra enfonsada en el mar—:

...se resolvió erigirla [la Academia], no sin desconfianza cada cual de sus talentos, dándole ésta el nombre de «Academia de los Desconfiados» y tomando por empresa la de un mar embravecido, en quien se miran, lastimoso triunfo del Hado y la Inconstancia, derrotados fragmentos de una nave que ha naufragado y un barquillo desarmado en la arena con el lema «Tuta, quia diffidens».⁷

Mig segle després el primer volum de memòries, en fer la història de la corporació, n'explica la significació de la manera següent:

Tomó por empresa una nave en la playa con el mote «Tuta, quia diffidens» y el humilde apellido de «Academia de los Desconfiados», negándose a la entonces válida costumbre de pomposos renombres de otras distintas academias, como los de «Philadélficos», «Olímpicos», «Fulminales», publicando con la sencillez de su desconfianza la discreción prudente de su instituto.⁸

El Rector de Bellesguard en la dedicatòria que fa l'Acadèmia de l'edició de les poesies del Rector de Vallfogona amb el títol *Harmonia del Parnàs...*,⁹

5. Cit. de *Nenias reales...*: «Razón de la obra».

6. Cit. de *Nenias reales...*: «Razón de la obra».

7. Cit. de *Nenias reales...*: «Razón de la obra».

8. Cit. de *Real Academia de Buenas Letras de la ciudad de Barcelona. Origen...*, pàg. 2.

9. *L'Harmonia del Parnàs més numerosa en les poesies varies de l'atlant del cel poètic, lo Dr. Vicent Garcia, rector de la parroquial de Santa Maria de Vallfogona. Recopilades i emendades per dos ingenis de la molt il·lustre Academia dels Desconfiats, erigida en l'excel·lentíssima ciutat de Barcelona. Se dedica a la mateixa Acadèmia per medi dels rasgos de la ploma del Rector de Bellesguard*, Impremta de Rafael Figueró, Barcelona, 1700. Sobre aquesta edició v. pàgs. 15-16 i 110.

diu que aquesta desconfiança és un tret característic del temperament català:

Però jo discorro, per tenir ben fundat lo geni de mos nacionals, que nostra desconfiança, motivada del gran català esperit...

Sembla, però, que s'inspiren en el títol de l'Acadèmia dels Confiats de Pavia.¹⁰ Venia a ésser, doncs, una de tantes societats literàries com les que des de feia dos segles existien a Espanya i a Itàlia i obeïa el mateix estímul d'emulació i de lluïment:

Es la Academia, en sentir de los más eruditos griegos, taller donde se pulen los ánimos y fragua donde se labran los ingenios.¹¹

En les sessions succeïssives entraren a l'Acadèmia Desconfiada :

Gabriel Álvarez de Toledo y de Pellicer
Josep Aparici i Mercader
Felip d'Ermengol i de Folch
Francisco Bothello de Moraes y Vasconcellos
Diego de Cárdenas, Ariñosa y de Collado
José Carrillo de Albornoz y de Montiel
Josep de Cortada i de Bru
Josep de Llupià i d'Agulló
Diego Martínez Folcrás
Josep Miró
Diego de Pellicer y de Tovar
Ignacio de Pellicer y de Frías
Manuel de Pellicer y de Velasco
Esteve de Pinós i d'Urries
Josep Faust de Potau i de Ferran
Pere de Potau i de Ferran
Pere de Potau i de Ferran
Benet de Sala i Cella
Miquel Francesc Salvador i Mascaró

10. V. la «Razón de la obra» de les *Nenias reales*... V., a més, CARRERAS I BULBENA, *op. cit.*, pàg. 245.

11. Cit. de *Nenias reales*..., «Razón de la obra».

Francesc Sans i Miquel, i de Montrodon
Antoni Serra i Vileta
Isidre Serradell
José Ignacio de Solís i de Gante
Francesc Valls i Galan
Marcos de Alva
Alessandro Dini
Joan Galvany
Manuel de Vega i de Rovira
Joan Baptista de Vilana i de Millàs
Inigo de Villarroel i Peláez
Marc Antoni Vinyes
Joaquim Vives i Ximénez.¹²

A les sessions de l'Acadèmia hi assistien els «meninos», que en deien, alumnes escollits del col·legi de Cordelles, a fi d'estimular-los al conreu de les lletres:

Y para que redundase en mayor beneficio del público la erección de la Academia, se dio lugar en ella a los abriles de la juventud estudiosa, destinándose seis caballeros de pocos años, que, con el título de «meninos», asistiensen a ella y se educasen en tan noble escuela.¹³

Aquests privilegiats foren:

Josep de Peguera i d'Aimeric
Lluís de Peguera i d'Aimeric
Antoni de Copons i de Copons
Josep de Ferran i de Fivaller
Diego de Pellicer y de Bustamante
Manuel de Pellicer y de Bustamante
Felipe de Pellicer y de Bustamante.¹⁴

12. CARRERAS I BULBENA, *op. cit.*, pàgs. 307-336 i 179-194.

13. Cit. de *Nenias reales...*, «Razón de la obra».

14. CARRERAS I BULBENA, *op. cit.*, pàgs. 305-306. En comptes de sis en posa set.

Gravat de Francisco Gazán amb l'emblema de l'Acadèmia dels Desconfiats,
al frontispici de les *Nemias reales...* (1700).

A les seves sessions els desconfiats llegien poesies, pronunciaven discursos i oracions ampul·loses i dissertaven en prosa i en vers —i habitualment en castellà— sobre temes imposats. També eren interpretades peces musicals dels marquès de Savellà i del mestre Valls. L'estil de les composicions de l'Acadèmia era cargolat, enutjosament barroc i artificios, i llur contingut ens sembla avui intranscendent i irrisori. Heus ací l'enunciat d'alguns d'aquests temes:

Provar amb exemples històrics que la veritat venç la força.
Sobre la constància i la inconstància.
Quina és la virtut més pròpia de l'heroi, si el valor o la prudència.
Sobre la constància de Penèlope.
Qui fou més prudent, si Numa a Roma o Soló a Atenes.
Gestes que realitzà a Montsó el rei Jaume quan tenia deu anys.
Com estima un cor fermament enamorat.
«Infelice el pueblo en que el ocio fijó su morada».¹⁵

Podria semblar de bell antuvi que l'Acadèmia dels Desconfiats vivia d'esquena a la cultura i a la llengua catalana. No és ben bé així. És cert que la llengua de les sessions, la de tota aquella poesia i d'aquella prosa tan convencional era usualment la castellana. Però el català, com a llengua oficial de les corporacions barcelonines, havia d'ésser emprat sovint pels acadèmics. Només cal que recordem les cartes de Pau Ignasi de Dalmases i Ros des de la presó de Madrid i des de Londres al Consell de Cent.¹⁶ Dins les activitats pròpiament acadèmiques, hem de recordar que a la sessió del dia 23 de juny

15. CARRERAS I BULBENA, *op. cit.*, pàgs. 225-242. La darrera cita d'aquests temes és del ms. de l'A.H.C.

16. V. *Registro de cartas y otros escritos del Señor Marqués don Pablo Ignacio de Dalmases Ros, escritas a diferentes partes y sujetos desde su salida de Barcelona, con la incumbencia de aquella ciudad, en enviado de la Diputación y del Brazo Militar de Cataluña a la corte de Londres, y Dietario o Libro de Memorias referentes a los actos predicados por el señor don Pablo Ignacio de Dalmases y Ros, como embajador enviado por las Cortes Catalanas a Inglaterra durante la época de la Guerra de Sucesión*. Mss. B-95 i B-96 de l'A.H.C.; i Ferran SOLDEVILA, «La presó de Pau Ignasi de Dalmases i Ros, enviat de la ciutat de Barcelona a Felip V (1705)», *Homenatge a Antoni Rubió i Lluch, Miscel·lània d'estudis literaris, històrics i lingüístics*, vol. III, Barcelona 1936, pàgs. 481-498.

de l'any 1700 Felip de Ferran i Sacirera llegí una composició catalana de forma i tema forçats: *Resòldrer ab 12 quintilles catalanes burlesques si fou ditxa o desditxa d'Anfriso, al collir el vano que havia caigut a Fil·lis, mossegar-li un gos de falda la mà*.¹⁷ A les *Nenia reales...*, l'antologia i corona funerària que l'Acadèmia dedicà a la mort de Carles II, trobem cinc composicions catalanes escrites per acadèmics: un sonet de Josep d'Amat i de Planella, en el qual *Pondera's la rara circumstància d'haver-se trobat en lo real cadàver de Carlos lo cor tot consumit*;¹⁸ dues composicions d'Antoni de Peguera i d'Aimeric: un sonet amb el títol, *Mor Espanya perquè mor son rei: tant pot lo rigor d'un sentiment*¹⁹ i un romanç heroic, *Al comú sentiment de tota Espanya*;²⁰ unes *Redondillas* i glossa de Josep de Clua i de Granyena,²¹ i un jeroglífic de Manuel de Vega i de Rovira, intitulat *Se pinta Catalunya en figura d'una hermosa dama que plora reclinada en lo sepulcre de son enamorat i rei Carlos Segon (que està en la Glòria), ab la qual parla lo mateix sepulcre ab est espitafi o sonet en forma de laberinto*.²² La curiosa primera edició de les poesies del Rector de Vallfogona, que porta per títol *Harmonia del Parnàs...*,²³ va ésser complida per dos acadèmics, el «Rector de Pitalluga» i el «Rector de Banys», i dedicada «A l'estudiosa, sàvia, il·lustre Acadèmia que s'acredita ab lo nom d'Escola dels Desconfiats...» pel «Rector de Bellesguard». Un romanç del temps satiritza els editors de l'obra de Vallfogona i, de passada, també l'Acadèmia a causa d'aquesta edició:

Molt m'admira que a volar
 tragués estos dos moixons
 Acadèmia tan illustre,
 digna del major honor.

17. CARRERAS I BULBENA, *op. cit.*, pàgs. 230-231.

18. *Nenias reales...*, pàg. 99.

19. *Nenias reales...*, pàg. 100.

20. *Nenias reales...*, pàgs. 101-102.

21. *Nenias reales...*, pàgs. 103-104.

22. *Nenias reales...*, sense paginació entres les pàgines 100 i 101.

23. V. nota 9.

Un museu acreditat
en poc temps de pol a pol,
més que Atenes, més que Roma
en doctrina i en valor,
li promet a Catalunya
singulars los resplendors,
fins en la desconfiança
la seguretat major.
Excel·lentíssima mare,
de tot lo Principat sol,
en ton centro, Barcelona,
goses un immens tresor.²⁴

A l'Acadèmia, hi trobem de bell començament una noble passió per la història de Catalunya. Deixant de banda els treballs i les comunicacions banals i artificiosos, els acadèmics commemoren les gestes de Jaume I, la participació dels catalano-aragonesos amb llur cabdill Dalmau Creixell a la batalla de les Navas de Tolosa, la primacia de l'arquebisbe de Tarragona. El geògraf Josep Aparici hi disserta sobre els «Fonaments de la felicitat de Barcelona», «l'origen i configuració de Montserrat», «la geografia astronòmica, la natural i la històrica» i «sobre la influència del sol».²⁵ Un altre acadèmic, Josep de Taverner i d'Ardena, escriví valuoses obres sobre història dels comtats catalans, descobrí el concili de Girona de l'any 1068 i copià i glossà la segona i la tercera part de la *Crònica* de Pujades.²⁶ I resta encara la labor de Pau Ignasi de Dalmau, de qui parlarem més endavant. Aquest interès pel passat històric de Catalunya és potser el tret més definitori de l'Acadèmia durant els dos-cents setanta-dos anys d'existència que ja compta [tres-cents en l'actualitat].

24. Cit. de MOLINÉ, «L'Acadèmia dels Desconfiats», *op. cit.*, pàg. 63.

25. Ramon d'ALÓS-MONER, «Josep Aparici en l'Acadèmia dels Desconfiats», *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, XXVIII (1928), pàgs. 241-260. El ms. número 1044 de la B.C. conté discursos d'Aparici destinats a l'Acadèmia.

26. CARRERAS I BULBENA, *op. cit.*, pàgs. 275-276.

Les sessions de l'Acadèmia duraren fins a l'any 1703. La corporació quedà desfeta a causa de la guerra de Successió i de la tensió política que la precedí. Quan l'any 1701 Felip V arribà a Barcelona, l'Acadèmia li tributà honors, però una bona part dels seus membres es desenganyaren aviat i es passaren al bàndol austriacista. D'entre els fundadors foren partidaris de Carles d'Àustria: el comte de Savellà, que arribà a ésser virrei de Mallorca, gentilhome i ajudant íntim de l'Arxiduc, superintendent de la capella imperial de Viena i president i guarda-segells del Tribunal Suprem de Flandes; el marquès de Rubí, que succeí l'anterior en el càrrec de virrei de Mallorca i gràcies al seu heroisme aconseguí una capitulació molt honrosa per al seu exèrcit, i que fou també virrei de Sardenya i governador d'Anvers; Francesc de Josa i d'Agulló, desterrat per Felip V i mort a l'exili; Felip de Ferran i de Sacirera, ambaixador de Barcelona a Holanda; Antoni de Peguera i d'Aimeric, un dels signants del pacte de Gènova, cap de la Guàrdia Reial Catalana i que morí lluitant contra les tropes de Felip V; Pau Ignasi de Dalmases i Ros, empresonat i desterrat pel rei Felip, ambaixador de Barcelona a Londres; Joan de Pinós i de Rocabertí, ajudant de camp de l'Arxiduc. Alexandre de Palau i d'Aguilar, Josep de Clua i de Granyena i Josep d'Amat, de Planella i de Despalau —per bé que aquest darrer vergonyant— foren també partidaris de Carles d'Àustria. De filipistes declarats, en canvi, només ho foren dos: Francesc de Junyent i de Vergós i Agustí de Copons, de Copons i de Berardo. Llorenç de Barutell i d'Erill i Martín de Díaz de Mayorga ja havien mort en esclatar la guerra. Josep de Taverner i d'Ardena i Josep de Rius i de Falguera foren simplement enemics de la lluita.²⁷ Dels qui entraren a les altres tandes, a part un gran nombre d'austriacistes, hi hagué també filipistes conspicus, com els Pellicer.²⁸

27. CARRERAS I BULBENA, *op. cit.*, pàgs. 255-304.

28. CARRERAS I BULBENA, *op. cit.*, pàgs. 307-336 i 179-194.

B) *L'Acadèmia sense nom: 1729-1752*

La segona fase de la vida de l'Acadèmia, anomenada «sense nom», comença l'any 1729. (Fixem-nos en la coincidència cronològica respecte del recobriment econòmic i social del País). De fet, acabada la guerra de Successió, vers el 1718, sembla que foren continuades les sessions dels Desconfiats a can Dalmasas d'una manera privada i sense cap mena d'ostentació. Mort Pau Ignasi, les continuà el seu fill, Ramon de Dalmasas i de Vilana. A la vegada, el comte de Peralada, Bernat Antoni de Boixadors —fill del marquès de Savellà, primer president dels Desconfiats— reunia a casa seva una tertúlia literària. De la fusió dels dos grups, en resultà l'«Acadèmia sense nom», que continuava la dels Desconfiats i que es convertiria més endavant en l'Acadèmia de Bones Lletres.²⁹ La primera sessió fou celebrada el dia 1 d'abril de l'any 1729.

Els que primer es reuniren i constituïren l'Acadèmia sense nom foren:

Segimon Comes i Codinac, rector de Sant Cugat del Racó, i que havia estat catedràtic de Retòrica a l'extingida universitat de Barcelona.

Fra Agustí de Minuart i Parets, agustí, antic catedràtic de Teologia a la universitat de Barcelona i que fou proposat per a la de Cervera.

Antoni d'Ametller i de Montaner, benedictí i abat del monestir de Besalú.

Guillem de Melun, marquès de Risbourg, capità general de Catalunya.

Bernat Antoni de Boixadors i Sureda de Sant Martí, comte de Peralada i després ambaixador d'Espanya a Portugal.

Fra Joan Antoni (Tomàs) de Boixadors i Sureda de Sant Martí, dominic, després general de l'orde i cardenal de l'Església.

Josep de Mora i de Catà, marquès de Llió.

Fra Joan Thomàs Massanet, dominic, mestre en Teologia i després provincial de l'orde.

29. A més de les referències bibliogràfiques donades a la nota 1, v. J. R. CARRERAS I BULBENA, «Estudis biogràfics d'alguns benemèrits patricis qui il·lustren aquesta Acadèmia», *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, XXVII (1927), pàgs. 179-237.

Ramon de Dalmases i de Vilana, marquès de Villalonga.

Francesc de Sentmenat i d'Agulló, marquès de Sentmenat.

Feliu Amat i Lentsclà de Gravalosa, doctor en Dret.

Fra Manuel Marià Ribera, mercedari i historiador de l'orde.³⁰

Entre els qui hi anaren entrant durant aquest període, cal que recordem: Pere Serra i Postius, Antoni de Bastero, el marquès de Barberà, Jaume Caresmar, fra Agustí Eura, etc., dels quals ja tindrem ocasió de parlar.

En aquesta represa de l'Acadèmia trobem molts descendents dels Desconfiats: Ramon de Dalmases i de Vilana, fill de Pau Ignasi; i els Boixadors, fills del comte de Savellà. I, entre els que hi entraren més tard, el marquès de Barberà descendia també del comte de Savellà; Gaietà d'Amat i de Rocabertí era nét de Josep d'Amat i de Planella; Joan Antoni de Barutell i d'Asprer descendia de Llorenç de Barutell; Josep de Vega i Sentmenat era nebot d'Agustí de Copons; i Francesc de Palau i de Magarola era fill d'Alexandre de Palau i d'Aguilar.³¹

A finals de l'any 1729 l'Acadèmia quedà constituïda definitivament en vint-i-sis membres. Prengueren per escut un rusc d'abelles voltat de farigola i de flors amb la llegenda: «Per thima et flores summa volant» i més tard proposaren d'afegir-n'hi una altra: «MEL UN de dabunt opus», per commemorar i perpetuar el nom del protector, el marquès de Risbourg.³²

La nova corporació es proposà molt especialment de cultivar la història de Catalunya:

...pareció justo dirigir los pensamientos a más sólidos destinos, dando a la Academia por principal objeto la historia sagrada y profana y con especialidad la de Catalunya, però entretejiendo los asuntos con alguna de las filosofías natural, moral y política, y otros de elocuencia y poesía, así para constituir más plausi-

30. CARRERAS I BULBENA, «Estudis biogràfics...», *op. cit.*, pàgs. 180-206.

31. CARRERAS I BULBENA, «Estudis biogràfics...», *op. cit.*, pàgs. 187-192, 197-201, 219-220, 237 i 288-292.

32. CARRERAS I BULBENA, «Estudis biogràfics...», *op. cit.*, pàg. 186.

bles, con la variedad, las asambleas, como para atraer a la joven nobleza con los últimos, instruírla con los segundos e irla inclinando a la sólida aplicación con los primeros.³³

I es proposà dues tasques fonamentals: la redacció d'un «Diccionario histórico de Cataluña» i la confecció d'un epítom de la *Crònica* de Pujades. Malgrat aquesta directriu seriosa, molts dels treballs llegits a les sessions de l'Acadèmia sense nom eren d'un to semblant als llegits a les sessions dels Desconfiats:

Sonet «al desengaño que ofrece una señora hermosa que muere de repente»

Epigrama al sepulcre de Carlemany.

Sobre la mort d'Epaminondes.

Sobre la lluita interior de sant Agustí en el moment de la seva conversió.

Per què els escites preferien la inclemència del seu país i no les delícies de Roma.

Sobre el galant que portà un bou a la processó de Corpus per obsequiar la seva dama.

Qui fou millor general, si Cèsar o Pompeu.

Per què el patriarca Josep quan era a Egipte, només a quaranta llegües de casa seva, ni ell va saber res dels seus pares ni els seus pares d'ell.

«Sobre cómo se entienden los gigantes que según la común opinión ha habido por el mundo y si en Catalunya se han descubierto huesos que pueden creerse de gigantes que fuesen sus primeros pobladores».

«A Cristo Nuestro Señor, considerado como hortelano en el huerto de Getsemaní».

La llengua aramea fou una de les primeres a ésser parlades a Espanya.

Sonet condemnant l'acció de Lucrècia de clavar-se un punyal al pit.

Si Carles V obrà com a bon polític en donar llibertat a Francesc I.³⁴

33. Cit. de *Real Academia de Buenas Letras de la ciudad de Barcelona. Origen...*, pàgs. 4-5.

34. MIRET I SANS, *op. cit.*, pàgs. 17-30.

Pels volts de Nadal i de Setmana Santa se celebrava l'acadèmia de Nadal i l'acadèmia de Passió i es llegien composicions al·lusives a aquestes festivitats litúrgiques.

Malgrat haver-se acordat que «los académicos usen el idioma castellano»,³⁵ l'Acadèmia sense nom manifesta un interès vivíssim per la llengua catalana. Tot just fundada, el primer president, el Dr. Segimon Comes, féu un discurs en llatí enaltint la història de les lletres catalanes i evocant la celebració dels Jocs Florals.³⁶ El mateix Dr. Comes fou encarregat de compondre unes normes ortogràfiques per als treballs de l'Acadèmia en català.³⁷ Els acadèmics, a més, continuaren cultivant el català: el comte de Creixell féu un comentari en català a les obres de Tàcit;³⁸ Josep Galceran de Pinós, marquès de Barberà, compongué unes «redondillas» dedicades *A l'encant d'una miryona forastera a la primera vista dels gegants* i fou encarregada a Genís Padró una elegia *Sobre los sospirs dels pagesos quan veuen que se'ls perd la collita*.³⁹ Aquestes composicions de l'Acadèmia eren fetes damunt temes imposats i amb la finalitat només de lluir l'enginy i l'habilitat. Llur contingut, a més, era de caràcter burlesc. L'ús del català, doncs, havia quedat rebaixat als temes còmics i avulgarats. De tot això el que resulta més interessant és veure com hi ha un grup de famílies relacionades amb l'Acadèmia que es mantenen fidels al conreu del català. Un manuscrit de la Biblioteca de Catalunya aplega una col·lecció de versos catalans amb els noms de Boixadors, Amat, Sentmenat, Dalmases, etc., és a dir, dels Desconfiats i dels seus successors.⁴⁰

35. Cit. de MIRET I SANS, *op. cit.*, pàg. 15.

36. CARRERAS I BULBENA, «Estudis biogràfics...», *op. cit.*, pàg. 181. Segimon Comes és autor d'una Retòrica que fou publicada l'any 1779 a Barcelona per la impremta Piferrer (J. CORMINES, *Suplemento a la Memoria para ayudar a formar un diccionario crítico de los escritores catalanes y dar alguna idea de la antigua y moderna literatura de Cataluña, que en 1836 publicó el Excmo. e Ilmo. señor don Félix Torres Amat...*, Impremta de Arnáiz, Burgos, 1849, pàgs. 83-84). Els mss. núm. 1242 de la B.C. i 1708 de la B.U.B. contenen un tractat de Retòrica d'aquest autor, potser el mateix que fou imprès o potser apunts d'alumnes seus.

37. CARRERAS I BULBENA, «Estudis biogràfics...», *op. cit.*, pàg. 182.

38. CARRERAS I BULBENA, «Estudis biogràfics...», *op. cit.*, pàg. 207.

39. MIRET I SANS, *op. cit.*, pàgs. 17-18.

40. Ms. núm. 186 de la B.C. (J. RUBIÓ I BALAGUER, «Literatura catalana», a *Historia General de las Literaturas Hispánicas*, vol. V, Edit. Barna, Barcelona, 1958, pàgs. 277-278). V, a més, pàgs. 657-660.

L'Acadèmia, en proposar-se atreure la «joven nobleza», projectà de substituir amb una mena d'estudis superiors la manca d'universitat a la nostra ciutat. Més endavant, convertida ja en Acadèmia de Bones Lletres, crearà càtedres i en obrir-se de nou la universitat de Barcelona la nodrirà de professors.⁴¹

C) La «Real Academia de Buenas Letras de Barcelona»: 1752- ...

La tercera etapa de la corporació, que s'anomena «Real Academia de Buenas Letras de Barcelona» i que dura fins a l'actualitat,⁴² s'inicia amb la cèdula d'aprovació de Ferran VI, datada el 27 de gener de l'any 1752. Un any abans el marquès de Llió s'havia dirigit al rei demanat-li que posés l'Acadèmia sota la seva protecció.

Tant en el permís com en els estatuts es continua mantenint la idea que la finalitat de la corporació és el conreu de la història de Catalunya:

Habiéndose propuesto la Academia por fin principal de su instituto formar la historia de Cataluña, aclarando aquellos puntos que han querido controvertir o suponer, ya el error, ya la malicia, deberá ser su primer objeto dirigir el trabajo de sus individuos a la perfección de esta obra; y proponiéndose igualmente como fin secundario de su celo la instrucción de la noble juventud en la historia sagrada y profana, filosofía natural, moral y política, retórica i poesía, se tendrá también muy presente esta importancia en la disposición de los asuntos.⁴³

L'Acadèmia no ha perdut, doncs, el fil, i ben explícitament ens diu que pretén de fer una història vindicativa, per damunt de l'error i de la malícia.

41. RIQUEL, *op. cit.*, pàgs. 277 i 296.

42. En aquest capítol parlem només de l'activitat de l'Acadèmia fins a la guerra de la Independència.

43. Cit. de *Real Academia de Buenas Letras de Barcelona. Origen y...*, pàg. 12. Recordem que en el «Prólogo» de l'edició que fa de *Costumbres de la ciudad de Barcelona sobre las servidumbres de los predios urbanos y rústicos, llamados vulgarmente d'en Sanctacília, a las que se han añadido por apéndice algunos capítulos de los privilegios conocidos bajo el nombre del «Recognoverunt proceres»...*, por la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona, Imprenta de Joan Francesc Piferrer, Barcelona, s. d., diu: «Siendo del instituto de esta Real Academia el dedicarse a la historia de Catalunya...».

*Retrat de Ferran VI, el rei que donà el títol de Reial a la
corporació barcelonina l'any 1752.*

L'Acadèmia deixa ara d'ésser una tertútila més o menys amena i pintoresca per a convertir-se en una institució seriosa. Els estatuts disposen que el nombre d'acadèmics sigui quaranta, reglamenten les votacions per a l'admissió de socis i les sancions per les faltes d'assistència i estableixen els càrrecs de president, vice-president i director, secretari, zelador, degà i cinc revisors —tres dels quals s'han d'encarregar de la Història de Catalunya. L'escut de la corporació serà un rusc, com ja ho era el de l'Acadèmia sense nom, però amb una llegenda diferent: «Et Rege et Lege».⁴⁴

En constituir-se l'any 1752 la «Real Academia de Buenas Letras de Barcelona» els membres que la componien eren en nombre vint-i-cinc. Heus ací els noms:

Bernat Antoni de Boixadors i Sureda de Sant Martí, comte de Peralada.
Josep de Móra i Catà, marquès de Llió.
Jan Antoni de Boixadors i Sureda de Sant Martí, dominic, provincial de l'orde i després general, i cardenal de l'Església.
Francesc de Sentmenat i d'Agulló, marquès de Sentmenat.
Feliu Amat Lentscla de Gravalosa, doctor en Dret.
Antoni d'Ermengol i d'Aimeric, baró de Rocafort.
Joan de Sagarriga i Queralt, de Vera i Reart, comte de Creixell.
Salvador Sanjoan i de Planella, doctor en dret civil i canònic.
Francesc de Savila i Savila, coronel d'infanteria i ajudant de les Reials Guàrdies.
Josep Galceran de Pinós i de Pinós, marquès de Barberà.
Fra Joan Lleonart, dominic, catedràtic de Teologia tomista a Cervera i prior del convent del seu orde a Barcelona.
Antoni de Cortès i Gelabert, canonge de Tortosa.
Ramon de Ponsic i Camps, doctor de Lleis.
Benardí de Padellàs i de Puig, baró de Camposines.
Fernando de Silva Álvarez de Toledo, duc de Huéscar i d'Alba.
Fra Agustí Eura i Martró, agustí calçat, mestre en Sagrada Teologia i bisbe d'Orense.
Francesc Sanjoan.
Fra Domènec Ignasi de Bòria i de Llinàs, dominic, mestre en Sagrada Teologia.

44. *Real Academia de Buenas Letras de Barcelona. Origen y...*, pàg. 7.

Fra Agustí Lluís Verde i Camps, agustí, mestre en Sagrada Teologia,
Benet Vinyals de la Torre i Braçó, catedràtic d'Institucions Canòniques a
Cervera i canonge de Tarragona.

Francesc Xavier de Garma i de Duran, cap de l'Arxiu de la Corona d'Aragó.
Salvador Puig i Xuriguera, capellà major del Palau.

Fra Francesc Armanyà i Fonts, agustí, mestre en Sagrada Teologia, i després
provincial de l'orde a Aragó, bisbe de Lugo i arquebisbe de Tarragona.

Gaietà d'Amat i de Rocabertí.

Fra Jaume Caresmar i Alemany, de l'orde premonstratès, doctor en Teologia.⁴⁵

Entre els qui hi entraren després, fins a la guerra de la Independència,
recordem: Antoni de Capmany i de Montpalau, Josep de Vega i Sentmenat,
Manuel de Godoy, el pare Masdeu, Ignasi Torres i Amat, el pare Jaume
Vada, etc.⁴⁶

La primera junta de l'Acadèmia de Bones Lletres restà constituïda de la
manera següent:

President: Bernat Antoni de Boixadors, comte de Peralada.

Vice-president i director: Josep de Móra i de Catà, marquès de Llió.

Secretari: Ramon de Ponsic i Camps.

Zelador: Antoni d'Ermengol i Aimeric, baró de Rocafort.

Revisors: Josep Vinyals de la Torre

Salvador Sanjoan i de Planella

Francesc Prats i Mates

Joan de Sagarriga i Queralt, comte de Creixell

Josep Pla

Degà: Francesc de Setmenat i d'Agulló, marquès de Sentmenat.⁴⁷

La nova junta i els acadèmics emprenen amb entusiasme la confecció
d'una «Història de Catalunya». Primer divideixen la matèria en quatre
temps: a) des dels orígens fins a l'entrada dels cartaginesos, b) la dominació
cartaginesa, c) la dominació romana i d) des de l'entrada dels bàrbars fins

45. CARRERAS I BULBENA, «Estudis biogràfics...», *op. cit.*, pàgs. 179-237 i 262-264.

46. CARRERAS I BULBENA, «Estudis biogràfics...», *op. cit.*, pàgs. 264-377.

47. RÍQUER, *op. cit.*, pàgs. 283-284.

a l'any 700. D'aquest projecte i de la seva realització —que no prospera—, se'n parla molt en les sessions dels anys següents i a la fi sembla que resta oblidat. Mig segle després, l'any 1804, se'n fa una nova estructuració i es divideix la matèria en sis èpoques, però torna a caure en l'oblit una altra vegada.⁴⁸ Mentrestant, es proposen també d'editar els cronistes catalans en versió castellana, començant per Muntaner.

Molt més interessant per a nosaltres és el propòsit de formar «un perfecto diccionario de la lengua catalana», una mena de diccionari d'autoritats, segons consta en l'acta del 29 de juliol de l'any 1769, projecte que preocupa els acadèmics durant una temporada, però que també decau.⁴⁹ El «Diccionari català», com la «Història de Catalunya», és una altra de les obsessions de l'Acadèmia.

Un altre projecte frustrat de l'Acadèmia fou de publicar un setmanari. El 23 de maig de l'any 1804 es dirigeixen al rei i li demanen permís, i dos anys després els és concedit,⁵⁰ però el setmanari no arribà a sortir mai.

L'Acadèmia va concebre encara un altre projecte: editar un volum de memòries. Finestres, escarmentat ja de tante i tantes promeses —ell que era un home que solia tirar endavant tot el que es proposava—, escriu irònicament a Gregori Mayans el dia 10 de novembre del 1754:

La Real Academia de Barcelona «multa et praeclara minatur»: tiempo ha que va parturiente; quiera Dios no salga algún «ridiculus mus».⁵¹

I quan està a punt de sortir, el dia 10 de setembre de l'any 1754, escriu a Ignasi de Dou i de Bassols:

48. Riquer, *op. cit.*, pàgs. 285-286.

49. MIRET I SANS, *op. cit.*, pàgs. 102-103. V. també Antoni COMAS, «Una defensa de la llengua i de la literatura catalanes a la darrerïa del segle XVIII», *Estudis Romànics*, XII (1963-1968) [*Estudis de lingüística i de filologia catalanes dedicats a la memòria de Pompeu Fabra*, I, (1970)], pàgs. 35-50.

50. MIRET I SANS, *op. cit.*, pàgs. 178 i 180.

51. Cit. d'Ignasi CASANOVA, «Josep Finestres: Epistolari», vol. I, carta 528, *Documents per a la història cultural de Catalunya en el segle XVIII*, Biblioteca Balmes, sèrie II, vol. VIII, Biblioteca Balmes, Barcelona, 1933, pàg. 513. En una altra carta a Mayans continguda dins el mateix vol., pàg. 193, en parla també en termes despectius: «Es una academia literaria erigida en Barcelona no sé bajo qué apellido».

Si el día 23 de este mes se presenta al Rey el primer parto de esa Real Academia, no se tardará a esparcirse por medio de regalo o venta; y espero podremos leer ese libro, en que suben más las citas que la materia... «és una olla de cols», pero mejor dijera olla podrida o plato de lenguas, pues asegura hay alemán, inglés, italiano, francés, etc. No dudo que la erudición será mucha, pero hacinada y sacada de las fuentes en que, como dice Feijóo, beben bestias y personas. A su tiempo haremos juicio del libro menos a tientas que ahora.⁵²

El volum va aparèixer l'any 1756 amb el títol *Real Academia de Buenas Letras de la ciudad de Barcelona. Origen, progresos y su primera Junta general, bajo la protección de Su Majestad, con los papeles que en ella se acordaron*.⁵³ El volum és gairebé tot ocupat per un treball de gran qualitat del marquès de Llió intitulat *Observaciones sobre los principios elementales de la Historia*.⁵⁴ L'obra és certament d'una gran dignitat, i Gregori Mayans n'avança el següent judici en una carta a Finestres:

Estimaré el libro de la Academia de Barcelona que quiere enviarme nuestro amigo don Ignacio Dou. Le he visto solamente hojeándole. Hago juicio de que esa Academia es la más útil de todas las históricas de España, y espero que publicará muchas noticias del insigne Archivo de Barcelona, que es lo que más importa. Por lo que toca a lo demás, v. m. sabe mejor que yo lo que debe juzgar. A v. m. toca exhortar a esos académicos a leer los libros castellanos de estilo puro, no los modernos, comúnmente bárbaros; a citar las fuentes de las noticias, no los charcos; y, por último, a escribir en todo originalmente. Algo de estas cosas ha notado el Dr. don Agustín Sales a instancias del marqués de Mascarell. Yo en todo quiero mostrarme apasionado de esa lucidísima Academia.⁵⁵

Sembla que l'Acadèmia no porta a terme cap dels objectius que es proposa —si exceptuem el volum de les memòries—, però val a dir que

52. Ignasi CASANOVES, «Josep Finestres: Epistolari», *op. cit.*, vol. I, carta 587, pàg. 580.

53. Imprès a Barcelona per Francesc Surià. Aquest impressor era el que informava Finestres.

54. Ocupa des de la pàg. 93 fins a la 667, que és l'última.

55. Cit. de Miquel BATLLORI, «Josep Finestres: Epistolari. Suplement», *Documents per a la història cultural de Catalunya en el segle XVIII*, Biblioteca Històrica de la Biblioteca Balmes, sèrie II, vol. XXVI, Biblioteca Balmes, Barcelona, 1969, carta 1463, pàg. 189-190.

molts d'ells foren empresos individualment per alguns dels seus membres o quedaren latents fins a l'adveniment de la Renaixença. Tots aquests projectes que trobem al llarg del segle XVIII són com un gran pla de treball que en aquell moment potser utòpic, però que s'anirà fent realitat en el segle següent i en l'actual, de vegades per altres institucions. De fet, tota la Renaixença és continguda en aquest programa del segle XVIII. Per a ésser més exactes cal dir que el *Diccionari català* es transformà en el diccionari anomenat Esteve-Bellvitges-Juglà.⁵⁶ I a l'Acadèmia fou on Ignasi Torres i Amat va concebre el famós diccionari d'escriptors catalans, que publicà el seu germà Fèlix l'any 1836.

No hem d'oblidar tampoc que l'Acadèmia va patir d'una malaltia crònica, la manca de recursos enconòmics: l'any 1754 a la caixa no hi havia ni sis lliures;⁵⁷ el 1790 els creditors reclamen encara el pagament del muntant de la impressió del volum de memòries, i la corporació ha hagut de despatxar el porter perquè no el pot pagar.⁵⁸ L'elecció de Godoy com a president, ben contràriament a les esperances dels acadèmics, no arreglà res.⁵⁹ De fet l'esplendor de l'Acadèmia durà només uns deu anys. A partir del 1765 inicia un declivi del qual ja no s'aixecarà fins acabada la guerra de la Independència.

Ens sembla, però, que l'activitat més intensa i més fructífera de l'Acadèmia es desenrotllà dintre ella mateixa. En resseguir les actes ens adonem que els treballs i les comunicacions dels acadèmics han pres de cop i volta un to de serietat inusitada que no té res a veure amb els de l'època de l'Acadèmia Desconfiada i de l'Acadèmia sense nom. El sentit crític de la Història i els nous mètodes d'investigació propis del segle XVIII han arribat fins al cenacle barceloní i allí són aplicats amb afany per a conèixer el passat històric de Catalunya. La gran labor del pare Caresmar, els treballs del

56. V. nota 49 d'aquest capítol.

57. MIRET I SANS, *op. cit.*, pàg. 29.

58. MIRET I SANS, *op. cit.*, pàgs. 115-116.

59. MIRET I SANS, *op. cit.*, pàg. 171.

REAL ACADEMIA
DE BUENAS LETRAS
D E
LA CIUDAD DE BARCELONA;
ORIGEN, PROGRESSOS, Y SU PRIMERA JUNTA GENERAL
BAXO LA PROTECCION
DE SU Magestad,
CON LOS PAPELES QUE EN ELLA SE ACORDARON.
T O M O I.

Vall. f.

CON LICENCIA.

BARCELONA: Por FRANCISCO SURIÁ,
Impreffor de esta Real Académiá.

Portada del volum primer de les Memorias de l'Acadèmia de Bones Lletres, de l'any 1756, amb l'emblema de la corporació reial gravat per Ignasi Valls.

marquès de Llió, de Josep Vega, de Garma, l'entrada de Capmany, la preocupació intermitent de tirar endavant la «Història de Catalunya», el propòsit de traduir els cronistes i les Constitucions de Catalunya⁶⁰ poden ésser un bon índex d'aquesta inquietud pel que fa a la història dels Països Catalans. A les seves sessions i en les seves comunicacions tracten els aspectes més diversos de la història política, militar, eclesiàstica i jurídica de Catalunya; s'afanyen a cercar pergamins i segells de l'època comtal; informen sobre les troballes arqueològiques; investiguen l'origen del nom de Catalunya i les causes del temperament català.⁶¹

Durant aquesta època el català és conreat a l'Acadèmia amb extraordinària freqüència. Sembla com si, una vegada ja assegurada la seva legalitat i garantida la personalitat de la institució, es llancesin decididament a procurar per tots els mitjans l'enaltiment de la llengua catalana. Tot just constituïda l'Acadèmia de Bones Lletres, el dia 6 de novembre de l'any 1752, el marquès de Sentmenat llegeix un sonet en català «encargando se conserve la pureza de este idioma».⁶² Però això només és el començament. Heus ací la llista de composicions llegides a les sessions i que, pel que sembla, eren en català.

6	VI	1753	Aleix Feliu: dècimes sobre si és justa «la pretensió d'una mora que per molt negra pretenia ser més bonica que una cristiana molt blanca».
6	III	1754	Fra Antoni Andreu: sonet <i>A la victòria de sant Tomàs contra els que impugnaven les religions</i> .
7	VIII		Aleix Feliu: sonet «exhortant els acadèmics a no prendre per excusa el rigor de l'estació per deixar de treballar».
4	IX		Baró de Rocafort: romanç «explicant per què, malgrat ésser l'objecte principal d'aquesta Acadèmia la Història de Catalunya,

60 MIRET I SANS, *op. cit.*, pàgs. 116 i 175.

61. MIRET I SANS, *op. cit.*, pàgs. 25-181. En l'apartat dedicat a la Història parlarem més detalladament d'aquesta activitat de l'Acadèmia.

62. MIRET I SANS, *op. cit.*, pàg. 25.

- s'ha de publicar abans l'obra que s'està imprimint».
- 4 XII Salvador Puig: romanç «sobre acertarse la Academia antecedente en día de San Severo».
- 5 II 1755 Antoni Andreu: octaves i altres metres «descriuint la inclinació dels catalans als balls i màscares, indicant-ne la causa».
- 3 III 1756 Salvador Puig: poesia «dando razón, no física no moral, sí solamente poética, de no haber habido máscaras en Carnestolendas de este año».
- Domènec de Móra: dècima «dando la razón de tenerse academia en el día de Ceniza».
- 7 VII Marquès de Barberà: dècima «sobre haber visto en la procesión de Corpus que entre los músicos ciegos que van a ella estaba el cirio pascual».
- 12 VII Marqués de Barberà: en «quintilles» catalanes dóna notícia de la troballa d'un ídol de Mercuri prop de Torroella.
- Salvador Puig: romanç contestant al marquès de Barberà sobre la troballa de l'ídol de Mercuri.
- 9 II 1757 Marquès de Barberà: «Sobre ciertos inconvenientes que comporta el tener coche, descubiertos con el microscopio de un miserable que lo había arrimado por deudas».
- Salvador Puig: censura la composició del marquès de Barberà.
- Domènec de Móra: «una glosa de cierta cuarteta en décimas catalanas alusivas a asunto de Carnestolendas».
- Antoni Foixà: «Glossa en dècimes catalanes d'una quarteta amb motius de Carnestoltes».
- Baró de Rocafort: «un romance en lengua catalana que contiene el codicilio de Carnestolendas».
- 1 III 1758 Marquès de Barberà: «quintilles» «sobre la mà armada de ferro que va ferir Jesucrist».
- Domènec de Mora: dècima *A Pagonia de Maria per la suor del seu Fill*.

- 6 VI 1759 Marquès de Barberà: romanç «dando jocosamente ciertas disculpas por haber dejado de asistir a la Academia».
- 5 IX Francesc Sanjoan: quatre dècimes i un sonet a la mort de Ferran VI.
Fra Antoni Andreu: composició en lires a la mort de Ferran VI.
- 4 III 1767 L'abat de Breda: romanç heroic «a la mort del marquès de la Mina».
- 2 XII Marquès de Barberà: dècimes burlesques «sobre cierto estudiantillo que cacareaba inútiles por su personal las cuatro ciencias subalternas a la Matemática, como son la Arimética, la Geografía, la Música y la Astronomía».
- 4 I 1769 P. Antoni Andreu: *Exhortació simbòlica a la cultura de les Bones Lletres, dirigida a la Real Acadèmia que es distingeix ab aquest caràcter en la relació sèria d'un somni*.
- 1 V 1771 Pare Sargatal: dècimes.
- 5 II 1777 Aleix Feliu: dècimes «a llaor del nou president, el conde del Asalto».
- 14 V 1778 Fra Sargatal: *Glossa en sonets a unes octaves d'Ausiàs March*.
- 14 XII 1791 Marià Sans: sonet «en honor del marquès de Llió, vice-president de l'Acadèmia».
- 11 I 1792 Antoni Juglà: glossa en dècimes sobre «lo que un amante desgraciado dijo al oír al amigo que ponderaba su pesar comparando sus dos ojos a dos fuentes».
- 9 V Antoni Juglà: tres dècimes «explicant una discussió entre un sabater i una cuinera».
- 5 VI Antoni Juglà: dècima.
- 21 XI Antoni Juglà: romanç «en el que un amant despreciat es queixa de la seva dama».
- 19 XII Marià de Huerta: «una décima sobre el nacimiento de don Jaime, adoptando en catalán las mismas anticuadas voces de que se vale Muntaner para explicar la prodigiosa sucesión del rey don Pedro».
- 15 II 1793 Marià de Sans: llegeix unes «quartilles burlesques en català sobre el Carnaval».

23 XI	1796	Joaquim Esteve: dècimes «sobre els desordres que es noten a les poblacions».
14 XIII		Calassanç Sisó: dècimes «al naixement de Jesús».
18 I	1797	Marià de Sans: una dècima sobre «la segona vinguda de sant Paulí de Nola a Espanya».
22 III		Rafael de Llinàs: dècimes en català i en castellà sobre «la conversió de la Magdalena».
1 IV	1805	Pere Abellà llegeix unes perífrasis en versos catalans de les Lamentacions de Jeremias, de les quals no coneix l'autor.
20 XI	1805	Vicenç Domènec llegeix sonets i dècimes en català en elogi del Rector de Vallfogona, escrits per Fontanella, fra Agustí Eura i altres.
26 II	1806	Calassanç Sisó: sonet «a la memòria de Joaquim Esteve».
28 V		Jaume Vada: composició en elogi dels catalans perquè han excel·lit en l'agricultura, en el comerç i en les arts.
30 VII		Bru Bret: cançó «sobre que la memòria s'avivi a fi que permeti les nou muses anar a gaudir de la vida campestre durant les vacances». ⁶³

El que ha quedat consignat a les actes deu ésser segurament una mostra insignificant de l'activitat literària en català que desplegaren els acadèmics de Bones Lletres. És prou evident que es tracta d'una poesia de circumstàncies, una mica d'estar per casa i que no arriba a tenir mai volada. Però aquesta poesia era estimada pels acadèmics i en dues ocasions (els anys 1794 i 1799) projectaren de fer-ne una antologia i publicar-la.⁶⁴ Ben segur que era estimada perquè era escrita en català. Recordem que la finalitat de l'Acadèmia era el conreu de la història i que durant el període de Bones Lletres no se solien celebrar sessions en vers com en temps dels Desconfiats. Si de cas, només en català —el nombre de composicions castellanes que s'hi

63. MIRET I SANS, *op. cit.*, pàgs. 27-181.

64. MIRET I SANS, *op. cit.*, pàgs. 171 i 175.

llegeixen durant aquest període és pràcticament nul. Per tant, ens sembla lícit de concloure que l'Acadèmia s'havia convertit en recer de la llengua catalana. Afegim, encara, com a dades complementàries, que a començament del segle XIX la corporació es preocupa una altra vegada d'editar l'*Harmonia del Parnàs* del Rector de Vallfogona⁶⁵ i que l'any 1773, quan Jeroni Pasqual, beneficiat de Caldes, sol·licita d'entrar a l'Acadèmia, la Junta acorda que la seva petició s'ha de tenir molt en compte perquè, malgrat no ésser graduat, és poeta en català.⁶⁶

A l'Acadèmia hi havia, doncs, un bon caliu de catalanitat. Havia de mantenir, però, una actitud «oficial», potser no massa benvista a finals de segle per grups i tertúlies, com el de «Comunicació Literària», que exigien una actitud més decidida. D'altra banda, aquests grups restaven ja molt allunyats de la tradició vallfogonesca que pervivia a l'Acadèmia. Una composició atribuïda a fra Agustí Eura al·ludeix al fet que la corporació potser no podia prendre una actitud massa decidida en la qüestió de la llengua i que hi havia alguns grups que defensaven l'ús exclusiu del català:

...que acàs no tenim molta bona llengua?

Poc importa per últim que no sia
lo més universal nostre idioma,
que nostra antiga prosa i poesia
los aplausos primers obtingué en Roma.⁶⁷

Qui sap si tractava d'una promoció jove que pressionava per entrar-hi, com s'esdevé més tard amb la generació del 1815.

Però allò que més ens testimonia la fidelitat de l'Acadèmia a Catalunya és l'interès que mostra per la seva llengua. Els acadèmics se sentien hereus i alhora responsables de la passada grandesa literària i cultural del català. Així

65. MIRET I SANS, *op. cit.*, pàgs. 179-180.

66. MIRET I SANS, *op. cit.*, pàg. 105.

67. Cit. de RUBIÓ I BALAGUER, *op. cit.*, pàg. 278.

Emanuel Tormallas Delin.

Ignacius Valls sculp. Barcinone.

RESUMEN HISTORICO
DEL ORIGEN, Y PROGRESSO
DE LA REAL ACADEMIA
DE BUENAS LETRAS
DE LA CIUDAD DE BARCELONA,
BAXO LA PROTECCION
DE SU Magestad.

A antigua costumbre entre la Nobleza Cathalana, de que formando distintas Sociedades, se practicassen en ellas Assumptos Literarios, instruyendose todos de lo que leía cada uno; produjo à fines del siglo passado el establecimiento de una Academia, dirigida al cultivo de las bellas Letras, que

Gravat d'Ignasi Valls al volum primer de les Memorias, obra impresa per la Reial Acadèmia de Bones Lletres l'any 1756.

ho reconeix explícitament Agustín de Montiano l'any 1752 en l'oració gratulatòria per haver-lo nomenat acadèmic d'honor:

Aún se conserva en los ingenios catalanes la semilla de la Gaya Ciencia, porque no se muda la naturaleza con los años, ni el clima con el transcurso del tiempo. En los ancianos dominios adyacentes a Cataluña se crió aquella primera Academia de que hay memoria; esa ilustre Ciudad fue su segundo asiento. La misma lengua provenzal, de que aún hoy usa V. Excia., con no grave alteración, fue también con la que Apolo habló primero para instruir a las demás naciones, después que la inundación de los bárbaros sufocó las amenidades griegas y latinas. No será, pues, extraño que se renueven hoy aquellas feraces plantas que fecundaron a tantas provincias, ni que se críen para la común utilidad, para la enseñanza y para el ejemplo, otro mosén Jordi, otro mosén Febrer, otro Ausiàs March y otros muchos elevados númenes que pueblen los anchurosos espacios que esterilizó la ignorancia y llenó sólo el mal gusto.⁶⁸

Ultra el projecte del «Diccionari català» i els treballs d'Antoni de Bastero, dels quals parlarem més endavant, l'Acadèmia es preocupa seriosament de la llengua. Sense ganes d'exagerar, podríem dir que l'actitud de l'Acadèmia i l'obra de Bastero constitueixen en el Principat la primera fita de la reivindicació moderna de l'idioma català, així com a València la constitueixen la labor de Carles Ros i del pare Galiana. Deixant de banda el sonet del marquès de Sentmenat sobre la puresa de la llengua, heus ací la llista de comunicacions referents al català:

4	II	1767	Josep de Bastero: sobre l'origen de la llengua catalana. ⁶⁹
4	II	1778	Salvador Puig i Josep Vega discuteixen sobre els poetes provençals «que varen fer florir la que anomenaven Gaia Ciència». ⁷⁰
5	II	1783	La corporació inicia gestions per a obtenir una còpia de la traducció catalana de la Bíblia que hi ha a París. ⁷¹

68. Cit. de RIQUER, *op. cit.*, pàg. 284. MIRET I SANS, *op. cit.*, pàg. 284.

69. MIRET I SANS, *op. cit.*, pàg. 100.

70. MIRET I SANS, *op. cit.*, pàg. 109.

71. MIRET I SANS, *op. cit.*, pàgs. 111-112.

- 9 V 1792 Fra Josep Mudarra: sobre l'origen de la llengua catalana.⁷²
 Antoni Alegret: *Estudi sobre les diferències en la manera ortogràfica d'escriure antic i modern de la llengua catalana*.⁷³
- 17 VI 1795 Antoni Elies i Robert: informe sobre «qué autores o documentos existen que puedan conducir para arreglar una gramática catalana, junto con un catálogo de las obras que se han escrito en lengua catalana desde el reinado de don Jaime el Conquistador». ⁷⁴
- 12 III 1800 Josep Bellvitges: memòria «sobre por qué tratados de ortografía o por cuáles medios se arregló en lo antiguo el método de escribir en catalán». ⁷⁵
- 20 XI 1805 Ignasi Torres i Amat: treball sobre els documents o autors catalans «que poden servir de model per a arreglar l'ortografia catalana». ⁷⁶
- 11 XII Ignasi Torres i Amat: estudi per a la formació del catàleg d'impressions catalanes dels segles xv.⁷⁷

Fixem-nos que l'interès per la gramàtica i l'ortografia catalana que s'acusa en el si de l'Acadèmia a finals de segle és coetània de la polèmica sobre l'ortografia que apareix en el *Diario de Barcelona*, i de la qual parlarem més endavant.

En el moment de més influència centralitzadora i de més pressió de la llengua castellana, l'any 1756, l'Acadèmia publica el primer volum de les seves memòries: *Real Academia de Buenas Letras de la ciudad de Barcelona. Origen, progresos y su primera junta general...* ⁷⁸ Doncs bé, aquest volum conté un àpendix al treball del marquès de Llió, *Observaciones sobre los principios*

72. MIRET I SANS, *op. cit.*, pàg. 169.

73. MIRET I SANS, *op. cit.*, pàg. 169.

74. MIRET I SANS, *op. cit.*, pàg. 172.

75. MIRET I SANS, *op. cit.*, pàg. 175.

76. MIRET I SANS, *op. cit.*, pàg. 180.

77. MIRET I SANS, *op. cit.*, pàg. 180.

78. V. nota 43.

elementales de la historia, intitulat *Apéndice del romano vulgar*, on pràcticament figuren tots els principis de reivindicació de la llengua catalana que el segle següent nodriran l'entusiasme de la Renaixença. El català ha estat idioma de papes, de reis i de prínceps, diu l'*Apéndice*:

...que en él escribían sus cartas, así familiares entre reyes, reinas, príncipes e infantes, como de oficio; y unas y otras no menos a sus vasallos que a otros príncipes de Europa, Asia y África; que al papa las más en latín y algunas en catalán, y comúnmente en éste las postdatas, que a veces añadían de propio puño; que en el mismo idioma hacían las proposiciones de las cortes, aun de las generales de todos los reinos, los edictos concernientes a toda la corona, las ordenanzas para la casa real, para su capilla, para los viajes y otras disposiciones domésticas, y aun algunos estatutos de religión; que en el propio escribieron sus crónicas i poesías, y en fin otras disposiciones y elogios que mereció nuestra lengua de príncipes y literatos extranjeros...⁷⁹

Basant-se en les teories de Nostradamus i de Bastero, l'*Apéndice* sosté la identitat del català i el provençal, llengua que era la continuació del «romà vulgar», ço és, l'hereva del llatí, estesa arreu i de la qual havien nascut les altres llengües romàniques. A més, aquesta llengua no va ésser transportada de Provença a Catalunya, sinó de Catalunya, d'on era autòctona, a Provença, gràcies a la unió:

Como el nombre de Provenza se extendía no sólo a la actual y al Languedoc, sino a Borgoña, Alvernia, Lemosín, Poiteu, Turena, Gascuña y todas las demás provincias que abarcan el Loire y los Pirineos, el idioma de todas ellas se llamó provenzal. Bajo este nombre fue generalmente conocido, no obstante de corresponderle con más propiedad el de catalán, aunque substancialmente era el mismo...⁸⁰

Veiem, doncs, com el català en els moments de més indefensió és enaltit a l'Acadèmia amb dos grans títols de noblesa: haver estat llengua de papes i de reis i ésser la primogènita de les llengües neollatines.

79. Cit. de *Real Academia de Buenas Letras de la ciudad de Barcelona. Origen...*, pàgs. 595-598.

80. Cit. de *Real Academia de Buenas Letras de la ciudad de Barcelona. Origen...*, pàgs. 587-588.

Per si ens quedés algun dubte que la «Real Academia de Buenas Letras de Barcelona» estava al servei de la llengua i de la cultura catalanes n'hi hauria prou amb citar aquestes paraules del discurs d'ingrés d'Antoni Francesc de Tudó, intitulat *Sobre la lengua catalana*,⁸¹ on ens ve a dir que si el català no fos una llengua digna d'ésser conreada en una acadèmia, l'existència de la de Bones Lletres no tindria sentit:

No me inflamaria tanto, Excmo. Señor, si no me viese armado de la razón de la causa que defiende, de los verdaderos sentimientos del paisanaje que me impelen y de los vivos esfuerzos de V.E. en promover un punto, el más interesante, para su instituto, pues siendo el de «Buenas Letras», ¿cuáles habrían de producirse como tales con tan débiles cimientos como lo serían los de un idioma que careciese de principios y reglas? Hubiera sido por demás establecer en esta ciudad tan respetable cuerpo concurriendo semejantes defectos.⁸²

81. V. ms. n. 2.029 de la B.U.B., fols. 105-111v. El publiquem en el nostre treball esmentat a la nota 49.

82. Cit. d'Antoni COMAS, *op. cit.*, pàgs. 35-50

La història a l'Acadèmia

En tractar de l'Acadèmia hem pogut veure que el conreu de la història de Catalunya era la finalitat més concreta que es proposà la institució, especialment després de la seva represa, acabada que fou la guerra de Successió.⁸³

Deixant de banda els grans projectes de redacció del «Diccionari històric de Catalunya», de la «Història de Catalunya» i de les edicions dels cronistes, val la pena d'esmentar les activitats i les comunicacions de l'Acadèmia que, al llarg dels tres períodes, se'ns presenten com un testimoni fefaent de l'interès per la història del nostre País.

Durant el període de l'«Acadèmia Desconfiada» trobem ja alguns treballs prou significatius, com és ara la dissertació de Francesc de Josa sobre la magnanimitat d'ànim i la conducta cavalleresca de Jaume I a Montsó quan tenia deu anys; la relació de Felip de Ferran i Sacirera de com Dalmau Creixell guanyà la batalla de les Navas de Tolosa;⁸⁴ i la defensa que Josep Taverner i d'Ardena fa de la primacia de l'arquebisbat de Tarragona.⁸⁵ Aquest darrer és una figura notable entre els historiadors del seu temps. Nat a Barcelona l'any 1670, fou canonge de la seva ciutat nadiua, de Perpinyà

83. V, com a teballs de caràcter general, Antoni ELIAS DE MOLINS, *Los estudios históricos y arqueológicos en Cataluña en el siglo XVIII*, Discurs d'ingrés a l'Acadèmia l'any 1903; i Jordi RUBIÓ I BALAGUER, «Literatura catalana», *op. cit.*, pàgs. 249-258.

84. Josep R. CARRERAS I BULBENA, «Constitució i actes conservades de l'Acadèmia Desconfiada, anomenada també Escola i Acadèmia dels Desconfiats», *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, XXII (1922), *op. cit.*, pàgs. 336-337.

85. J.R. CARRERAS I BULBENA, «Constitució i actes conservades...», *op. cit.*, pàg. 239. El ms. n.º 535 de la B.U.B. conté «Obras históricas» de Taverner.

i de París, i morí l'any 1726 essent bisbe de Girona. Taverner recorregué la diòcesi gironina, la Cerdanya, el Rosselló, el Vallespir i el Conflent recercant en els arxius; descobrí el Concili de Girona de l'any 1608 i copià i anotà la segona i tercera part de la Crònica de Pujades que Pau Ignasi de Dalmases havia descobert a la biblioteca episcopal de Rouen; i va escriure: *Compendio histórico de los monasterios e insignes iglesias de los condados de Rosellón, Ampurias y Peralada; Árbol geneológico de la casa de los condes de Rosellón, Peralada y Ampurias; Tratado de los vizcondes de Rosellón; Disertaciones históricas de los condados de Rosellón, Conflent y Vallespir; i Historia de los condes de Ampurias y Peralada*.⁸⁶

Una altra personalitat de l'Acadèmia Desconfiada que cal no oblidar és la del geògraf i economista Josep Aparici i Mercader. Nat a Caldes de Montbui l'any 1653, ocupà càrrecs tècnics a la ciutat de Barcelona, procurà impulsar el comerç català amb Amèrica i, després de la guerra de Successió, fou home de confiança de José Patiño. Morí a Barcelona l'any 1735.⁸⁷ Deixant de banda les comunicacions fetes a l'Acadèmia,⁸⁸ Aparici és autor d'una *Descripción del Principado de Cataluña*⁸⁹ (escrita vers el 1702 o 1703

86. J.R. CARRERAS I BULBENA, «Constitució i actes...», *op. cit.*, pàgs. 275-277; i Fèlix TORRES AMAT, *Memorias para ayudar a formar un diccionario crítico de los escritores catalanes y dar alguna idea de la antigua y moderna literatura de Cataluña*, Imprenta de J. Verdaguer, Barcelona, 1836, pàg. 611.

87. Sobre Aparici, v.: Juan CORMINES, *Suplemento a las «Memorias para ayudar a formar un diccionario crítico de los escritores catalanes y dar alguna idea de la antigua y moderna literatura de Cataluña», que en 1836 publicó el excmo. e ilmo. señor don Félix Torres Amat...*, Imprenta de Arnáiz, Burgos, 1849, pàgs. 13-14; J.R. CARRERAS I BULBENA, «Constitució i actes...», *op. cit.*, pàgs. 308-309; Ramon d'ALÓS-MONER, «Josep Aparici en l'Acadèmia dels Desconfiats», *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, XXVIII (1928), pàgs. 241-260; i J. MERCADER, «Nuevos datos sobre la personalidad del geógrafo José Aparici», *Estudios Geográficos*, XII (1951), pàgs. 351-357; Pierre VILAR, *Catalunya dins l'Espanya moderna. Recerques sobre els fonaments econòmics de les estructures nacionals*, vol. II (El medi històric), Col·lecció Estudis i Documents, Edicions 62, Barcelona, 1964, pàgs. 407-411; i vol. III (Les transformacions agràries del XVIII català), Barcelona, 1966, pàg. 19; i Enric MOREU-REY, «Revolució a Barcelona el 1789», *Memòries de la Secció Històrico-Arqueològica*, XXV, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, 1967, pàgs. 74-77.

88. El ms. n.º 1004 de la B.C. conté els discursos d'Aparici destinats a l'Acadèmia.

89. Editada per Salvador LLOBET, «Una descripción geográfica de Cataluña en el siglo XVIII», *Hispania*, XXV (1946), pàgs. 7-44. V. també S. LLOBET, «José Aparici y los pueblos de la provincia de Lérida en el siglo XVIII», *Ilerda*, VIII (1947), pàgs. 7-25.

i que conté crítiques de les irregularitats administratives de la Generalitat,⁹⁰ que permeten de comprendre la seva deserció de l'administració de l'Arxiduc), d'un *Memorial*⁹¹ (redactat l'any 1725, on explica els seus serveis a la Corona) i d'un *Mapa del Principado de Cataluña*, publicat l'any 1720, que és una obra feta amb gran precisió científica.

La figura més important d'aquest període, però, és don Pau Ignasi de Dalmases i Ros, de qui ja hem fet esment.⁹² Potser ens interessa més la seva activitat, la seva inquietud de recerca, el seu tremp moral, que no pas la seva obra. Fou un home culte, fi, intel·ligent i, sobretot, fidel a Catalunya. El seu comportament durant la guerra de Successió fou d'allò més exemplar. Pau Ignasi de Dalmases nasqué a la nostra ciutat l'any 1670. Era fill d'un acabalat comerciant ennoblit per Carles II, que esdevingué senyor de Pierola i de Villalonga. Als divuit anys, Pau Ignasi ja era doctor en Arts i en Filosofia. Viatjà per Espanya i per França, endut sempre per la curiositat de veure antics documents i llibres d'història. A casa seva formà una biblioteca riquíssima, que contenia manuscrits, obres d'autors clàssics, edicions d'autors catalans medievals, llibres de tractadistes i de pares de l'Església i tota mena de papers referents a la nostra història.⁹³ Aquesta biblioteca estava oberta als amics amants de les lletres i de la història i fou l'origen, com ja hem vist, de l'Acadèmia Desconfiada.

90. MERCADER, *op. cit.*, pàg. 352.

91. Inèdit a l'Arxiu de la Corona d'Aragó. MERCADER, *op. cit.*, pàg. 351.

92. Sobre Pau Ignasi de Dalmases, v. TORRES AMAT, *op. cit.*, pàg. 195; CORMINES, *op. cit.*, pàg. 97; CARRERAS i BULBENA, «Constitució i actes...», *op. cit.*, pàgs. 243-254; F. SOLDEVILA, «La presó de Pau Ignasi de Dalmases i Ros, enviat de la ciutat de Barcelona a Felip V (1705)», *op. cit.*, pàgs. 481-498; Pere VOLTES i BOU, *Pau Ignasi de Dalmases i el seu temps*, Episodis de la Història, Rafael Dalmau, editor, Barcelona, 1962. V, a més, els mss. B. 95 i 96 de l'A.H.C. (que conté les seves cartes des de Londres) i els n. 618, 674, 677 i 712 de la B.C.

93. Pere SERRA i POSTIUS, *Prodigios y finezas de los santos ángeles hechas en el Principado de Cataluña, ilustradas con dos copiosos índices, uno histórico de los autores de los manuscritos que en este libro se citan y se hace mención, y otro particular y notable de toda la obra*, Impr. de Jaime Suriá, Barcelona, 1726, pàgs. 399-403, i «La Biblioteca Dalmases», *Butlletí de la Biblioteca de Catalunya*, III (1916), pàgs. 28-55. V., per exemple, una llista de llibres que encarregà que li cerquessin en el ms. 618 de la Biblioteca de Catalunya.

En ocasió de les corts celebrades a Barcelona per Felip V en 1702-1703, Dalmases fou nomenat «Cronista del Principat» i es posà a escriure una «Història de Catalunya», de la qual només deixà redactada una part, i que s'ha perdut.⁹⁴ Dalmases és, a més, autor d'una *Disertación histórica sobre la patria de Paul Orosio* (que publicà al 1702⁹⁵), un *Discurso histórico-cronológico*, una *Història de la vida i prodigis de Santa Eulàlia* que restà manuscrita,⁹⁶ unes anotacions a la *Bibliotheca Hispana* de Nicolás Antonio i una carta en català sobre les relíquies de sant Sever,⁹⁷ a més de les composicions i comunicacions que llegí a les sessions de l'Acadèmia Desconfiada.⁹⁸ S'han conservat, també, les cartes que dirigí en català a la Generalitat i a les Corts des de la presó de Madrid i des de Londres⁹⁹ i un *Memorial dirigit a S.M. Britànica*. Amb el pseudònim de «Raimundo de Santa Eulalia» traduí del francès la *Geografia fácil* de Gilles de Jennay.¹⁰⁰

En la dedicatòria a Felip V que figurava davant la *Disertación histórica sobre la patria de Paulo Orosio*, Dalmases agraeix al Borbó la visita a Barcelona i les Corts que hi celebrà i li tributa les més altes lloances. Quan l'any 1705 s'organitzà l'Aliança europea contra els Borbons i començaren a Barcelona els empresonaments de les persones sospitoses d'austriacisme,¹⁰¹

94. «A no haber sucedido lo que luego se dirá [la seva mort] —escriu Serra Postius—, ya tendríamos lo menos un tomo impreso de nuestro cronista Dalmases, porque él me comunicó el primero ya acabado (aún me acordaría algo de lo que contenía) en el año 1709 u 1710», *Prodigios y finezas de los santos ángeles...*, pàg. 402.

95. Imp. de Rafael Figueró, Barcelona, 1702.

96. SERRA I POSTIUS, *op. cit.*, pàg. 403.

97. TORRES AMAT, *op. cit.*, pàg. 195. Les anotacions són contingudes dins el ms. n. 712 de la B.C. que ja hem esmentat. Finestres, en una carta a Ignasi de Dou i Solà, indica les fonts d'aquestes anotacions de Dalmases (Miquel BATLLORI, *op. cit.*, carta 1225, pàg. 22).

98. CARRERAS I BULBENA, «Constitució i actes...», *op. cit.*, pàgs. 225-242.

99. *Registro de cartas y otras escrituras del señor don Pablo Ignacio de Dalmases y Ros, escritas a diferentes partes y sujetos desde su salida de Barcelona, con la incumbencia de aquella ciudad, en enviado de la Diputación y del Brazo Militar de Cataluña a la corte de Londres, y Dietario o Libro de memorias referentes a los actos practicados por el señor don Pablo Ignacio de Dalmases y Ros como embajador enviado por las Cortes Catalanas a Inglaterra durante la época de la Guerra de Sucesión*, mss. n. B 95 i B 96 de l'A.H.C.

100. Archivo Histórico Nacional de Madrid, ms. Estado leg. 444.

101. VOLTES, *op. cit.*, pàg. 36.

Façana gòtica del Palau Requesens o de la comtessa de Palamós, seu de la Reial Acadèmia de Bones Lletres des de l'any 1917.

Dalmases, segurament pel prestigi moral que tenia, fou comissionat per part del Consell de Cent —d'amagat del virrei Velasco— prop de Felip V amb la finalitat d'informar-lo i d'intentar normalitzar la situació a Catalunya. Tan bon punt arribà a Madrid fou pres i després exiliat a Àvila.¹⁰² Gràcies a un bescanvi de presoners, pot tornar a Barcelona i es posa decididament al sevei de l'Arxiduc que l'honora amb el títol de marquès de Villalonga. La ciutat de Barcelona el nomena ambaixador a Anglaterra. A Londres, Dalmases dirigí a Sa Majestat el *Memorial* que hem esmentat en el qual recorda la promesa feta a Gènova l'any 1705 de salvaguardar per damunt de tot les llibertats de Catalunya i explica els sofriments de la ciutat de Barcelona. L'endemà de la caiguda de la ciutat, l'ambaixador —que, naturalment, ho ignora— encara reclama aquestes promeses al nou rei Jordi I.

En saber la notícia de la capitulació de Barcelona, Dalmases es dirigeix a La Haia i després a París. Des d'aquesta darrera ciutat escriu a Felip V oferint-li la seva submissió i li és otorgat permís per a tornar. Don Pau Ignasi de Dalmases i Ros morí a la nostra ciutat l'any 1718. El seu amic i admirador Pere Serra i Postius dedicà un sonet a la seva memòria, que acaba:

En piélago de llanto sumergido
se halla en este día el Principado
pues su Cronista pierde esclarecido.

Mas si le pierde, espero que, ilustrado
y en sus escritos Fénix renacido,
España le verá, a pesar del hado.¹⁰³

102. F. SOLDEVILA, «La presó de...», *op. cit.* En l'opuscle *Via fora als adormits i resposta del Sr. Broak, secretari que fou del Sieur Mitford Crow, al Sr. Vallès, son corresponent de Barcelona, sobre les matèries polítiques presents* (datat a Londres l'any 1734 i imprès per Rafael Figueró a Barcelona, sense any) es parla de l'empresonament de Dalmases com una de les infraccions més grosses comeses per Felip V (V. l'edició moderna de Norbert FONT I SAGUÉ a la *Biblioteca de la «Veu de Catalunya»*, Barcelona, 1898, pàg. 34). En aquest i en l'altre opuscle intitulat *Record de l'Aliança fet al Serm. Jordi-Augusto, rei de la Gran Bretanya, etc., ab una carta del Principat de Catalunya i ciutat de Barcelona, del 1736* (edició moderna també per N. FONT I SAGUÉ, Impremta La Catalana, Barcelona, 1898) és esmentat Pau Ignasi de Dalmases.

103. SERRA I POSTIUS, *op. cit.*, pàg. 403.

En iniciar-se el segon període de l'Acadèmia, la que s'anomena «Sense nom» —en bona part per iniciativa de Ramon de Dalmases i Vilana, fill de Pau Ignasi, el conreu de la història de Catalunya es converteix ja en l'objectiu específic de la corporació. Sembla que el nou sentit de la crítica ha penetrat una mica a l'Acadèmia, car Ramon Dalmases hi disserta sobre la *Necessitat de la crítica per a la història* i el comte de Creixell sobre els *Orígenes històrics de Catalunya*; Josep Riera hi assenyala les *Quatre regles principals de la crítica històrica*; i el doctor Segimon Comes hi insisteix en la *Necessitat de la Geografia per a l'estudi de la Història*.¹⁰⁴ Cal que destaquem la *Disertación histórica del origen del nombre de Cataluña y de cuándo comenzó a llamarse Principado* de Joan de Sagarriga¹⁰⁵ i la lectura del compendi històric de *Los reinos de Aragón* d'Armengol.¹⁰⁶

Fra Manuel Marià Ribera, Pere Serra i Postius i Jaume Caresmar són les figures que excel·leixen en aquest període. El pare Manuel Marià Ribera nasqué a la vila de Cardona l'any 1652 i morí a Barcelona el 1736. El 1675 entrà a l'orde de la Mercè i ensenyà Teologia en els convents d'Alcalà de Henares i de Barcelona. Després fou prior d'aquest darrer convent, provincial i cronista general de l'orde mercenari. L'any 1729 entrà a l'Acadèmia. Durant moltes anyades el pare Ribera treballà a l'Arxiu de la Corona d'Aragó aplegant documents referents als antics comtes-reis de la casa de Barcelona i dirigí la confecció de l'índex general de registres d'aquell arxiu. Les obres del pare Ribera són: *Real Capilla de Barcelona* (1694); *Real Instituto de la orden de la Merced*; *Milicia mercedaria o tratado de la institución de la orden*; *Vida de santa María de Cervelló*; *Del origen de las armas de Aragón*; *Tratado de las excelencias y grandezas de la ilustre villa de Cardona*; *Tratado de la inmemorial devoción de Cataluña al misterio de la Concepción* (que restà inèdita), etc.¹⁰⁷

104. J. MIRET I SANS, *op. cit.*, pàg. 14.

105. MIRET I SANS, *op. cit.*, pàg. 15.

106. MIRET I SANS, *op. cit.*, pàg. 18.

107. SERRA I POSTIUS, *op. cit.*, pàgs. 378-383; TORRES AMAT, *op. cit.*, pàg. 539, on el lector trobarà les referències de les impressions; CORMINES, *op. cit.*, pàg. 218; CARRERES I BULBENA, «*Estudis biogràfics...*», *op.*

Pere Serra i Postius (1661-1748) —que féu l'elogi fúnebre del pare Ribera en el *Diario de los literatos de España*—¹⁰⁸ és un personatge ben pintoresc de la Barcelona de finals del segle XVII i començaments del XVIII. Tenia una botiga de robes al carrer de l'Argenteria, era terciari franciscà, congregant de la Mare de Déu dels Dolors, fervorós de l'àngel de la guarda i zelós difusor de la seva devoció. En conjunt, la seva figura i la seva obra tenen quelcom de sagristanesc.¹⁰⁹ Serra i Postius aplegà una biblioteca valuosíssima, un veritable tresor bibliogràfic i manuscrit sobre coses de Catalunya, especialment les que feien referència a la història religiosa i

cit., pàgs. 203-206. El ms. n. 431 de la B.C. és un Cuaderno de noticias sobre la historia catalana, la major part de les quals són del pare Ribera.

108. TORRES AMAT, *op. cit.*, pàg. 539.

109. A més de les notícies que ens dóna ell mateix a *Prodigios y finezas de los santos ángeles...*, v. TORRES AMAT, *op. cit.*, pàgs. 599-600; Jaume MASPONS, «Pere Serra i Postius», *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*, VI (1886), pàgs. 212-226. Ramon D. PERÉS, «Un manuscrit català: "Lo perquè de Barcelona" de Pere Serra Postius», *Memorias de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, IX (1929), pàgs. 1-126. A. C., «Repaso de libros. La leyenda de Marcús», *Barcelona. Divulgación histórica. Textos radiados desde la emisora de "Radio Barcelona" por el Instituto Municipal de Historia de la Ciudad*, vol. II, Ediciones Aymá, Barcelona, 1946, pàgs. 257-260. Fèlix DURAN i CANYAMERES, «Tradiciones sobre la devoción a los ángeles. Nota sobre la intervención angélica en la vida religiosa de Cataluña, recogidas en la obra de Serra y Postius "Prodigios y finezas de los santos ángeles"», *Analecta Sacra Tarraconensia*, XXVIII (1955), pàgs. 255-264. Josep M. MADURELL, «Pedro Serra Postius», *Analecta Sacra Tarraconensia*, XXIX (1957), pàgs. 345-400. Rafael TASIS, *Barcelona. Imatge i història d'una ciutat*, Rafael Dalmau, Barcelona, 1961, pàgs. 235-237.

Torres Amat diu que «...todos sus escritos se resienten de aquella credulidad religiosa que dominaba en su tiempo...» (*Memorias para ayudar a formar un diccionario...*, pàg. 599). Finestres parla d'ell en una carta a Gregori Mayans el 23 de gener del 1735: «Pedro Serra no es legista, ni casi gramático. De profesión es mercader de lienzo, pero tan curioso y, desde pequeño, tan aplicado a inquirir antigüedades de Cataluña, que no se haya quien tenga más noticias y papeles, ni quien tenga trabajado tanto como él sobre cosas del Principado, principalmente en lo que toca a historia eclesiástica, aunque hasta ahora no ha dado a luz sino algunos libritos, creo que por falta de medios. Su estilo no es cosa, y menos su crisis; no obstante, vista su profesión, es mucho lo que hace. Es de una academia literaria erigida en Barcelona no sé bajo qué apellido. Me acuerdo que habrá más de 25 años que en Barcelona corrían unas coplas contra él, y en una de ellas decía (cit. d'Ignasi CASANOVES, *op. cit.*, pàgs. 192-193):

Pere Serra cana veta:
entre botiguers, poeta,
i, entre poetes, botiguer.

esclesiàstica.¹¹⁰ Justament fou admès a l'Acadèmia l'any 1729, atesos els seus coneixements i la seva riquíssima llibreria.¹¹¹

A l'Acadèmia, Serra i Postius formà part de la comissió encarregada de la història d'Aragó i presentà innumbrables comunicacions durant la dècada 1730-1740: sobre els cardenals Ramon Albert i Berenguer d'Anglesola; els monestirs existents a Catalunya abans de la invasió sarraïna i llur emplaçament; les visites a Barcelona de Carles V; els catalans que han visitat Jerusalem; les coses rares que s'esdevingueren en el món en el moment de néixer Crist, i especialment a Catalunya.¹¹² Els anys 1752 i 1753, essent ja mort, encara es llegeixen dos treballs seus a l'Acadèmia: sobre els barons il·lustres de Catalunya en temps dels gots i *Sobre la prueba de que el conde Vifredo mató un fiero dragón*.¹¹³ La corporació el devia tenir com una gran autoritat i el seu record devia ésser molt viu, perquè a finals de segle, l'any 1795, encara es llegeixen dos altres treballs seus: *Cuándo y cómo defendieron los catalanes el templo de San Juan de Letrán* i *Victoria del conde de Barcelona Ramón Borrell sobre los moros*.¹¹⁴

El llibre que ha donat fama a Serra i Positius es l'anomenat *Prodigios y finezas de los santos ángeles en el Principado de Cataluña*, publicat l'any 1726, per la gran quantitat de notícies bibliogràfiques i històriques que conté dintre el llibre i a l'índex. Inspirat, segons declara en el «Motivo del autor y prólogo al lector», en les *Horas del reloj del santísimo ángel de la guarda* del pare Jeremías Drejelio, es tracta d'una recopilació de miracles atribuïts als àngels i ordenats en nou novenaris. En el «Motivo...» suara esmentat explica que deu molts favors als àngels, especialment a l'àngel de la guarda,

110. Finestres, com acabem de veure, en dóna testimoni, i així mateix Torres Amat i Antoni de Bastero a la «Carta y parecer...», que figura al començament de *Prodigios y finezas de los santos ángeles*... Ell mateix en aquest llibre fa contínues referències, a més de les obres que ha vist, als llibres i manuscrits que posseeix.

111. «...las singulares noticias y a lo precioso de muchos libros y mss. que tiene, principalmente de Historia de Cataluña» (MIRET I SANS, *op. cit.*, pàg. 12).

112. MIRET I SANS, *op. cit.*, pàgs. 14-18 i 21. En conjunt més de trenta comunicacions.

113. MIRET I SANS, *op. cit.*, pàgs. 24 i 26.

114. MIRET I SANS, *op. cit.*, pàg. 172.

que li salvà la vida tres vegades. Pel bé, doncs, que li han fet i pel bé que han fet sempre als catalans escriu aquest llibre, a fi de promoure la devoció als éssers celestials. El llibre va narrant com els àngels atorguen doncs (crucifixos, imatges —sovint pintats per ells mateixos— o relíquies; o, si no, fruita i menjar) als seus devots; les meravelles que fan —ajuden en els oficis litúrgics, custodien la ciutat, curen els ferits; com auxiliem en els moments de perill i encoratgen la fe; com avisen quan s'apropen la fam i la pesta fent tocar soles les campanes, etc. L'autor cita algunes vegades composicions populars catalanes al·lusives als miracles que explica, com per exemple l'aparició de l'àngel tutelar de Barcelona a sant Vicenç Ferrer quan aquest vingué a la nostra ciutat:

Quan per honrar Barcelona
sant Vicenç vingué
a est portal li aparegué,
guardant-la, vostra persona.¹¹⁵

o les que fan referència als misteriosos avisos de les campanes:

Si pesta, fam o altre mal
la ciutat han d'affligir,
tocant ho sol prevenir
la campana ab cert senyal.¹¹⁶

Inclou, a més, l'oració en català del *Fra Anselm*, i diu:

...cuya oración quiero poner aquí con el mismo idioma o lengua catalana que aquel varón docto la escribió, la cual es tan antigua y tan noble, que puede ser maestra y casi madre del idioma toscano, como se puede ver en la *Crusca provenzale* de don Antonio de Bastero.¹¹⁷

115. Cit. *Prodigios y finezas de los santos ángeles...*, pàg. 77. «Portal» es refereix al Portal de l'Àngel. L'autor afegeix: «Para recuerdo de tan grande prodigio, dieron los barceloneses a dicha puerta nombre de "Puerta del Ángel"».

116. Cit. *Prodigios y finezas de los santos ángeles...*, pàgs. 78-79.

117. Cit. *Prodigios y finezas de los santos ángeles...*, pàg. 178.

A l'index de *Prodigios y finezas...* fa una relació dels llibres que ha escrit, que està escrivint i que pensa escriure. Aquesta impressionant quantitat de títols són la prova més evident del seu gran amor a la història de Catalunya: *Historia eclesiástica de Cataluña* (dotze volums —un per cada més de l'any— sobre els prodigis que la Verge ha obrat en el Principat); *Urna inmortal y relicario catalán* (tracta dels cossos i les relíquies de sants existents a Catalunya i dels miracles que cal atribuir-los); *Árbol de la vida i frutos de la Cruz plantado en Cataluña* (miracles esdevinguts a Catalunya i deguts als fragments de *lignum crucis* i al senyal de la creu); *Cataluña coronada con las mismas espinas de la corona de Cristo* (les espines de la corona de Crist que hi ha a les esglésies catalanes i els prodigis que han fet); *Milagros y favores del Santísimo Sacramento hechos en el Principado de Cataluña* (conté fets miraculosos de sagrades formes); *Oráculos de catalanes u Oráculos de Cataluña en las portentosas imágenes que adora de Cristo, de la Virgen y de los santos, que han hablado*; *Historia de la barcelonesa santa Eulalia* (a més de la vida, martiri, miracles, etc., parla de la protecció que ha exercit damunt Barcelona); *El niño gigante* (sant Fortià, un dels Sants Innocents, el cos del qual fou portat per un àngel a Torelló); *La púrpura catalana* (cardenals nascuts a Catalunya, cardenals descendents de catalans o cardenals que han tingut dignitats en el Principat); *Catálogo de catálogos de los arzobispos, obispos, abades y otros prelados ilustres que ha tenido y tiene el Principado de Cataluña*; *Alfabeto de las iglesias parroquiales de Cataluña y de los santos bajo cuya advocación están*; *Teatro de las religiones militares, moncales y otras, con los conventos que en Cataluña han tenido y tienen, y a los santos que son dedicados*; *Teatro de los monasterios, células y prioratos de la archireligión de san Benito que ha habido y hay en Cataluña*; *Maravillas de Dios y de la naturaleza del Principado de Cataluña*; *Las siete maravillas de la Virgen en Cataluña*; *Las siete maravillas raras que actualmente se miran y admiran en el Principado de Cataluña*; *Santiago en Cataluña* (temples, monestirs, capelles, imatges, monuments, memòries, miracles, etc., referents a sant Jaume); *San Pedro en Cataluña* (a més del que ja es pot suposar, els sants, jerarquies

eclesiàstiques, reis, prínceps, teòlegs, escriptors, poetes, generals i virreis que s'han dit Pere); *Biblioteca santa catalana* (sobre catalans autors de vides de sants); *Archivo paralipómemo de libros manuscritos por escritores catalanes*; *Ratos de lección santa*; *Mujeres ilustres catalanas en santidad, nobleza, letras y armas*; *El porqué de Barcelona*; *Veloz centella en gloria de la gran casa de Centelles*; *Senat barcelonès* (nòmina dels pares i consellers de Barcelona i de llurs actuacions i relació dels fets més notables esdevinguts a la ciutat); *Institució dels diputats del General de Catalunya i catàlogo d'aquells que són estats diputats i oïdors de comptes del General de dit Principat*; i *Genealogía de los serenísimos condes de Barcelona, desde Bara, año 803, hasta Carlos segundo, año 1700, ilustrada con las personas ilustres y cosas memorables sucedidas en sus tiempos en Cataluña, en España, en el mundo*.¹¹⁸ S'han conservat, a més, manuscrites altres obres seves que no esmenta a *Prodigios y finezas...: Índice de las iglesias, conventos y capillas públicas, de dentro y fuera de Barcelona, ilustrada con sus fundaciones, cuerpos santos, reliquias y prodigiosas imágenes de Cristo, de la Virgen y de los santos*; *Montserrat*; *Diari de les coses més notables que han passat en lo temps que el senyor rei Felip Quint (que Déu guard) ha estat en Catalunya, anys 1701-1702*; *Catalunya numerada en sos termes, en ses cases i persones, any 1719*; *Tabla de los reinos, provincias y ciudades del mundo donde con particularidades se ha extendido y ha sido venerado la virtud catalana*; *Tabla de los santos, beatos y venerables catalanes, de su patria y religión, cuya virtud se ha extendido y ha sido venerada por Europa*; *Virtud heroica, extendida y venerada por las cuatro partes del mundo*; *Reliquias de María Santísima con que está enriquecida Cataluña*; *Fragmentos históricos sagrados i Piores y abades de Montserrat*.¹¹⁹

Deixant de banda aquest conjunt tan vast, el que en realitat publicà Serra i Postius, foren les següents obres, el títol de les quals de vegades no coincideix amb el que dóna a *Prodigios y finezas de los santos ángeles...: Lo*

118. Cit. *Prodigios y finezas de los santos ángeles...*, pàgs. 406-413.

119. MADURELL, «Pedro Serra Postius», *op. cit.* Contenen obres de Serra els mss. n. 257 i 765 de la B.C. i 186-197 i 533 de la B.U.B.

pagès sant del Vallès, gloriosíssim màrtir i ditxós català sant Medir. Sa vida, miracles i martiri (1733. És una traducció del pare Anton Vicenç Domènec amb el pseudònim de «Pere Rares»); *Epítome histórico del portentoso santuario y real monasterio de Nuestra Señora de Montserrat, ilustrada con los sucesos históricos más memorables de los príncipes, sus devotos y bienhechores* (1742); *Las siete maravillas rara del Principado de Cataluña, dedicadas al apóstol de la primitiva iglesia, Moisés de la ley de la gracia, mártir de los primeros de España, anacoreta del País Catalán, el glorioso san Magín. Con un breve extracto de su prodigiosa vida* (1745); *Trecenario de la insigne virgen invencible mártir la noble barcelonesa* (1746); *Índice de los santos y de los varones y mujeres insignes en santidad en el Principado de Cataluña* (1746).¹²⁰

De les obres que esmenta Serra mateix, una ha pogut ésser coneguda pel lector modern: *Lo perquè de Barcelona*.¹²¹ Escrita en català i en forma de diàleg, aplega una sèrie de llegendes barcelonines, parla de l'origen dels noms de les places i carrers de la ciutat i ens fa una descripció viva i quasi apassionada. Sobretot, Serra i Postius és testimoni, en aquesta obra, dels canvis materials que es produïren a Barcelona durant els primers anys del domini borbònic, com fou l'enderrocament del barri de la Fusina o de la Ribera per construir la Ciutadella. En to d'elegia ens els descriu Serra, conjuntament amb els jardins del cònsol d'Holanda:

...era la cosa més bella i deleitable de Barcelona, perquè en les més de les cases hi havia hort o jardins, i los horts se componien, no d'hortalisses, sinó de tarongers, llimoners, poncemers i de tota mena d'agrumes..., i en tots hi havia parrals bellament guarnits i acompassats de diferents sorts de raïms. Los jardins brillaven i admiraven ab sa gran varietat de flors dobles, no sols de les més universals, com roses, clavells, violes, satalies, gessamins, englantines, francesilles, tulipes, etc., sinó també d'altres més exquisides, vingudes d'Itàlia, França, Flandes, Holanda i d'altres terres, que en part guarnien i adornaven los testos de fina pisa, matisats de colors... Per los alegres i deleitables reguerons,

120. TORRES AMAT, *op. cit.*, pàgs. 528 i 599; i MADURELL, *op. cit.*, pàgs. 353-355.

121. Ed. per PERÉS, *Un manuscrit català...*, *op. cit.* En el catàleg de les seves obres inclòs a *Prodigios y finezas...*, Serra l'esmenta en castellà, com hem vist.

que ben nivellats estaven, abundantment corria, i a vegades serpejava, l'aigua, puix en tots los jardins n'hi havia de viva, i en gran còpia; i en molts hi havia sortidors ben labrats i magnífics.

De quants horts i jardins que en mon temps allí hi hagué, lo més curiós, costós i digne d'esser vist fone un que era del cònsol d'Holanda, perquè a més d'haver-hi exquisides plantes, arbres i flors roses, i formes ab harmoniosa simetria disposades i arreglades, per totes parts estava minat, havent-hi enterrats no pocs quintars de plom, per a lograr diferents i admirables jocs d'aigua, que, sortint ja de baix terra, ja de les parets i pedrissos, com i també fins de les soques dels arbres, componia una espessa pluja, de tal manera que, elevant-se molt los cristallins raigs que pels forats dels conductes eixen, los uns als altres acompassadament crusant-se, transformaven tot l'hort i jardí en un copiós sortidor, sense veure-s'hi ni flors, ni plantes, ni arbres...

Molts d'aquest horts i jardins eren de cavallers, mercaders i ciutadans acomodats, los quals ab sos parents i amics, passaven allí plausible i deliciosament les tardes en temps d'estiu i los matins en la primavera, alegrant-se i divertint-se, ja ab bitlles, ja ab trucs, ja ab cartes, sens mancar-hi les entretengudes i reials taules del jaquet, dels escacs i de les dames, servint-los de frondós pavelló i gira-sol los parrals, gessamins i murtres. Allí jugaven, allí cantaven, allí ballaven, allí folgaven, allí conversaven i allí feien sumptuosos banquets i regalats berenars. No venia persona de distinció i de bon gust a Barcelona, que no anés a veure aquelles meravelles de la naturales i de l'art, admirant-se de què, dins les muralles de la ciutat, hi hagués tan plausible i deliciosa recreació.

De gran part de dits jardins i horts gosava també generalment tothom que passejava per la muralla, des del Portal Nou al de Sant Daniel, d'a on se descobrien los arbres fruiters i los sortidors. Se dubta que en altra part del món hi hagués passeig més alegre i deliciós, perquè, girant-se a la mà dreta, se gosava de l'amenitat dels jardins i de quasi tota la ciutat. I, finalment, voltant-se a l'esquerra, s'observava lo dilatat Pla de Barcelona, ab sos arbres, sembrats, hortes, sèquies, molins, convents, torres i cases de recreu, i ab sa cordillera de muntanyes, quasi totes cultivades, que a modo de mitja lluna apar que li formen una frondosa garlanda.¹²²

El fruit més assaonat que en el camp de la història dóna l'Acadèmia, constituïda ja en «Real Academia de Buenas Letras de Barcelona», són les *Observaciones sobre los principios elementales de la historia* del marquès de Llió,

122. Cit. de PERÉS, *op. cit.*, pàgs. 118-119.

aparegudes l'any 1756 en el primer volum de memòries.¹²³ Cinc anys abans li havia estat demanada la confecció d'un mètode per a guiar-se en els treballs d'investigació que havien d'emprendre els acadèmics. En algunes comunicacions donà alguns avanços del que havia d'ésser el treball: el 7 de març de 1753 parla del *Discernimiento de los manuscritos para la seguridad de la Historia*; el 5 de novembre del mateix any insisteix en les precaucions amb què s'han de llegir els manuscrits;¹²⁴ i el 6 d'abril de l'any següent llegeix un estudi sobre les inscripcions.¹²⁵ De mica en mica devia anar elaborant el seu excel·lent treball de metodologia i de crítica històrica, que, en principi, havia de tenir tres volums, un dedicat a les fonts manuscrites i impreses, un altre dedicat a la tradició diplomàtica i, finalment, un altre referent a les monedes i inscripcions. Les *Observaciones...* comprenen només la primera part. Les altres dues foren publicades més d'un segle més tard, l'any 1868 en el segon volum de les memòries.¹²⁶ Naturalment, ja havien perdut tota mena d'interès. Les *Observaciones...* són un treball molt ben estructurat, que tracta de les qualitats i circumstàncies de l'historiador (integritat, prudència i erudició, temps en què escriu, motiu que el porta a fer-ho, aspectes personals que cal tenir en compte, etc.) i de les fonts, impreses i manuscrites (procedència del text, naturalesa, instruments, tipus de lletra segons èpoques i països, abreviatures, puntuació, forma externa en què se'ns presenta el text, particularitats lingüístiques, estil personal de l'autor, època, etc.) Completen el treball uns apèndixs sobre els caràcters de l'escriptura, l'ortografia, les abreviatures i l'origen i formació de les llengües romàniques (aquest darrer amb el títol *Len-guaje romano vulgar*, de la importància del qual ja hem parlat.)

123. *Real Academia de Buenas Letras: Origen, progresos y su primera junta general*, Francisco Suriá, impresor, Barcelona, 1756. El treball del marquès de Llió ocupa 575 pàgs. de les 667 numerades que conté el volum. [Suara reeditat per l'Associació de Bibliòfils de Barcelona.]

124. MIRET I SANS, *op. cit.*, pàgs. 26-27.

125. MIRET I SANS, *op. cit.*, pàg. 29.

126. *Memorias de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, tomo II, Impremta de Celestí Verdaguier, Barcelona, 1863, pàgs. 1-50.

Josep de Móra i de Catà, marquès de Llió, baró de Llor, senyor d'Eina, de Queralt i de Sant Pere de Riudebitlles, nasqué a Barcelona l'any 1694. Estudià en el convent de dominics de Santa Caterina. Viatjà per Europa i l'any 1729 entrà a l'Acadèmia. Fou ell qui, el 1751, en qualitat de vice-president, es dirigí a Ferran VI demant-li que posés l'Acadèmia sota la seva reial protecció. D'altra banda, fou un home d'un sentiment religiós molt noble i enlairat. Morí l'any 1762. Restaren inèdits, a més dels dos treballs esmentats suara, les relacions dels seus viatges per Europa, una *Genealogía o nobiliario del Principado de Cataluña*¹²⁷ i un assaig sobre l'origen del nom de Catalunya i dels catalans, que fou llegit a l'Acadèmia l'any 1783.¹²⁸

El seu fill, Domènec Feliu de Móra i d'Areny, escriví un *Extracte dels manuscrits del monestir de Sant Jeroni de la Murtra*.¹²⁹

Una altra personalitat d'aquest període que val la pena de destacar és la de Francesc Xavier de Garma i Duran, nat a Alcántara (Extremadura) l'any 1708. El seu pare, Francisco Javier de Garma y Salcedo, que era bilbaí, fou l'autor del *Teatro universal de España: descripción eclesiástica y secular de todos los reinos y provincias en general y en particular*, publicat a Madrid l'any 1738, que el fill continuà. Francesc Xavier degué arribar molt jove a Barcelona, aprengué el català, i el 1740 fou nomenat director de l'Arxiu de la Corona d'Aragó. La seva direcció marca una fita memorable en la història d'aquest gran fons documental: féu excel·lents catàlegs i inventaris dels documents i aconseguí de traslladar l'arxiu del Palau Reial Major al de la Generalitat. Del seu temps és el nom que té actualment l'esmentat arxiu d'«Arxiu General de la Corona d'Aragó».¹³⁰

127. CARRERAS I BULBENA, «Estudis biogràfics...», *op. cit.*, pàgs. 192-197.

128. MIRET I SANS, *op. cit.*, pàg. 113. V. també Francesc ARMANYÀ, *Oración fúnebre en las exequias que la ilustre y venerable congregación de Nuestra Señora de la Esperanza y salvación de las almas de Barcelona dedicó en su propia capilla, día 1 de abril del año 1762, a la pía memoria de su dignísimo hermano, consiliario y bienhechor, el ilustre señor don José de Mora Catá...*, Imprenta de Josep Altés, Barcelona, s. d.

129. CARRERAS I BULBENA, «Estudis biogràfics...», *op. cit.*, pàg. 266.

130. Pel que fa a la seva tasca a l'Arxiu, v., J. E. MARTÍNEZ FERRANDO, *El Archivo de la Corona de Aragón*, Barcelona, pàgs. 60-62. El ms. n. 1037 de la B.C. s'intitula *Correspondencia de don Francisco Xavier de Garma sobre asuntos de su Archivo de la Corona de Aragón (1736-1753)*.

El seu gran interès per la Història de la Corona d'Aragó el portà a dirigir un *Memorial* al rei, on li proposava de reunir tots els documents referents a la casa reial de Catalunya i d'Aragó, existent a Saragossa, Palma de Mallorca i València, en un gran arxiu a Barcelona per poder disposar de tot el fons documental. També li proposava de publicar quatre diplomataris, corresponents a Catalunya, a València, a Balears i Aragó, i un butllari general de la Corona d'Aragó.

L'any 1747 Xavier de Garma entrà a l'Acadèmia i el clima que hi trobà d'interès per les qüestions d'història catalana l'animà a escriure l'obra que li ha donat fama: *Adarga catalana. Arte heráldica y prácticas reglas del blasón, con ejemplos de las piezas, esmaltes y ornatos de que se compone un escudo*.¹³¹ Garma morí a Barcelona el 1783 i deixà inèdits i inacabats un *Tratado de sellos* i un *Nobiliario catalán*.¹³²

Durant aquest període l'activitat general de l'Acadèmia està a l'altura d'aquestes dues grans figures que acabem de tractar i de les de Fèlix Amat i els germans Torres Amat —de qui parlarem tot seguit. Recordem que bona part de l'activitat que hi aporta el pare Jaume Caresmar correspon a aquests anys i que hi entren Antoni de Capmany i el pare Jaume Pasqual. Deixant de banda els projectes ambiciosos, que ja hem vist que no reeixien mai, com la confecció de la «Història de Catalunya», del «Diccionari històric», la traducció castellana dels cronistes i de les *Constitucions de Catalunya*, ens sembla que una llista de les comunicacions més importants fetes a les sessions sobre història del País ens pot permetre de veure clar aquest clima d'interès al qual al·ludim:

- 4 X 1752 Baró de Rocafort: L'entrada dels moros a Espanya i el temps que emplearen aquests bàrbars en la conquesta de Catalunya.

131. Publicat a Barcelona l'any 1753, n'existeix una edició moderna, commemorativa del segon centenari, amb pròleg de Joaquim Icart, Editorial Orbis, Barcelona, 1954, 2 vols. V, a més, MIRET I SANS, *op. cit.*, pàg. 28.

132. Sobre Garma, a més de l'esmentada obra de MARTÍNEZ FERRANDO, v., TORRES AMAT, *op. cit.*, pàg. 274; i CARRERAS BULBENA, «Estudis biogràfics...», *op. cit.*, pàgs. 231-232.

7	II	1753	Canonge Vinyals: Estudi sobre l'estat eclesiàstic a Catalunya en temps dels gots.
7	XI	1753	Canonge Vinyals: Relació històrica dels fets dels deu primers anys del segle VIII a Espanya i especialment a Catalunya.
5	XII	1753	Francesc de Sants: Monedes corrents a Barcelona en temps dels comtes.
7	VIII	1754	Josep Bastero: <i>Sobre el tiempo y motivos de la unión de los diversos condados catalanes con el de Barcelona.</i>
11	VI	1755	Antoni de Ravissa: Notícies trobades en els annals de Mabillon sobre els monestirs existents a Espanya en els segles VII i VIII, especialment a Catalunya.
2	VI	1755	Joan d'Alòs: Notícies documentals recollides sobre l'episcopologi de Barcelona.
1	XII	1756	Francesc Novell: Estat de la poesia vulgar a Catalunya a començaments del segle VIII. Portell: Estat de la jurisprudència a Catalunya en el primer decenni del segle VIII de la nostra era.
5	I	1757	Fra Francesc Armanyà: Sobre Catalunya i els concilis toledans.
7	IX	1757	Domènec F. de Móra i d'Areny: Època de fundació del monestir de Cuixà.
8	XI	1758	Escofet: Sobre l'edifici del carrer de Paradís on hi ha les «columnes d'Hèrcules».
6	VI	1759	Alemaný Flor d'Amer: El lloc de la primera població de Balears.
6	VIII	1759	Agustí Sales: Sobre una inscripció descoberta a València i sobre els primers pobladors de les Balears.
4	II	1762	Antoni Ravissa: Monestirs benedictins a Catalunya en els segles VII i VIII.
5	I	1763	Joan Ponsic: Pàtria, vida, martiri i grandeses de santa Eulàlia, patrona de Barcelona.
2	II	1763	Antoni de Calderón: llegeix un text de Felip Bergomense sobre molts gots d'Espanya i de França que es retiraren a Barcelona en

perdre el seu regne; tracta, a més, «dels noms de Catalunya i catalans i dóna raó d'aquesta etimologia».

4	I	1764	Escofet: Si sant Paulí de Nola fou ciutadà de Barcelona i si es deu a ell la fundació de Sant Pau del Camp.
4	VII	1764	Mercader: Sobre l'heretgia dels falsos «santurrons» de Catalunya.
5	XII	1764	Ramon Ponsic: Sobre santa Eulàlia.
3	VII	1765	F. Escofet: Sobre la fundació del monestir de Banyoles.
6	XI	1765	Antoni de Calderón: Inscripció sepulcral de l'església de Sant Esteve de la Garriga.
8	I	1766	Escofet: Època de la fundació del monestir de Gerri.
7	V	1766	Mercader: Estat de les esglésies d'Espanya i especialment de Catalunya en el segle VIII.
11	VI	1766	Bòria: Ofici de sant Ramon de Penyafort en fundar la Mercè.
1	VII	1767	Bòria: Època de la fundació de la Mercè.
2	VIII	1769	Marià de Huerta: Si l'edicta d'empadronament de Cèsar August fou donat a Tarragona.
5	XII	1770	Mr. Fossa: es dirigeix a l'Acadèmia amb una carta on fa la presentació de la seva obra <i>Observations historiques et critiques sur le droit public de la principauté de Catalogne et du comté du Roussillon</i> .
11	II	1775	Sebastià Prats: Sobre el cànon I del Concili de Barcelona del segle VI.
8	III	1775	Comte de Creixell: Barcelona i Catalunya, la primera ciutat i país d'Espanya que rebé la fe de Crist.
4	II	1778	Fra Jordi Rei: Sobre l'establiment de l'orde de Sant Agustí a Catalunya.
12	IV	1780	Fra Pere N. Móra: Fets memorables esdevinguts a Catalunya durant la segona guerra púnica.
1	VIII	1780	Comte de Perelada: elogi de Bonfill de Rocabertí, «famoso godo de nuestra provincia, por la distinción que mereció a Carlomagno mandándole enterrar al pie de su sepulcro en Aquisgrán, en demostración del aprecio que hacía de este tan fiel como noble

		y valeroso caudillo, que con el ejército de sus gentes le había seguido en todas sus gloriosas empresas».
19 XII	1781	Salvador Puig: Llegeix el catàleg dels bisbes de Lleida de Pere Finestres.
19 IV	1785	Salvador Puig: Sobre el temps obscur de la història de Catalunya.
16 V	1787	Miquel de Serralde: Origen y vicissituds de la legislació de Catalunya.
18 VII	1787	Josep M. ^a Alòs: Sobre els almogàvers.
19 XII	1792	Fra Ambròs Puig: <i>Memoria cronológico-histórica sobre la primitiva población de Cataluña, comprendido Rosellón y Cerdaña.</i>
21 I	1795	Benet d'Olmera: Quina va ésser la primera forma de govern que adoptà Catalunya i les vicissituds fins a l'entrada dels romans.
20 IV	1796	Melcior de Rocabruna: Indagació de les ciències que varen florir primer en aquest principat.
18 I	1797	Josep Felip Oliver: Si es pot acceptar com a certa l'entrada d'Otger a Catalunya i els nous barons.
15 II	1797	Fors: Quan es començà de dir Catalunya el nostre país i d'on li vingué el nom.
19 VI	1799	Josep Llozer: Si Dalmau Creixell s'encarregà del comandament de l'exèrcit català a les Navas de Tolosa.
24 VII	1799	Benet de Magarola: Sobre «a qué países fuera de Cataluña extendieron sus dominios los Condes de Barcelona, por qué títulos y cuánto tiempo los conservaron».
15 XII	1803	Fra Antoni Estapé: Nacions que arribaren a Catalunya abans dels grecs.
18 I	1804	P. Quintana: Quina fe s'ha de donar a la història de la procreació i naixement a Montpeller de Jaume I.
25 IV	1804	Fra Josep de Santa Eulàlia: Si realment Ramon Berenguer va prendre la defensa de l'emperadriu d'Alemanya.
27 VI	1804	Fra Vicenç Giral: Estudi sobre les llengües que es parlaren a Catalunya abans de l'arribada dels romans.

15 I	1805	Bru Bret: La defensa dels catalans a Gallípoli.
11 XII	1805	Es llegeix el primer capítol del primer llibre de la <i>Història natural de Catalunya</i> de Gonçal Saura.
15 I	1806	Antoni Alegret: Com Catalunya recobrà la llibertat després de la invasió aràbiga.
26 II	1806	Antoni Elias: Llegeix un estudi sobre l'origen dels cognoms de Catalunya.

Josep Ignasi de Mercader: Sobre qui tragueren els moros de cada ciutat i comarca de Catalunya. |
| 28 I | 1807 | Círus Valls: Notícia de les guerres contra els musulmans a fora de Catalunya, on es varen distingir prínceps catalans. ¹³³ |

Hom pot veure com l'aplicació dels nous mètodes i l'actuació del sentit de la crítica històrica permeten de discutir l'autenticitat d'algunes llegendes, com l'arribada a Catalunya d'Otger Cataló i els nous barons i la defensa de l'emperadriu d'Alemanya per Ramon Berenguer III, que fins aleshores es tenien per fets incontrovertibles.

A final de segle trobem a l'entorn de l'Acadèmia una figura simpàtica, que en alguns trets ens recorda la de Pau Ignasi de Dalmases: Josep de Vega i Sentmenat. Com Dalmases, es dedicà tota la vida a recollir documents i notícies sobre la història de Catalunya i arribà a posseir una valuosíssima biblioteca fins a 3320 volums. I, també, potser val més l'home que no pas l'obra que ens ha deixat.

Josep Vega nasqué a Cervera l'any 1754, de família originària de Santander, i morí a la mateixa ciutat el 1831. Fou síndic i regidor de l'Ajuntament de Barcelona. L'any 1772 entrà a l'Acadèmia, on desenrotllà, com veurem, una tasca molt fructífera. Durant els anys d'estada a Barcelona, assistia als «jornals d'Horta» que a la seva finca d'aquesta vila

133. MIKETI SANS, *op. cit.*, pàgs. 25-181. Naturalment, no esmentem les comunicacions fetes pels autors que tractem amb atenció en aquest capítol.

organitzava el marquès de Castellvell, i dels quals el baró de Maldà ens ha deixat la crònica.¹³⁴ El 1790 començà a explicar filosofia suarista a Cervera. Convocades les corts de Baiona per Napoleó el 1808, l'Ajuntament de Barcelona hi envià Josep Vega com a delegat, però ell es deixà segrestar pel camí; fou un gran col·laborador de la Junta Superior del Principat i elegit diputat a les Corts de Cadis l'any 1810.¹³⁵

El seu nom figura molt sovint a les actes de les sessions de l'Acadèmia. Quan el president de la corporació, el comte de l'Asalto, fou nomenat capità general del Principat, Vega li dedicà un sonet que començava: «Yo vengo a ti, Academia, para darte».¹³⁶ Heus ací una llista de les seves intervencions més importants: 4-II-1778: l'Acadèmia dictamina, per mitjà de Salvador Puig, sobre un treball que ell havia fet, en el qual donava raó dels poetes provençals més importants «que varen fer florir la que anomenaven Gaia Ciència»; 1-XII-1779: Si té fonament històric la vinguda dels grecs a Catalunya a fundar colònies; 5-II-1783: Informa de l'existència, a París, d'una traducció catalana de la Bíblia, i la corporació el dia 7 de maig del mateix any acorda de fer gestions per obtenir-ne una còpia; 14-III-1787: Presenta una refutació de la història fabulosa de Maria d'Aragó; 29-II-1792: l'Acadèmia es planteja la qüestió de com s'haurà d'escriure la «Història de Catalunya» que ha projectat i encarrega a Vega que ho miri seguint el mètode de Llanguedoc; 26-XI-1806: Es llegeix un treball seu sobre l'etimologia del Pirineu. I, sobretot, correspon a Josep Vega l'honor d'haver proposat el 19 de desembre de 1781 l'entrada a l'Acadèmia d'Antoni de Capmany.¹³⁷

134. Rafael d'AMAT I DE CORTADA, Baró de Maldà, *El col·legi de la bona vida. Primera sèrie de «Calaix de sastre»*, presentat per Alexandre Galí, Biblioteca Selecta, Editorial Selecta, Barcelona, 1954, pàgs. 196-199.

135. TORRES AMAT, *op. cit.*, pàgs. 645-646, on ens dóna referències molt directes, per tal com el tractà personalment i foren amics. V., també, CARRERAS I BULBENA, «Estudis biogràfics...», *op. cit.*, pàgs. 288-291. El ms. n. 16 de la B. C. és un *Libro de noticias curiosas de Vega*.

136. CARRERAS I BULBENA, «Estudis biogràfics...», *op. cit.*, pàgs. 282-283.

137. CARRERAS I BULBENA, «Estudis biogràfics...», *op. cit.*, pàgs. 288-291, i MIRET I SANS, *op. cit.*, pàgs. 109, 110, 111-112, 169 i 181.

Vega fou el primer col·lector de cançons populars catalanes i el seu treball pogué ésser aprofitat per Marià Aguiló. Traduí les *Homilies* de Tarchi, escriví un pròleg per a la biografia del pare Ferrusola redactada pel pare Blai Larraz i deixà a punt d'imprimir la traducció del *Sermón de san Vicente de Paül*, predicat pel cardenal Maury. És autor, a més, de nombroses cartes, dirigides a Josep Finestres, a Dou, a Caresmar, etc., d'un catàleg de les obres d'aquest darrer i d'un elogi fúnebre al pare Jaume Pascual.¹³⁸

Ens permetem d'incloure dins del grup de l'Acadèmia de Bones Lletres les figures de Fèlix Amat i dels seus nebots Ignasi i Fèlix Torres i Amat, encara que a tots tres els tocà de viure els esdeveniments de la invasió francesa. Ens sembla, però, que llur obra clou, en certa manera, l'esperit del segle XVIII.

Fèlix Amat, abat del «Real Sitio de San Ildefonso» i arquebisbe de Palmira, fou un notable historiador, un teòleg il·lustrat, un clergue amb un sentit molt viu de l'ecumenisme i, per damunt de tot, un home equilibrat, intel·ligent i de gran sensibilitat per als esdeveniments polítics. Nasqué a Sabadell l'any 1750. Cursà Filosofia i Teologia al col·legi episcopal de Barcelona i pel seu compte amplià estudis de matemàtiques, francès, italià i grec. Fou familiar dels bisbes Sales, Climent i Valladares, de Barcelona, i Armanyà, de Tarragona. Després d'haver fet el doctorat a Gandia s'ordenà de sacerdot el 1774. A Barcelona fou beneficiat de Santa Maria del Mar, professor de Filosofia al Seminari i bibliotecari de la biblioteca pública episcopal. L'any 1782 entrà a l'Acadèmia de Bones Lletres. Després fou canonge de Tarragona, membre de la Junta General per a la defensa del Principat durant la Guerra gran, abat de San Ildefonso, bisbe de Palmira i confessor de Carles IV. Durant la dominació francesa la seva posició fou molt delicada i s'hagué de sotmetre a Josep Napoleó a fi de salvar la situació de moltes comunitats religioses i de molts eclesiàstics. El rei intrús el nomenà bisbe d'Osma, però ell no prengué possessió. Acabada la guerra, s'hagué de

138. CARRERAS I BULBENA, «Estudis biogràfics...», *op. cit.*, pàgs. 288-289. Aquestes cartes es conserven a l'arxiu de l'Acadèmia de Bones Lletres.

justificar en una *Exposición* dirigida a Ferran VII. Fou expulsat de Madrid i renuncià l'abadiat de San Ildefonso. Tornà a Catalunya i morí a Barcelona l'any 1824.¹³⁹

A més del *Diccionario catalán-castellano-latino* que preparà, però que no arribà a publicar ell,¹⁴⁰ de l'*Exposición* suara esmentada, de sermons, tractats de filosofia i de moral, pastorals, etc., Fèlix Amat és autor de: *Historia eclesiástica o tratado de la iglesia de Jesucristo*, obra en dotze volums —de la qual féu després un resum en llatí—, començada a imprimir el 1792 i que l'any 1817 fou prohibida per la Inquisició; *Deberes del cristiano en tiempo de revolución hacia la potestad pública, o principios propios para dirigir a los hombres de bien en su modo de pensar y en su conducta en medio de las revoluciones que agitan los imperios* (1813), escrit en els moments difícils de l'ocupació francesa i on proposa d'exercir la caritat i l'amor fins i tot amb els enemics; *Observaciones pacíficas sobre la potestad eclesiástica* (1817-1823), en tres volums, el primer dels quals fou censurat per Roma. Féu imprimir les *Pláticas dominicales* del Bisbe Climent i deixà manuscrits una sèrie de tractats d'història eclesiàstica, cartes, memòries econòmiques, notícies històriques i arqueològiques, traduccions, etc.¹⁴¹

Fèlix Amat fou, a més d'oncle, mestre dels dos apassionats de la història i de la cultura catalana: Ignasi i Fèlix Torres i Amat. Ignasi nasqué a Sallent l'any 1768 i estudià al seminari episcopal de Barcelona. Després fou rector del Prat, encarregat de la biblioteca episcopal de Barcelona i degà de la catedral de Girona. Es trobà en el setge que els francesos posaren a la ciutat;

139. FÈLIX TORRES AMAT, *Vida del Ilmo. Sr. D. Félix Amat, Arzobispo de Palmira*, Fuentenebro, Madrid, 1835; *Memorias para ayudar a formar un diccionario...*, op. cit., pàgs. 16-35; i *Apéndice a la vida del Ilmo. Sr. D. Félix Amat*, Fuentenebro, Madrid, 1838. ANTONIO ELIAS DE MOLINS, *Diccionario biográfico y bibliográfico de escritores y artistas catalanes del siglo XIX (Apuntes y datos)*, vol. I, Barcelona, 1889, pàgs. 50-60. CARRERAS I BULBENA, «Estudios biográficos...», op. cit., pàgs. 291-293, MIRET I SANS, op. cit., pàg. 111. MARCELINO MENÉNDEZ Y PELAYO, *Historia de los heterodoxos españoles*, vol. V, «Edición Nacional de las obras completas», vol. XXXIX, C.S.I.C., Madrid, 1947, pàgs. 226-229.

140. TORRES AMAT, *Vida del Ilmo. Sr. D. Félix Amat...*, op. cit., pàgs. 29 i 41.

141. TORRES AMAT, *Memorias para ayudar a formar un diccionario...*, op. cit., pàgs. 32-35, que contenen la llista d'obres impreses i manuscrites. Els mss. n. 455 i 1372 de la B.C. són de Fèlix Amat.

tanmateix aconseguí de fugir pocs dies abans de l'assalt; però perdé tots els seus llibres i papers. Fou tresorer dels hospitals militars i morí molt poc després, l'any 1811, a la seva vila nadiua.¹⁴²

L'any 1803 Ignasi Torres i Amat ingressà a l'Acadèmia, on desenrotllà una activitat molt fecunda; fou nomenat president d'una comissió encarregada de fer un pla sobre com escriure una història crítica de Catalunya; presentà un catàleg d'impressions d'obres catalanes del segle XV; dissertà sobre quins autors o documents catalans existien antigament que poguessin servir de models per a establir una ortografia catalana, etc.¹⁴³

L'any 1798, quan era bibliotecari de l'episcopal de Barcelona, Ignasi Torres i Amat concebé la idea d'un diccionari d'autors catalans. Dos anys més tard escrivia al seu germà Fèlix:

Amo tanto a mi patria como un jesuita a su Compañía, y de ahí es que he ideado separar en esta biblioteca pública los escritores catalanes de todos los demás y poner sobre los estantes en que se coloquen un gran letrero que diga: «Auctores nostri».¹⁴⁴

Ignasi tenia una llista de més de mil escriptors i redactats ja alguns articles. Demanà al seu germà Fèlix que escorcollés les biblioteques públiques de Madrid, El Escorial, València, Saragossa, Toledo i Sevilla. Fèlix, per la seva banda, recollí notícies de mil dos-cents trenta autors catalans.¹⁴⁵ Ignasi Torres i Amat no pogué portar a terme aquest projecte a causa de la mort.

Nat també a Sallent, l'any 1772, Fèlix Torres i Amat estudià a Alcalá de Henares, en el col·legi de San Ildefonso i en el reial estudi de San Isidro

142. TORRES AMAT, *Memorias para ayudar a formar un diccionario...*, op. cit., pàgs. 625-627, i ELIAS DE MOLINS, *Diccionario biográfico y bibliográfico...*, op. cit., pàgs. 693-694.

143. CARRERAS I BULBENA, «Estudios biográficos...», op. cit., pàgs. 367-368.

144. Cit. de TORRES AMAT, *Memoria para ayudar a formar un diccionario...*, op. cit., pàg. XVI. Sobre la seva actuació a la biblioteca episcopal, v., JAUME BARRERA I ESCUDERO, Pvre., *Els Torres Amat i la Biblioteca del Seminari de Barcelona*, Discurs llegit a la «Real Academia de Buenas Letras de Barcelona», el 30 d'abril de 1922, Imp. Atlas Geográfico, Barcelona.

145. TORRES AMAT, *Memoria para ayudar a formar un diccionario...*, op. cit., pàg. XVI.

de Madrid, filosofia, teologia, hebreu, grec, àrab, francès i italià. Es doctorà en Teologia a Cervera. Fou canonge lectoral de Barcelona i de San Ildefonso. Renuncià el càrrec de canonge de Burgos que li oferí Josep Napoleó, i deprés Ferran VII el nomenà canonge sagristà de la seu de Barcelona. Seguint el projecte del seu germà, volgué muntar, al costat de la biblioteca episcopal, una secció anomenada «Biblioteca d'escriptors catalans». Proposà també d'organitzar un gabinet d'història natural i arqueològica de Catalunya. L'any 1816 entrà a l'Acadèmia amb un discurs intitulat *Biblioteca de autores catalanes*. L'any 1834 fou consagrat bisbe d'Astorga —després de renunciar a ésser-ho de Barcelona— i el seu episcopat fou exemplar en molts aspectes, sobretot en el social, car ajudà els estudiants pobres i els pagesos. Fou nomenat senador, prelat domèstic, membre de les Acadèmies de la Llengua i de la Història. Morí a Madrid l'any 1849.¹⁴⁶

Fèlix Torres i Amat publicà algunes de les obres que deixà manuscrites el seu oncle Fèlix Amat i alguns opuscles biogràfics i vindicatius de la seva personalitat.¹⁴⁷ Deixant de banda les pastorals, algunes obres religioses i algunes traduccions, Fèlix és autor d'una traducció castellana de la *Bíblia*, molt famosa, que li encarregà Carles IV el 1807 i que publicà el 1823.¹⁴⁸ Sis anys més tard feia imprimir la traducció castellana que el 1777 féu Àngel Tarazona de la crònica de Pujades: *Crónica Universal del Principado de Cataluña*.

Venturosament i amb una gran solvència científica, Fèlix Torres i Amat portà a fi el projecte d'escriure un diccionari d'autors catalans que havia concebut el seu germà Ignasi. Així, doncs, l'any 1863 aparegueren editades les *Memorias para ayudar a formar un diccionario crítico de los escritores catalanes y dar alguna idea de la antigua y moderna literatura de Cata-*

146. J. CORMINES, *op. cit.*, pàgs. 250-262; ELIAS DE MOLINS, *Diccionario biográfico...*, *op. cit.*, pàgs. 688-693; i CARRERAS I BULBENA, «Estudis biogràfics...», *op. cit.*, pàgs. 15-17. Pel que sembla, durant el trienni constitucional estigué a punt d'ésser nomenat bisbe de Barcelona.

147. V. nota 139.

148. Publicà també un *Índice cronológico de las cosas más notables de la Sagrada Biblia*, 17 vols., Librería de Galván, Mèxic, 1835.

luña.¹⁴⁹ Per a la seva confecció Fèlix Torres i Amat aprofità els materials recollits pel seu germà, recercà personalment en moltes biblioteques de la Península —com ja hem vist— i disposà de notes i referències que li facilitaren els pares Caresmar i Martí i l'erudit rossellonès Josep Tastu. Aquesta obra és la realització dels esforços i dels projectes de tots els qui feia més d'un segle s'interessaven per la cultura catalana; és la plasmació de l'esperit del segle XVIII, car les *Memorias...* constitueixen la primera sistematització científica de la història literària catalana i el primer instrument de treball seriós de què pot disposar l'investigador de les nostres lletres. Les dades que dona solen ésser precises i exactes; les observacions, breus i clares; els judicis, equànimes i molt sovint ens il·luminen el sentit de les obres o l'actitud dels autors. Moltes obres posteriors no assoleixen, ni de bon tros, el nivell de rigor d'aquest gran treball.

Les *Memorias...* només inclouen, en principi, autors nascuts al Principat que hagin escrit indistintament en català o en castellà. Cal tenir en compte també que dins el concepte d'escriptor i de literatura, d'acord amb la idea del seu temps, hi encabeix, a més dels creadors, historiadors, teòlegs, apologistes, tractadistes de filosofia i de moral, etc. Si hi figuren Ramon Llull o Ausias March, per exemple, és perquè l'autor creu que el primer nasqué a Barcelona i que el segon era d'ascendència catalana. Torres i Amat projectà un suplement per als baleàrics que no arribà a escriure.¹⁵⁰ L'obra és especialment valuosa pel que fa als escriptors de la decadència i d'una manera particular des del segle XVIII.

149. Impreses per J. Verdaguer, Barcelona, 1836. A més de la part de diccionari, el volum conté la carta de tramesa de l'obra a la Reial Acadèmia de la Història, la contestació, un pròleg (on explica la gènesi de l'obra), uns *Apuntes para una disertación sobre la lengua y poesia catalana* i una *Noticia sobre los trovadores catalanes y sobre un antiguo cancionero de la Academia del Gay-Saber de Barcelona* (traducció d'un original francès de P. Puiggarí). Joan VILAR I COSTA, «Les "Memorias" de Torres Amat, pedra fonamental de la bibliografia catalana», *La Revista*, XXII (gener-juny 1936), pàgs. 125-129.

150. Qui continuarà les *Memorias...* de Torres i Amat fou Joan Cormines (v. la referència bibliogràfica a la nota 87). La continuació, però, no està a l'altura del diccionari de Torres i Amat, com no hi estan tampoc les obres d'Elias de Molins i de Bover. V., a més, els mss. núms. 455, 1283 i 1372 de la B.C., que contenen obres d'aquest autor. Un ms. de la Biblioteca de l'Arxiu Episcopal de Vic, *Obres religioses de circumstàncies*, conté una composició «Al Ilmo. y Rmo. Señor Don Félix Torres y Amat, dignísimo obispo de Astorga, con motivo de su solemne consagración. Oda».

Al costat del rigor científic del treball, Fèlix Torres i Amat fou fidel a la intenció patriòtica del seu germà, com diu ben explícitament en el «Prólogo» de les *Memorias*...:

A lo menos servirán estos apuntes para formar un débil bosquejo de la gloria literaria de Cataluña...

...indicaran a lo menos la gloria literaria de Cataluña, que es el primer fin que me propuse.¹⁵¹

I, al·ludint al projecte de formar una secció d'escriptors catalans a la biblioteca episcopal, acaba dient:

¡Cuánto podrá contribuir a la perfección de este patriótico y glorioso establecimiento la erudición e instrucción sólida y el celo y amor a la patria de los venideros bibliotecarios, a cuyo cargo esté! ¡Ojalá que sepan aprovechar las luces y amor patrio con que las academias y literatos particulares se interesarán en el aumento de este establecimiento nacional de Cataluña!¹⁵²

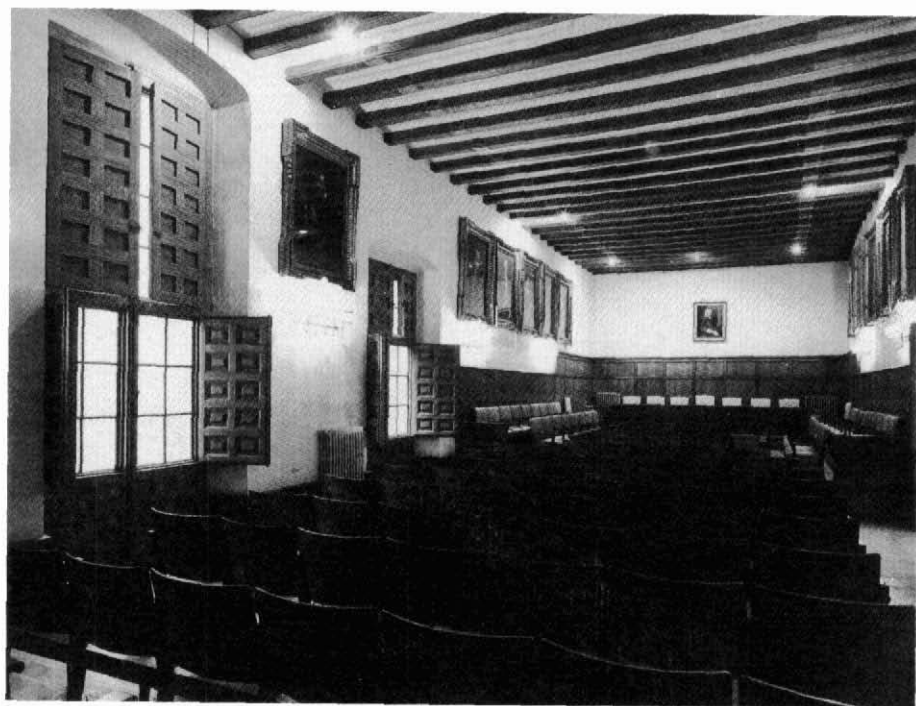
Dintre l'activitat de l'Acadèmia cal que esmentem alguns treballs d'història religiosa catalana (sobre sant Josep Oriol, santa Caterina Thomàs, l'ascendència catalana de Pius VII) de l'il·lustre historiador Joan Francesc de Masdeu (1744-1817), que entrà a la corporació el 1795.¹⁵³ Cal que no oblidem tampoc que un germà de Finestres, el pare Jaume, monjo de Poblet, és autor d'una *Historia del Real Monasterio de Poblet, ilustrada con disertaciones curiosas sobre la antigüedad de su fundación, catálogo de abades y memorias cronológicas de sus gobiernos, con los reyes, papas y abades generales de cister tocantes a Poblet*.¹⁵⁴

151. Cit. de *Memorias para ayudar...*, op. cit., pàgs. XIX i XXI-XXII, respectivament.

152. Cit. de *Memorias para ayudar...*, op. cit., pàgs. XXIV.

153. MIRET I SANS, op. cit., pàg. 172; CARRERAS I BULBENA, «Estudios biográficos...», op. cit., pàgs. 360-364; i Miquel BATLLORI, *La cultura hispano-italiana de los jesuitas expulsos. Españoles. Hispanoamericanos. Filipinos. 1767-1814*, «Biblioteca Románica Hispánica», Editorial Gredos, Madrid, 1966, pàgs. 41-44.

154. Imp. de Josep Barber, Cervera, 1753. Sobre el P. Jaume Finestres, així com de l'altre germà Pere, canonge de Lleida i autor d'un episcopologi d'aquella diòcesi, v., TORRES AMAT, *Memoria para ayudar a formar...*, op. cit., pàgs. 251 i 255; i Ignasi CASANOVES, op. cit.

Sala d'actes del Palau Requesens, seu de l'Acadèmia de Bones Lletres, amb el retrat de Ferran VI a la capçalera.

L'interès per la llengua

Més que en la labor de les institucions i que en les manifestacions de la poesia popular i culta, potser més encara que en les empreses militars i que en les actituds polítiques, és en l'interès per la llengua que es desvetlla en el segle XVIII¹⁵⁵ on trobem la reacció més viva de l'esperit català, on endevinem un dels camins que més dreturament ens conduiran a la Renaixença.

L'esforç d'assimilació que fan molts catalans no reïx. Antoni de Capmany, tan primmirat a escriure el castellà i que tants d'elogis dedicà a la casa de Borbó i a la seva política, posseïa, certament, en aquella llengua, un estil net, però «como traído con violencia» —segons digué Alcalá-Galiano, referint-se a la polèmica sostinguda entre el nostre historiador i Quintana a les Corts de Cadis. Més tard, també el pare Blanco García criticarà el castellà de Piferrer i don Juan Valera el de Balmes.¹⁵⁶

155. En aquest apartat ens guiem fonamentalment pel treball de J. M. MIQUEL I VERGÉS, «La filologia catalana en el període de la Decadència», *Revista de Catalunya*, XVIII (setembre-desembre 1938), pàgs. 261-285 i 429-452. V., a més, Antonio ELIAS DE MOLINS, «Gramáticas catalanas inéditas del siglo XVIII», *Revista crítica de Historia y Literatura*, VI (1901), pàgs. 242-243; Mn. Antoni M. ALCOVER, Pròleg a Tomàs FORTESA, *Gramática de la lengua catalana*, Tipografia Provincial, Palma de Mallorca, 1915, reproduït a *Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana*, VIII (1914-1915), pàgs. 33-108; T. FORTESA, «Pertret per una bibliografia filològica de la llengua catalana del temps més antic fins a 31 de desembre de 1914», Apèndix al vol. citat del *Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana*, Amengual i Montaner, Palma de Mallorca, 1915. Jordi RUBIÓ I BALAGUER, «Literatura catalana», a *Historia general de las literaturas hispánicas*, Editorial Barna, Barcelona, 1958, vol. V, pàgs. 219-232; i A. COMAS, *Les excel·lències de la llengua catalana*, Rafael Dalmau, Barcelona, 1967. D'altra banda, aquest capítol té molta relació amb els problemes que planteja la pastoral i la predicació.

156. MIQUEL I VERGÉS, «La filologia catalana...», *op. cit.*, pàgs. 268-269.

Ja hem vist les successives limitacions que els Borbons imposen en els seus dominis de llengua catalana. Arribaren a prohibir, fins i tot, la impressió de pronòstics, romanços de cec i cobles de sentenciats —gèneres que s'havien convertit sovint en un refugi per a la llengua—, car els creien nocius per a la cultura i la moral del poble. Sortosament, fou una disposició impossible de dur a la pràctica. Val a dir, però, que no falten en aquesta època a la Península homes il·lustrats eminents que defensen l'ús de les llengües minoritàries, com Sarmiento, que reivindica el galleg per a l'ensenyament de les ciències i del llatí, o com Jovellanos, que, en el seu *Tratado teórico-práctico de la enseñanza*, demana més atenció per al mallorquí.¹⁵⁷

A començaments de segle, quan encara gaudeix de tots els seus privilegis, el català ens apareix, almenys, com una llengua lligada a unes institucions, potser com una formalitat més dins la nostra vida civil. Després, cap institució ja no el pot emparar. Deixa, doncs, d'ésser una llengua oficial i s'arrecera en la intimitat de la literatura religiosa, en la modèstia de les manifestacions populars i festives. D'altra banda, durant els segles de la Decadència, i més encara en aquest període, el català anà a la deriva, i de segur que sofrí canvis molt intensos que li feren perdre definitivament l'arcaisme medieval i li donaren la fesomia que més o menys té ara.¹⁵⁸

Els clams de protesta contra l'abandonament i el menyspreu de la llengua —si és que havien cessat alguna vegada— es comencen a fer sentir molt aviat. L'any 1749 el pedagog Baldiri Reixac, fa una encesa apologia del català en la seva obra *Instruccions per l'ensenyança de minyons*. Cinc anys després, Pere Salses i Trilla en el «Pròleg al lector» del seu *Promptuari mo-*

157. Fernando LÁZARO CARRETER, «Las ideas lingüísticas en España durante el siglo XVIII», *Revista de Filología Española*, Anjo XLVIII, C.S.I.C., Madrid, 1949, pàgs. 173-175; i Antoni J. COLOM I CAÑELLAS, «Jovellanos i la seva tasca educadora a Mallorca», *Lluc*, LI, n. 609 (desembre 1971), pàgs. 4-5.

158. Alexandre GALÍ, Introducció a Rafel d'AMAT I CORTADA, Baró de Maldà, *El col·legi de la bona vida*, op. cit., pàg. 34.

ral-sagrat i catecisme pastoral..., en justificar l'ús del català en la predicació, escriu:

I així (amat lector) no rómpies ab la tua llengua lo fil de mil ingenis que, tement-la, no escriuen. Repara que agraviaràs a l'edat present, a la passada i a la venidera. Agraviaries a la present, llevant-li l'honra, fent-la més miserable i estèril que les passades, pues illustrada de tants i tants bons escrits, intentaria la tua llengua deixar-la sens ningun. Agraviaries a l'edat passada, impedit a qui engrandesca los qui en ella floriren, qui explíquia sos ditzos, celébria ses obres i públiquia ses virtuts. I en especial, agraviaries a l'edat venidera, pues intentaries llevar-li mestres que l'esènyien, llums que la il·luminien i ulls que la dirigessen; que a tot agravia una mala llengua. No sia així la tua (savi lector), sí que afavoresca i ajudia als qui semblants obres emprenen.¹⁵⁹

Francesc Cors, l'any 1757, s'exclama en el pròleg de la *Vida i miracles de sant Benet de Palermo*, de fra Jaume Aixelà:

No comprenc com sent tan connatural lo amor a la pàtria, puga ésser tan universal al pàtriò català idioma lo desafecte.¹⁶⁰

L'editor o corrector de l'obra de fra Jeroni Taix, *Llibre dels miracles de Nostra Senyora del Roser...*, fra Ramon Pasqual, diu al «Pròleg» de l'edició de 1774:

Ara fa sis anys fiu est llibre i s'empremtà en llengua castellana, perquè així m'ho manaren.

... Més essent jo natural català pareixia que feia injúria als meus catalans i a la mia llengua i he volgut pendre el treball de fer-lo en llengua catalana, posant-hi, no solament lo que he posat en la darrera impressió castellana, però afegint-hi molt més...¹⁶¹

159. Cit. de Pere SALSÉS I TRILLA, *Promptuari moral-sagrat i catecisme pastoral de plàtiques doctrinals i espirituals sobre tots los punts de la doctrina cristiana...*, Estampa de Teresa Piferrer, Vidua, Barcelona, 1754, vol. I, Pròleg al lector. La referència ja es troba a Guillem DÍAZ-PLAJA, «Pre-romanticisme i pre-renaixença», *Revista de Catalunya*, XIV (1934), pàgs. 21-33. Recollit a *De literatura catalana. Estudis i interpretacions*, Editorial Selecta, Barcelona, 1956, pàgs. 95-115.

160. Cit. de MIQUEL I VERGÉS, *op. cit.*, pàg. 267.

161. Cit. de Marià AGUILÓ, *Catálogo de obras en lengua catalana impresas desde 1474 hasta 1860*, Sucesores de Rivadeneyra, S. A., Madrid, 1923, núm. 955, pàg. 303.

I el 1754 el pare Lluís Galiana, en la carta que encapçala el *Diccionario valenciano-castellano* de Carles Ros, es queixava que els valencians tinguessin també la mateixa actitud de menyspreu davant la llengua:

Yo no sé qué cosa mala han encontrado en ella los valencianos, para que así la vayan olvidando, siendo cierto que hombres de juicio y sin pasión hablan de ella con elogio.¹⁶²

Molts catalans d'aquell temps no es pensaven que la seva llengua pogués esdevenir una altra vegada idioma de cultura. Creien simplement que era una llengua per a ús popular només i que s'aniria decandint fins a morir. Per a alguns, de fet, ja era una llengua moribunda. Antoni de Capmany volgué transcriure el discurs que el rei Martí pronuncià a les corts de Perpinyà, però canvià de parer i en donà la traducció castellana:

...seria inútil copiarlo en un idioma antiguo provincial muerto hoy para la república de las letras y desconocido para el resto de Europa.¹⁶³

El mateix Capmany, però, després d'haver estès aquest certificat de defunció de l'idioma, en tractar de l'antiga glòria de la literatura provençal, no se sap estar de dir:

Pero ignoraron aquellos autores que este lenguaje fue accidentalmente la lengua catalana llevada a Provenza por los condes de Barcelona, la cual allí se pulió con la mezcla de algunas voces y frases más dulces, propias de aquella provincia.¹⁶⁴

I que després de la unió amb Provença els prínceps catalans

...se dedicaron a hermostear su idioma patrio con lo más armonioso del dialecto

162. Cit. de Fra Lluís GALIANA, «Carta que... escribió al autor, la que va copiada puntualmente» al començament de Carles ROS, *Diccionario valenciano castellano*, Imp. de Benet Montfort, València, 1764.

163. Cit. d'Antoni de CAPMANY, *Memorias históricas sobre la marina, comercio y artes de la antigua ciudad de Barcelona*, edició de la Cambra Oficial de Comerç i Navegació de Barcelona, 1963, vol. II (segona part), apèndix 22, pàg. 846.

164. Cit. d'Antoni de CAPMANY, *op. cit.*, pàg. 791.

provençal, con lo que se formó el romance más dulce y primoroso que hasta entonces habían conocido aquellos siglos rudos. En efecto, siendo ya señores de Provenza los condes de Barcelona, llevaron con su lengua nativa a dicho país el gusto de la poesía vulgar...¹⁶⁵

Cal, doncs, atribuir també al català la grandesa històrico-literària del provençal. La doctrina de l'antiga identitat del català i el provençal —deguda a les teories de Nostradamus i de Bastero—, es generalitza durant el segle XVIII. Aquest títol d'honor, conjuntament amb el d'ésser la primogènita de les parles neollatines i amb haver estat llengua de sants, de papes i de reis, és atorgat al català a l'instant de més empobriment i de crisi més aguda. Semblen quasi uns títols pòstums. El fet és que arrelen en la consciència dels catalans i que a partir d'aquest moment fins a finals del segle XIX, i tant a Catalunya com a València, els trobem repetits amb insistència, convertits en tòpics patriòtico-lingüístics. Aquesta llengua catalano-provençal, utòpica, és anomenada «llemosí» o «llengua llemosina»,¹⁶⁶ designació antiga i certament eufònica, que a partir d'ara assumeix la representació de tots els aspectes ideals de la llengua, la reivindicació de què cal fer-la objecte; el mot «llemosí» es converteix, en suma, en el símbol de l'antiga puresa i de la genuïtat. Milà i Fontanals, que precisament fou qui desfèu l'equívoc de la identitat de les dues llengües, encara se'n fa eco en el discurs presidencial de la restauració dels Jocs Florals l'any 1859.

...aquella llengua, per altra part, que no sens motiu tenen alguns per la primogènita entre les neollatines i que, ab noms diversos però ab varietats sols secundàries, fou sempre la més culta i celebrada; la que ja nou segles ha narrava,

165. Cit. d'Antoni de CAPMANY, *op. cit.*, pàg. 792.

166. El mot «llemosí» és una de les designacions que històricament hom ha donat a la llengua d'oc, encara que, en principi, com el mateix de «provençal», designa una zona dialectal, en aquest cas la de Limoges. A partir del segle XVI i fins al XIX és reservat especialment per a designar el català, entenent-lo com una modalitat lingüística vinculada al provençal. M. de RIQUER, *La lírica dels trobadors*, C.S.I.C., Publicaciones de la Escuela de Filología de Barcelona, 1948, pàg. VIII, nota 3, on es comenten referències bibliogràfiques sobre el tema. V, també, R. GUILLEUMAS, *La llengua catalana segons Antoni Rubió i Lluch*, Editorial Barcino, 1957, pàgs. 23-26.

lo dols i los conhortos de Boeci, i té poemes heroics, romancescs e històrics que competeixen ab los millors de l'Edat Mitjana: que usava Guillem d'Aquitània quan li prenia «talent de cantar»; que escoltaren i aplaudiren no sols les corts de Provença i Aragó, sinó les de Castella, Inglaterra e Itàlia, que fou cultivada per lo Dant, celebrada per lo Petrarca; llengua materna de reis aragonesos, en què s'escrigueren primitius mapes cosmogràfics, savis i respectats còdics, incomparables cròniques; que posseeix una rica poesia popular; que parlaren lo venerable Lull, gran home en lletres i en acció; Arnau de Vilanova, lo primer físic de son temps; lo insigne orador sant Vicent Ferrer; Ausias March, poeta de cor i de seny; i los demés autors del cançoner que guarda París com única joia... llengua, finalment, que de cap manera no devem avergonyir que sia la dels nostres avis, la de les nostres mares, la de nostra infantesa.¹⁶⁷

Nogensmenys, a aquests títols, en diríem externs, s'hi afegeix la defensa de les qualitats intrínseques de la llengua: la seva expressivitat, la seva riquesa lèxica, la capacitat per a l'exposició científica i doctrinal, per a la dissertació oratòria i per a la creació literària. Sobretot, els apologistes es fixen en el «monosil·labisme» del català, ço és, en l'abundància de mots monosil·làbics que hi ha en la llengua, entenent-ho com el grau de màxima expressivitat.

D'altra banda, els tractadistes de la llengua del XVIII tenen, més sovint que no podria semblar —fora del moviment secessionista valencià, representat per Carles Ros i Marc Antoni d'Orellana—, una idea molt clara de la unitat lingüística dels Països Catalans. Ben clar ho diu Bastero en la seva *Controvèrsia sobre la perfecció de l'idioma català* i el pare Lluís Galiana en l'esmentada carta a Carles Ros. El dominic valencià proposa al seu amic de publicar una biblioteca de clàssics, i pel que fa a l'èxit de la venda, li diu:

...porque todos los que fuesen de buen gusto en este Reino la querrían, y en Mallorca y Cataluña se despacharían también muchos ejemplares, por ser la lengua de todos estos reinos una misma en la substancia, y aun casi en el modo, si hablamos de tiempo más antiguo.¹⁶⁸

167. Cit. de Manuel MILÀ I FONTANALS, «Discurs presidencial llegit l'any de la restauració dels Jocs Florals», a *Opúsculos literarios*, 2a sèrie, «Obras completas», vol. V, Librería de Álvaro Verdaguer, Barcelona, 1893, pàgs. 143-144.

168. V. nota 162.

D'altra banda, alguns autors, en emprar els termes llengua «valenciana» o «mallorquina», no fan res més que seguir una tradició de finals de l'Edat Mitjana i del segle XVI.

El fet és que durant tot el segle XVIII trobem una gran abundància de diccionaris, gramàtiques, promptuaris, sil·labaris, tractats d'ortografia, apologies i testimonis en general d'una fonda i intensa preocupació per la llengua catalana. Els diccionaris català-castellans i català-llatí-castellans són particularment abundosos, obeint a una tradició que ja venia del segle XVI, així com les gramàtiques i sintaxis llatines redactades en català, que són molt abundoses en aquest segle.¹⁶⁹ L'ur finalitat molt sovint era merament pedagògica: ensenyar bé el castellà o el llatí als catalans. Les gramàtiques i els tractats d'ortografia, en canvi, obeïen gairebé sempre a una actitud dinàmica, reivindicativa, que es va definint millor com més avança el segle.

Dins el principat, i pel que fa a l'actitud reivindicativa de la llengua en el segle XVIII, cal col·locar en primer terme l'obra d'Antoni de Bastero —que fou qui treballà d'una manera més seriosa i conscient— i la labor de l'Acadèmia, en especial durant les dues fases anomenades «sense nom» i «Bones Lletres».

Antoni de Bastero i Lledó nasqué a la nostra ciutat el 16 de febrer de l'any 1765, fill d'un acabalat i culte comerciant torinès i d'una dama

169. En trobem d'impreses: Joan TORROELLA, *Syntaxis, seu compendiarium partium orationis institutio a...*, Imp. de Manuel Ibarra, Cervera, 1718; Andreu SAMPERE, *Regles d'ortografia llatina* (Marià AGUILÓ, *Catálogo de obras en lengua catalana...*, op. cit., n. 2040), Antoni PORTELLA i ENRIC, *Nou mètode per apèndrer de llengua llatina...*, Imp. de Josep Paieu, Maó, 1762 (Marià AGUILÓ, op. cit., n. 2041, i Joaquim M. BOVER, *Biblioteca de escriptors baleares*, Imp. de P. Gelabert, Palma de Mallorca, 1868, vol. II, pàgs. 134-135); Miquel BURGERA, *Preceptes, elegàncies, kalendes i frases que s'ensenyen en les escoles de gramàtica de la província de Sant Francesc de Mallorca*, Imp. de Josep Guasp, Palma de Mallorca, s. d. (BOVER, op. cit., vol. I, pàg. 122); *Grammatica magna de octo partium orationis constructione...*, Imp. de Manuel Ibarra, Cervera, 1743; *Sil·labario a aprendre a llegir castellà, català i llatí*, Barcelona, 1793 (Fèlix TORRES AMAT, *Memorias para ayudar...*, op. cit., pàg. 687). I sobretot moltes d'inèdites, de les quals esmentarem, ara només, les de Joan Fiol i Miquel Monserrat (BOVER, op. cit., vol. I, pàgs. 297-298 i 505, respectivament); i les contingudes en els mss. n.ºs. 1219 i 1232 de la B.C. i n.ºs. 14 i 1153 de la B.U.B.

barcelonina. Les seves llengües domèstiques foren, doncs, el català i l'italià i, pel que sembla, el pare vetllà personalment la formació humanística del seu fill. Es graduà en Dret civil i canònic i és probable que tingués relació amb l'Acadèmia Desconfiada. Fou, des de molt jove, canonge sagristà major i examinador sinodal de la seu de Girona, d'on era bisbe un seu germà més gran, Baltasar. Un altre germà seu, Francesc, fou membre també de l'Acadèmia.

A Girona, Antoni de Bastero era, a més, administrador d'una antiquíssima fundació anomenada «Almoina del pa de la Seu». A causa d'aquesta fundació es promogué un plet l'any 1709 i Bastero hagué d'anar a la Cúria romana a defensar-lo. Un cop a Itàlia, hi restà quinze anys, escorcollant arxius i biblioteques, transcrivint textos i realitzant una tasca d'investigació exemplar, que pràcticament restà inèdita. Amb el nom d'«Iperides Bacchico» fou elegit àrcade de l'Acadèmia Arcàdia, de Roma, de la qual formaven part personalitats tan prestigioses com Metastasio, Maffei, Scarlatti, Crescimbrini, etc. Fou també elegit membre de l'Acadèmia de Bones Lletres, però no assistí mai a les sessions. De retorn a Catalunya, fou vicari general de Girona, on morí l'any 1737.¹⁷⁰

A Itàlia, Bastero havia concebut una gran obra, la *Crusca provenzale*, de tesi ambiciosa: pretenia demostrar documentalment la influència que la llengua i literatura provençal —i, en conseqüència, la catalana— havien exercit damunt la llengua i la literatura italiana. De tot el treball realitzat, però, per manca de possibilitats econòmiques, només en va poder publicar

170. Sobre Bastero, vegeu: Fèlix TORRES AMAT, *Memorias para ayudar a formar...*, op. cit., pàgs. 95-96; Manuel MILÀ I FONTANALS, «Bastero, filólogo catalán», *Diario de Barcelona*, 1855, recollit a *Opúsculos literarios*, op. cit., 1a sèrie, vol. IV; Joaquim RUBIÓ I ORS, *Bastero, provenzalista catalán. Estudio crítico biográfico...*, Real Academia de Buenas Letras de Barcelona, Establecimiento tipográfico de Jaime Despús, 1894; J. R. CARRERAS I BULBENA, «Estudios biográficos...», op. cit., pàgs. 213-219; Josep M. de CASACUBERTA, «Documents per a la història externa de la llengua catalana en l'època de la decadència: I. La "Controvèrsia sobre la perfecció de l'idioma català" d'Antoni de Bastero», *Revista de Catalunya*, III (1925), pàgs. 473-484; Pere BOHIGAS, «Bastero i els orígens de la llengua catalana», *Miscel·lània Pompeu Fabra*, Imp. i casa editorial «Coni», Buenos Aires, 1943, pàgs. 27-36.

el prefaci.¹⁷¹ En conjunt, l'obra havia de contenir un diccionari provençal-italià, una gramàtica provençal escrita en català i una història il·lustrada de la literatura catalano-provençal. Tot plegat, una quarantena de volums.¹⁷²

La finalitat de la *Crusca* era, com hem dit, estudiar la influència provençal a Itàlia. El treball està realitzat amb un mètode filològic molt acurat i les transcripcions són excel·lents i estan perfectament puntuades. Fou Bastero qui primer s'adonà, deduint-la del *Donatz proensals* d'Hug Faïdit, de la llei de la declinació provençal. El fet d'haver romàs inèdit ha perjudicat notòriament la seva fama. Els seus papers, però, foren aprofitats per Milà i Fontanals en la seva obra *De los trovadores en España*.

D'altra banda, com que Bastero creia en la identitat de les dues llengües i, a més, que fou Catalunya qui portà la llengua a Provença, ja es comprèn que la segona intenció de l'obra era enaltir la llengua catalana. Segons les teories del moment, la llengua «catalano-provençal» era la més antiga de les llengües romàniques, sorgida directament del llatí —per això també en deien llengua «romana»— i de la qual havien nascut totes les altres. Heus ací, doncs, formulat el títol de primogenitura que es difondrà al llarg del segle XVIII. Bastero, aprofitant aquesta teoria i seguint el tractadista italià Varchi, diu a la *Crusca* que la llengua toscana té dues mares: el llatí i el provençal. Foren els trobadors els primers mestres de la rima vulgar i els que l'ensenyaren als italians. Tot això, es proposà de demostrar-ho a la *Crusca*, que volia ésser, en el fons, una mena de diccionari d'autoritats. El volum publicat d'aquesta obra és de fet el prefaci del diccionari i conté:

171. *La Crusca provenzale, ovvero, le voci, frasi, forme e maniere di dire che la gentilissima e celebre lingua toscana ha preso della provenzale; arricchite e illustrate e difese con motivi, con autorità e con esempi. Aggiuntevi alcune memorie o notizie storiche intorno agli antichi poeti provenzali, padri della poesia volgare, particolarmente circa alcuni di quelle che furono de nazione catalana, cavate de mss. Vaticani, Laurenziani e altronde*, Stampa A. de Rossi, Roma, 1724. Segons TORRES I AMAT, *Memorias para ayudar...*, op. cit., pàg. 628, Joan TORRES I OLIVA escriví unes *Observacions sobre la Crusca provençal estampada en Roma aquest present any*.

172. Els escrits de Bastero estan repartits entre la biblioteca de la Reial Acadèmia de Bones Lletres, la Biblioteca de Catalunya i la Biblioteca Universitària. 29 corresponen a la *Crusca*, 5 contenen còpies de textos i 4 són miscel·lanis. A aquests mss. cal afegir l'autògraf contingut dins el ms. número 2029, fols. 113-114, de la B.U.B., que ha aparegut darrerament.

1) Una introducció que pretén de demostrar que els catalans foren els pares de la poesia provençal i el provençal la mare de les llengües modernes.

2) Un índex biogràfic de poetes des del segle XI al XV, on inclou, naturalment, els catalans.

3) Un catàleg d'obres que conté valuoses notícies sobre manuscrits i llibres rars.

4) Un tractat d'ortografia i de prosòdia comparades provençal-italià, que és modèlic pel que fa a l'estudi del valor de les lletres i a les vacil·lacions i diferències de l'ortografia antiga.

5) Un índex de mots provençals usats pels escriptors toscans.¹⁷³

Entre els papers de Bastero que no formen part de la *Crusca* hi ha dues obres molt significatives: la *Historia de la lengua catalana* i la *Controvèrsia sobre la perfecció de l'idioma català*. De la *Historia*, se'n conserva part del primer llibre: tres capítols, escrits en castellà —exceptuant els dos primers epígrafs, que ho són en català. Parla de l'origen de la llengua catalana, de l'època i el lloc de la seva naixença i del nom de «romana» que tingué al principi. En establir-ne la genealogia, arrenca de la creació del món i arriba fins a la corrupció de l'imperi romà i la formació de la llengua «romana» —llengua molt estesa a Europa i que el català perpetua—, de la qual han nascut el castellà, el francès i el toscà. Es tracta, doncs, d'una ampliació dels conceptes exposats en el prefaci de la *Crusca*.¹⁷⁴

La *Controvèrsia sobre la perfecció de l'idioma català* ha suscitat alguns dubtes perquè nega la identitat entre el català i el provençal, que és una de les tesis fonamentals de Bastero. Potser es tracta d'una obra escrita abans de la *Crusca*, quan l'autor no havia arribat encara a una formulació clara de la seva teoria.¹⁷⁵ Ací la genealogia del català comença en els idiomes formats —setanta-dos, diu que foren— després del Diluvi. És una apologia

173. RUBIÓ I ORS, *op. cit.*

174. BOHIGAS, *op. cit.*

175. Pel que es referix a aquest punt i en general a la *Controvèrsia...*, v. CASACUBERTA, *op. cit.*

fervorosa de la llengua i surt a defensar-la dels retrets d'«aspra», «escabrosa» i «curta» que hom li feia. Contra aquestes acusacions, la *Controvèrsia* oposa la «perfecció» de la llengua catalana, la qual perfecció és de dues menes: «intrínseca», ço és, «la còpia i fecunditat de vocables»; i «extrínseca», la «quantitat o extensió local de l'idioma, noblesa o antiguitat de l'origen». ¹⁷⁶ Té, a més, una «gran proporció» amb la llengua llatina, i té flexibilitat, propietat, dolcesa i prestigi literari; la seva pronunciació és «delicada» i «primorosa»; segons l'accent de la vocal, vol dir una cosa o en vol dir una altra; no es pronuncia amb la gola —com fan els moros—, que és antinatural; el nombre de vocables que posseeix no és inferior al d'altres llengües, però la quantitat de síl·labes d'aquests vocables sí que és inferior, i això justament és un senyal de perfecció. Els arguments adduïts a favor de les qualitats del català arriben a ésser tan pintorescs com el següent: pot pronunciar la *m* implosiva, que els castellans converteixen en *n*, i així repetir amb literalitat, sense cap alteració, les paraules de la consagració de la missa, concretament l'«enim» i el «meum».

La *Controvèrsia* parla també de l'antiga grandesa de la llengua, de la unitat de les parles de Catalunya, València i Mallorca. Tot amb tot, aquesta llengua de tan alt origen —recordem que ens diu que prové d'un dels idiomes instituïts per Déu després del Diluvi— es troba en un estat de prostració lamentable:

...no se sap ni és creïble que s'haja perdut o olvidat, pues no olvidarien idioma de tan alt principi. ¹⁷⁷

I a l'estat actual contraposa l'estimació en què era tinguda a l'Edat Mitjana:

A fe que no la ultrajaven tan indecentment aquells antics hèroes catalans que feren sentir los clamors de ses victòries a Atenes i Neopàtria, i los que ab preciosos robins de ses venes la imprimiren en Sardenya, Mallorca, València... ¹⁷⁸

176. CASACUBERTA, *op. cit.*, pàg. 476.

177. CASACUBERTA, *op. cit.*, pàg. 482.

178. CASACUBERTA, *op. cit.*, pàg. 483.

Una de les seves crítiques més aspres va dirigida contra els eclesiàstics que l'han desatesa:

Què cosa tan lamentable és veure lo poc que los eclesiàstics oren en llengua catalana, veent ab evidència deteriment que se segueix a l'aument de la perfecció de l'idioma i lo dany evident que ocasionen als que havien de procurar lo major profit!¹⁷⁹

I denuncia, indignat, que a les escoles multen i castiguen els alumnes que parlen català.

L'amor que té al català Antoni de Bastero es manifesta en qualsevol oportunitat. En la «Carta y parecer» que escriví per al llibre *Prodigios y finezas de los santos ángeles...* de Pere Serra i Postius retreu que no estigui escrit en català:

poniéndome en mis manos el libro, que en obsequio de los santos ángeles ha V. m. escrito en castellano, y no en catalán, por ser aquel idioma en estos tiempos y casi desde que se hizo la unión de las dos coronas castellana y aragonesa, más común y general que el nuestro.

I més avall no desaprofita l'oportunitat de fer la lloança del català:

...sobre nuestra rica, noble y por todo el mundo en los pasados siglos sonora y dulce lengua catalana.¹⁸⁰

Cal que recordem ara les activitats i els projectes de l'Acadèmia, molt tímids en l'època Desconfiada, més conscients i decidits en els dos períodes següents. L'Acadèmia Desconfiada edita el Rector de Vallfogona, alguns dels seus membres col·laboren en català a les *Nenias reales...* i llegeixen versos catalans a les sessions.

En la seva segona etapa, la «sense nom», trobem dades d'interès més positiu: l'encàrrec fet al president de confeccionar unes normes ortogràfiques

179. CASACUBERTA, *op. cit.*, pàg. 484.

180. Cit. de P. SERRA I POSTIUS, *op. cit.*, pàgines inicials.

i el discurs que ell mateix fa evocant la gloriosa història de les lletres catalanes i recordant amb enyor els antics Jocs Florals; també les lectures fetes a les sessions.

L'actitud de l'Acadèmia respecte de la llengua ja és ben decidida en el moment de convertir-se en «Real Academia de Buenas Letras de Barcelona», l'any 1756. A penes s'acaba d'erigir legalment, que el marquès de Sentmenat hi llegeix un sonet en català «encargando se conserve la pureza de este idioma» i presenta un catàleg de mots procedents d'altres llengües existents en català.¹⁸¹ El comte de Creixell, Josep de Bastero, fra Josep Mudarra, Antoni Alegret, Antoni Elías, Esteve Bellvitges i Ignasi Torres Amat hi disserten sobre els orígens de la llengua catalana, sobre els autors antics i sobre com establir una ortografia catalana. De totes aquestes comunicacions, la que té més interès és potser la d'Antoni Alegret, *Estudi sobre les diferències en la manera ortogràfica d'escriure antic i modern de la llengua catalana*, plena d'observacions intel·ligents sobre *hi* i *en*, sobre l'ús de la *h*, de la *ch* i la *x* (xeix), de la *j* i de la *g*, de la *l* i de la *ll*, de la *s*, de la *ss* i la *ç* i sobre el valor de la conjunció *puix*.¹⁸² La preocupació per la manca d'una ortografia és ben notòria durant tota aquesta època i esdevé quasi una obsessió, obsessió que esclatarà públicament a finals de segle en una polèmica en el *Diario de Barcelona*.

A les sessions de l'Acadèmia es parla sovint de la preparació d'un «Diccionari català». A causa de la reial cèdula de Carles III de 1768, que manava de fer els estudis de Gramàtica en castellà, el 29 de juliol de 1769 el bisbe Climent encarregà a l'Acadèmia un diccionari català-castellà per tal de facilitar aquest ensenyament¹⁸³ i, de passada, encarregà també a un acadèmic, Salvador Puig i Xuriguer, uns *Rudimentos de gramática castella-*

181. MIQUEL I VERGÉS, *op. cit.*, pàg. 40. Aquest catàleg és esmentat pel Marquès de LLIÓ a les seves *Observaciones sobre los principios...*, *op. cit.*, pàg. 477.

182. MIQUEL I VERGÉS, *op. cit.*, pàgs. 440-443.

183. J. MIRET I SANS, *op. cit.*, pàg. 102.

na en català i en castellà per a les classes del Seminari.¹⁸⁴ Molt pocs dies després, el 2 d'agost, és nomenada una comissió que a la pròxima junta haurà d'informar sobre el mètode de confecció del diccionari: si aplegar juntes les paraules antigues i modernes o bé reunir aquelles en un apèndix. Mentrestant acorden que cadascú procuri de «descubrir y reconocer los más propios, puros y fecundos manantiales de voces catalanas».¹⁸⁵ A la sessió del 29 d'agost la comissió informa que les fonts del diccionari han d'ésser:

Usatges de Catalunya, con sus comentadores; *Consuetuds* de Sanctacília; *Història del Rei Jaume I*; *Història de Pere terç*; historiadors Muntaner, Tomic, Carbonell, Desclot, Pujades, Bosc, Onofre Menescal en son *Sermó de Jaume II*; obres d'Eiximenis, Antic Roca, Arnau de Vilanova, Onofre Pou, especialment d'aquest darrer son *Thesaurus puerilis*; la *Vida d'Alexandre*, de Lluís de Fenollet, traducció del Quinto Cúrcio, la traducció de les *Metamorfosis* d'Ovidi, d'en Francesc Alegre, i ses *Alegries sobre les faules*; los poetes m. Jordi, Ausias March, Anselm Turmeda, Vicenç Garcia; los escrits del Rector de Bellesguard i los de Fontanella; Jalpí, *Història de Gerona* i la *General de Catalunya*, ms.¹⁸⁶

El dia 5 de setembre s'estableixen les obres de consulta:

La Crusca provensal de d. Antonio de Bastero y los materiales que para su formación paran en poder de los señores Basteros, y se ha encargado a d. Joseph Bastero recogerlos y dar a la Academia todas las posibles noticias, como asimismo al averiguar si existe en la librería que fue de los jesuitas, en Gerona, *La gaya ciencia* en dos tomos en fóleo. El segundo tomo de los *Orígenes de la lengua española* de d. Gregorio Mayans y Siscar; los instrumentos catalanes que cita el *Glossarium latino-barbarum* de Du Fresne; *Lo Consolat de mar*; los «Diaris de la ciutat»; los «espéculos» y otros documentos del Archivo del Cabildo y los libros del Racional.¹⁸⁷

184. Salvador PUIG, *Rudimentos de la Gramática castellana que, por disposición del Ilustrísimo Sr. D. Josef Climent, obispo de Barcelona... se han de enseñar en su Colegio Episcopal y Tridentino...*, Imp. de Tomás Piferrer, Barcelona, 1770 (AGUILÓ, *Catálogo de obras en lengua catalana...*, op. cit., núm. 2042).

185. MIRET I SANS, op. cit., pàg. 102.

186. MIRET I SANS, op. cit., pàgs. 102-103.

187. MIRET I SANS, op. cit., pàg. 103.

i s'adjudiquen una o dues lletres a cada membre de la comissió. El 24 d'abril del 1770 es defineix com ha d'ésser el diccionari:

...que el diccionario que va a formarse sea al mismo tiempo que sucinto y claro, tan completo que se pueda para que sirva de depósito de la lengua catalana y de desempeño para la utilidad del público, no sólo en punto de las voces usuales y corrientes, sino también para inteligencia de las antiguas, y aun de las más anticuadas, que deberán incorporarse con las demás por orden alfabético, señaladas particularmente y con las remisiones convenientes a los vocablos que les corresponden en él día. Las varias acepciones y sentidos de unas y otras, ni los precisos ejemplos de comprobación tampoco deberán omitirse, como ni la interpretación latina.¹⁸⁸

Com tants d'altres projectes de l'Acadèmia, però, el diccionari cau en l'oblit. Vint anys més tard, el 15 de desembre del 1790, es torna a parlar «de la formació de un diccionario»¹⁸⁹ i és nomenada una comissió per a estudiar aquest afer, en la qual figuren Fèlix Amat, Antoni Juglà, Joaquim Esteve i Josep Bellvitges. Els dos anys següents les actes encara fan alguna referència al diccionari.¹⁹⁰ El dia 17 de juliol del 1799 se'n parla per darrera vegada.¹⁹¹

La idea de l'Acadèmia sembla que fou empresa particularment per Fèlix Amat, que l'any 1798 i 1799 sol·licità llicència per a un «Diccionari català-castellà-llatí».¹⁹² Amat, però, no arribà a estampar el diccionari i lliurà l'original a Joaquim Esteve, que, amb la col·laboració de Josep Bellvitges i d'Antoni Juglà, publicà el 1803 el *Diccionario catalán-castellano-latino*.¹⁹³ Tal com

188. MIRET I SANS, *op. cit.*, pàg. 103.

189. MIRET I SANS, *op. cit.*, pàg. 116.

190. MIRET I SANS, *op. cit.*, pàg. 168-169.

191. MIRET I SANS, *op. cit.*, pàg. 174-175.

192. TORRES AMAT, *Memoria para ayudar a formar un diccionario...*, *op. cit.*, pàgs. 21 i 34; i *Vida del Ilmo. Sr. D. Félix Amat, Arzobispo de Palmira*, *op. cit.*, pàgs. 29, 41 i 87-88, on ens explica que a ell i al seu germà Ignasi els feia llegir autors catalans i apuntar mots i locucions caiguts en desuetud. V., també: ANTONI COMAS, «Una defensa de la llengua...», *op. cit.*, pàgs. 35-50.

193. JOAQUÍN ESTEVE, JOSÉ BELVITGES I ANTONIO JUGLÀ, *Diccionario catalán-castellano-latino*, Oficina de Tecla Pla, viuda, Batcelona, 2 vols., 1803-1805.

era en la intenció inicial del bisbe Climent, l'Esteve-Bellvitges-Juglà — com és anomenat aquest diccionari — no pretén res més que ensenyar el castellà de la millor manera possible:

Por ser el idioma castellano el de la corte de España y de casi todo el reino, y por ser en Cataluña mismo indispensable en los tribunales, en las aulas y academias, y común en los púlpitos, y en los asuntos de comercio, de literatura y en casi todos los de alguna gravedad, se ven los catalanes con tanta frecuencia en la precisión de producirse en castellano, ya de palabra, ya por escrito, no sólo en sus viajes y en sus relaciones con la corte y demás provincias, sino también sin salir de sus casa y en el trato con sus propias gentes, que no es de admirar que sean tan generales los deseos de un diccionario, en que por orden alfabético de las voces y frases del idioma provincial se encuentren las castellanas que les corresponden,

i ensenyar també el llatí:

...como en las escuelas públicas de gramática latina se enseña en castellano, y muchas veces los niños tienen tanta dificultad como en la correspondencia castellana en la latina, hemos añadido también ésta, con lo que será nuestro diccionario muy particularmente útil a las escuelas.¹⁹⁴

Aquesta obra, inspirada en el *Gazophylacium catalano-latinum* de Joan Lacavalleria,¹⁹⁵ fa l'explicació de les veus en català i dona després l'equivalència castellana i llatina (tant de les paraules com dels modismes). L'Esteve-Bellvitges-Juglà fou més aviat mal acollit, però després fou saquejat a bastament i utilitzat pels lexicògrafs del segle XIX.

El major testimoni d'interès de l'Acadèmia de Bones Lletres per la llengua catalana és, com hem vist, l'«Apéndice al romano vulgar», que acompanya les *Observaciones sobre los principios elementales de la historia* del marquès de Llió, on, d'acord amb les teories de Bastero, reclama per a ella l'esplendor històrica de la literatura provençal i la primogenitura de les parles romàniques.

194. J. ESTEVE, J. BELVITGES i A. JUGLÀ, *op. cit.*, Pròleg.

195. JOAN LACAVALLERIA, *Gazophylacium catalano-latinum, phrasibus illustratas, ordine literario comprehendens CVI subjicitur irregularium verborum elenchus*, Antoni Lacavalleria, Barcelona, 1696.

Cal, encara, que recordem la qüestió suscitada entre els comerciants catalans a causa de l'ordre donada per la Junta de Comerç de portar els comptes en castellà.

Respecte de les obres de caràcter gramatical i lèxic escrites en el Principat en el segle XVIII al marge de les institucions, esmentem, de primer, els diccionaris i les recopilacions de lèxic: *Dictionarium seu thesaurus catalano-latinus, verborum ac phrasium* (1726), de Pere Torra;¹⁹⁶ *Prontuario trilingüe...* (1771), de Josep Broc, que aplega els mots col·loquials catalans amb la correspondència castellana i francesa i que, com explica el seu llarg títol,¹⁹⁷ vol servir per a ensenyar castellà i francès als catalans poc instruits. Una finalitat semblant es proposa Fèlix Farràs en els seus *Discursos en cartas a la moda. Versión a cinco idiomas, catalán, francés, italiano, castellano y latino, con reflexiones políticas y morales*.¹⁹⁸ El *Vocabulario de las palabras catalanas más difíciles del «Libro del Consulado»* (1791) d'Antoni de Capmany¹⁹⁹ es suficient per a acreditar-lo com el millor filòleg del seu temps. A finals de segle és compost un Diccionari català, d'autor desconegut, amb la meritòria finalitat de proporcionar un mitjà per a escriure el català amb correcció i elegància.²⁰⁰ L'any 1806 és publicat un *Diccionario manual de la lengua catalana y castellana* d'Agustí Antoni Roca i Cerdà,²⁰¹ que està inspirat en l'Esteve-Bellvitges-Juglà i té la mateixa intenció. Resten encara els diccionaris inèdits, perduts o conservats: el *Diccionario poético catalán*, de Joan Petit i Aguilar, que sembla que s'ha perdut;²⁰² el *Diccionari de ter-*

196. Imprès per Joan Piferrer, Barcelona, 1726.

197. *Prontuario trilingüe, en el que se manifiestan con toda claridad todas las voces que generalmente sirven para el comercio político y sociable en los tres idiomas, catalán, castellano y francés, a fin de que los poco instruidos en alguno de los dos primeros entren con menos dificultad a la inteligencia del tercero*, Imp. de Pau Campins, Barcelona, 1771.

198. Aquesta obra no va ésser publicada. SERRA I POSTIUS, *op. cit.*, pàgs. 274 i 306-307.

199. Figura dins el *Código de las costumbres marítimas de Barcelona*.

200. Ha estat editat per A. GRIERA, «Un "Diccionari català" d'autor desconegut», *Estudis Romànics*, II (1917), pàgs. 116-175.

201. Impremta de Jordi Roca i Gaspar, Barcelona, 1806.

202. MIQUEL I VERGÉS, *op. cit.*, pàg. 283.

mes bàrbaros o antiquats de la llengua catalana, de Josep Martí, abat del monestir de Bellpuig de les Avellanes;²⁰³ escriviren així mateix treballs sobre llengua catalana els pares Jaume Caresmar i Daniel Finestres, tots dos també premonstratesos a les Avellanes; i el *Diccionari català* d'Albert Vidal, franciscà de Montblanc, obra inacabada (lloada per Ballot i aprofitada per Labèrnia), feta amb bon criteri filològic i amb esperit netament reivindicatiu.²⁰⁴ Resten encara un bon nombre de diccionaris.²⁰⁵

Deixant de banda els treballs de Fèlix Amat i del seu nebot Ignasi²⁰⁶ i els de Joan Petit i Aguilar,²⁰⁷ ens trobem amb una obra força interessant, el *Prontuario ortologi-gráfico-trilingüe...* (1742) de Pere Màrtir Anglès, dominic tarragoní, bibliotecari del convent de Santa Caterina de Barcelona, historiador i hebraïsta, autor, a més, d'un *Vocabulari llatí-català*. El *Prontuario...* es tracta d'una ortografia pràctica comparada del llatí, castellà i català, que si, per una banda, intenta de simplificar l'ortografia catalana basant-se en les solucions castellanes (supressió de la ç i de la grafia ny), per l'altra, en canvi, presenta encerts notables, com la necessitat de distingir la s sorda de la sonora. Pere Màrtir Anglès ens sorprèn, en ple XVIII, amb una teoria ori-

203. MIQUEL I VERGÉS, *op. cit.*, pàgs. 281-282.

204. MIQUEL I VERGÉS, *op. cit.*, pàgs. 280-281.

205. JOSEP MIRET I GUÉLL, *Propias significaciones castellanas y catalanas...*, Cervera, 1777; Fra Josep M. de BARCELONA, *Lexicon hispano-catalanum al catalano-hispanicum* (Vegi's TORRES AMAT, *Memorias para...*, *op. cit.*, pàg. 92); FRANCESC MIRAMBELL I GIOL, *Alfabeto de comparación hebreo-catalán-castellano; Alfabeto griego-latino-catalán; Palabras antiguas catalanas* (TORRES AMAT, *Memorias para...*, *op. cit.*, pàg. 419); *Cartilla o silabario para aprender a leer el castellano, catalán y latín*, Imp. de Francesc Surià, Barcelona, 1793 (TORRES AMAT, *Memorias para...*, *op. cit.*, pàg. 687); *Vocabulario de la lengua catalana por índice alfabético de las voces anticuadas que contienen los Usajes y las Constituciones de Cataluña con el idioma de la palabra que en el catalán que hoy se habla le corresponde* (ms. núm. 1332 de la B.C.); *Vocables castellans arromangats en català, per les lletres d'abecedari* (ms. núm. 385 de la B.U.B.), fols. 15-16); *Vocabula hominum consanguineorum i affinum, ab la seva correspondència en català* (ms. núm. 1653 de la B.U.B., fol. 79); *Diccionari llatí-català* (ms. núm. 1692 de la B.U.B., fols. 45-77); MATEU ALTISENT, *Dictionarium novem linguae* (que són llatí, grec, hebreu, francès, italià, alemany, castellà, anglès i català. Ms. núm. 1822 de la B.U.B.); i *Col·lecció de varies paraules bilingües, ço és, llatines i castellanes al mateix temps* (ms. núm. 1945 de la B.U.B.). V. també un «Diccionari català» contingut al ms. n. 360 de la Biblioteca del Seminari i el que esmentem en aquesta pàg. del P.M. Anglès.

206. V. nota 192.

207. V. nota 202.

ginal en defensar la independència del català respecte del provençal i en afirmar que tots dos davallen del llatí, independentment, com les altres llengües romàniques.²⁰⁸

Les qüestions d'ortografia catalana susciten un dels documents més apassionats del segle: la polèmica que apareix en el *Diario de Barcelona* del 17 de juliol al 5 de novembre del 1796.²⁰⁹ Aquesta polèmica, plena d'afirmacions de la personalitat del català i de crítiques contra els tebis en l'amor a la llengua,²¹⁰ és un símptoma ben clar que el clima d'afecció a l'idioma ha madurat molt. Inicia la polèmica el dia 17 de juliol «Lluch Capcígrañ» i l'excusa és com ortografiar els mots d'unes dècimes. Diu Capsigrany:

Señor editor: ahí van estas décimas, que bastan a llenar doce renglones de su periódico, como dos de las más pintadas de Garcilaso; pero me ha quedado un escrupulillo acerca de ellas, no en orden a su bondad, que bien veo que les falta esta propiedad del ente poético..., sino en orden al modo con que escribo las palabras finales de los versos y otras, *fuig, puix, ditxa, desitj, mitx, aptitut, agut*, etc..., que no sé si es mejor, ni si es el bueno, y aun dudo que sea ni uno no otro, pues no hallo Ortografía catalana que me instruya sobre el particular.²¹¹

El to lleugerament irònic d'aquest encapçalament, la qualitat literària de les dècimes i l'ús dels pseudònims, tot permet de suposar que és fet a posta per

208. MIQUEL I VERGÉS, *op. cit.*, pàgs. 270-272. Sobre el pare Anglès, v., a més, TORRES AMAT, *Memorias para ayudar...*, *op. cit.*, pàg. 44. El títol sencer del *Prontuario* és: *Prontuario ortologigráfico trilingüe en que se enseña a pronunciar, escribir y letrear correctamente en latín, castellano y catalán, con una idiografía o arte de escribir en secreto o con clave idiográfica*, Imp. de Marià Soldevila, Barcelona, s. d. (les llicències són dels anys 1741 i 1742). El *Vocabulari llatí-català* és el ms. núm. 219 de la B.U.B. Vegi's a més els mss. núm. 96 de la B.C. i els núms 730 i 731 de la B.U.B. L'obra del pare Anglès fou criticada durament per Finestres en una carta al seu amic Ignasi de Dou i Solà: «He vist el *Prontuario ortologi-gráfico* d'Anglès, que valdria més hagués intitulat "cacologi-gráfico", perquè realment és art per a parlar i escriure malament. Si tals són les demés obres que té dit frare per a donar al públic, valdrà més que no embarasse les premses ni embrute paper» (Cit. de Miquel BATLLORI, *op. cit.*, vol. XXVI, carta n. 1247, pàg. 37).

209. Editada per Guillem DÍAZ-PLAJA, «Una polèmica sobre el català a les darreries del segle XVIII», *Estudis Universitaris Catalans*, XVIII (1933), pàgs. 182-208.

210. Guillem DÍAZ-PLAJA, «Una polèmica sobre...», *op. cit.*, pàg. 182.

211. Guillem DÍAZ-PLAJA, «Una polèmica sobre...», *op. cit.*, pàg. 184.

suscitar la polèmica. En demanar que una bona ànima l'ajudi, la petició pren quasi un aire de provocació, perquè hi ha molta gent —diu— que li podrien fer el favor de resoldre aquests dubtes:

Yo quisiera que alguna buena alma de tantas que hay que pueden corregirme la planta i dar voto en la materia, me ilustrase, y especialmente los señores académicos del Real Colegio de Maestros Profesores del Noble Arte de Primeras Letras, destinando alguna de sus academias a tan importante objeto, me sacasen de la duda y me prescribiesen las reglas que debo seguir en adelante, o me indicasen alguna ortografía en que pudiese hallarlas, por si se les antojase otra vez a mi musa hacerme su secretario de coplas...²¹²

Les dècimes en qüestió deien

Quan penso tenir-la, em *fui*g
la *dixta*, i me torno *boig*,
mirant sempre incert lo *goig*
i sempre constant l'*enuig*;
és ma *ditxa mitja*, *puix*
si alcanço lo que *desitj*,
de son logro em falta el *mitx*,
i és mon contento un *emaig*;
per no tenir tal *empatx*
no vull cap terror *desig*.

Una gota d'aigua *vens*
si cau contínua en un *lloch*
fins la duresa d'un *roc*
i fa en ella un clot immens:
sens alguna força, i sens
tenir aquella *aptitut*
que té l'instrument *agut*
causar tal efecte *sap*:
així en més d'un rudo *cap*
les lletres loc han *tingud*.²¹³

212. Guillem DÍAZ-PLAJA, «Una polèmica sobre...», *op. cit.*, pàg. 184.

213. Guillem DÍAZ-PLAJA, «Una polèmica sobre...», *op. cit.*, pàgs. 184-185.

Evidentment, són unes dècimes d'ocasió, un mer pretext per a ventilar el problema de l'ortografia. ¿Per què *agut* amb *t*, i *tingud* amb *d*; *lloch* amb *ch* —i més avall *loc*— i *roc* amb *c*? Tot això sembla deliberat.

El dia 11 d'agost li contesta «El Niño». Comença fent broma del nom Capsigrany (que ortografia amb *ny*, mentre que ell s'escriu «Niño»). Li diu que el pare Anglès li hauria resolt tots aquests dubtes i immediatament deriva vers la qualitat literària de les dècimes. Sens dubte, té ganes que continuï la polèmica.

L'endemà intervé un nou polemista, «Mosèn Henric Porug», que parla de seu mestre de Gramàtica, autor d'una de catalana que diu que es conserva a la biblioteca del convent dels pares carmelites. Els dies successius mossèn Enric Poruc explica que aquell mestre els havia parlat de l'antiguitat de la llengua catalana, de com havia estat llengua dels reis i de la cort i

... del aprecio que de ella, como de la más bella, florida y general, hicieron los ingenios más delicados de Europa. Noticias iba dando a sus condiscípulos conforme lo exigía la oportunidad.²¹⁴

i que un dia a classe acusà d'ignorants els qui la consideraven un dialecte:

... cuando por la multitud de palabras, o enteras o alterada, que conserva de la lengua latina, podía probar su legítima filiación tan bien, y tal vez mejor, que las que más se precian de ser hijas de tan noble madre.²¹⁵

Amb la intervenció de mossèn Enric Poruc la polèmica ha pres un to noble i s'ha enlairat. Els dubtes que presentava Capsigrany i en general les qüestions d'ortografia catalana s'han de resoldre per tres principis que propugnava aquell mestre: pronunciació, ús i origen:

La pronunciación, uso y origen (decía mi buen maestro), son los tres necesarios principios fundamentales y comunes por los que se ha de arreglar la escri-

214. Guillem DÍAZ-PLAJA, «Una polèmica sobre...», *op. cit.*, pàg. 187.

215. Guillem DÍAZ-PLAJA, «Una polèmica sobre...», *op. cit.*, pàg. 187.

tura de todas las lenguas; bien que ninguno de ellos puede considerar-se como tan general, que funde una regla absolutamente invariable.²¹⁶

D'acord, doncs, amb els principis del seu mestre, mossèn Poruc ofereix les seves solucions: la grafia *-tj* o *-tx* respectivament per als sons finals sonors i sord (equivalents a *mitj* —que avui ortografiem «mig»— i a *empatx*); supressió de la *h* en els finals *-ch*; *-ut* com a terminació masculina dels substantius, adjectius i participis que fan el femení en *-ta*, i *-ud* per als que el fan en *-da*; el so final *-k* pot escriure's *-g* si, com en cas d'*amarg*, ho exigeix la derivació; és partidari d'escriure *axí* i no *així*; no es decideix, en canvi, entre *ñ* i *ny*. Per fi diu que ha trobat unes altres dècimes «que dudo fuesen más a propósito», acabada també en *vetj*, *futx*, *gotx*, etc., —que, com és lògic, ortografia d'acord amb els seus principis.²¹⁷ Continua donant la impressió que es tracta d'una polèmica preparada.

El dia 1 de setembre intervé Blas Bueno, crític del *Diario de Barcelona* i diu que

...El asunto es curioso, y por su naturaleza exige que se dé al público instrucción suficiente sobre este sujeto.²¹⁸

Després, la distància ja perd altura, davalla a nivell personal o s'embarbolla en les qüestions ortogràfiques. Hi intervenen, encara, nous polemistes: Taboll, Botall i Bernat Soca. Finalment, amb una sèrie d'articles, «Anton Lo-Blat» resumeix i tanca el debat el 5 de novembre.

Sigui espontània o provocada, fos una sortida d'un grup de lletraferits a fi d'instigar un altre grup, el que és més significatiu és que la qüestió s'hagi airejat, que l'interès per la llengua hagi deixat el clima clos de les tertúlies i de les sessions acadèmiques, que hagi sortit al carrer i s'hagi parlat públi-

216. Guillem DÍAZ-PLAJA, «Una polèmica sobre...», *op. cit.*, pàg. 187. Sorpren de veure unes regles tan assenyades i és curiós d'observar que quan P. Fabra realitza la reforma del català es basa igualment en aquests tres principis, tot procurant també, però, que cap no esdevingui absolut ni que domini damunt els altres.

217. Guillem DÍAZ-PLAJA, «Una polèmica sobre...», *op. cit.*, pàgs. 190-191.

218. Guillem DÍAZ-PLAJA, *op. cit.*, pàg. 191.

cament de la noblesa i de la legitimitat del català. Fixem-nos, a més, que de tres dels noms d'aquests polemistes, «Taboll» «Botall» i «Lo-Blat» són anagrames de Ballot.

Mossèn Enric Poruc diu en aquesta polèmica que a la biblioteca del convent dels pares carmelites de Barcelona hi havia una *Gramàtica catalana* i pels extrets que en dona devia ésser una obra molt interessant. Ballot també parla d'aquesta gramàtica:

He oït dir que algú tenia una gramàtica catalana antiga manuscrita, i que existia també una còpia d'ella en la llibreria dels pp. carmelites descalços de la present ciutat. I no obstant d'haver practicat totes les diligències imaginables per a vèurer-la, no m'ha estat possible encontrar-la.²¹⁹

És difícil d'identificar aquesta obra. Joan Petit i Aguilar, de qui ja hem parlat, és autor d'una *Gramàtica catalana, predispositiva para la más fácil inteligencia de la española y latina, dispuesta en forma de preguntas y respuestas*, escrita pels volts de l'any 1796²²⁰ —el mateix any de la polèmica. També de finals del XVIII és una *Gramàtica catalana* de Josep Llop, de la qual sembla que no ha quedat cap rastre.²²¹ Fra Agustí Eura és autor d'un *Tratado de la lengua catalana*,²²² però no creiem que s'hi pugui referir de cap manera.

El polemista potser al·ludeix a la *Gramàtica catalana embellida ab dos ortografies extensa i ab apòstrofe per a correctament parlar i escriur en extens i apostrofada la llengua catalana*, escrita a mitjan segle i que ha romàs inèdita, de Josep Ullastre (nat a Banyoles el 1690 i mort el 1762), domer de Peralada.²²³

219. Cit. de Josep Pau BALLOT i TORRES, *Gramàtica i apologia de la llengua catalana*, Joan Francisco Piferrer, impressor, Barcelona, s. d., pàg. xv.

220. MIQUEL I VERGÉS, *op. cit.*, pàg. 283. A més d'aquesta obra, que és el ms. núm. 1128 de la B.C., Joan Petit i Aguilar és autor d'una *Dicciologia catalana* (ms. núm. 1126 de la B.C.) i de diccionaris de consonants i assonants (mss. núm. 1127 i 1758 de la B.C.).

221. Magí PERSI RAMONA, *Historia de la lengua y de la literatura catalana, desde su origen hasta nuestros días*, Imp. de José Tauló, Barcelona, 1857, pàg. 208; i MIQUEL I VERGÉS, *op. cit.*, pàgs. 284-285.

222. TORRES AMAT, *Memorias para ayudar...*, *op. cit.*, pàg. 227.

223. N'hi ha exemplar a la Biblioteca de Catalunya, els mss. núms. 176 i 756. Existeix un altre ms. de propietat particular. El ms. núm. 756 de la B.C. ha estat editat i estudiat per Montserrat Anguera en la seva *Tesi de Llicenciatura* (1971).

Ullastre se sentí impulsat a escriure la seva gramàtica per «zel de la Pàtria» i pel

...desig universal de vèurer en nostra província una gramàtica catalana, per ser notòries les utilitats reporten les nacions que tal tresor tenen, m'animí per aquesta empresa...²²⁴

En la dedicatòria («a tot patrici benèvolo»), hi trobem un altre dels motius que esdevindran un tòpic de la Renaixença: el de la llengua marmada:

Tant com natural és a qui sentin nacional estimació de sa pròpia llengua, com lo mateix natural aliment; pues lo que fa aquest en orde al cos, fa aquella en orde a l'ànima: ab ella nos acaricien al mateix temps que nos alimenten ab sa pròpia sang tiernes les mares, i ab ses amoroses veus comencen a instruir nostres esperits perquè entrem en coneixament de la diversitat de tantes coses com ha creat en la misteriosa fàbrica de l'univers l'Autor de la naturalesa; ella nos alleta per lo coneixement de les coses sobrenaturals i del mateix Déu; per ella som instruïts en lo comerç humà i civil tracte; i per medi d'ella entrem, com per la primera porta, a la participació dels arts liberals i sciències.²²⁵

Després de la dedicatòria, Ullastre estableix la genealogia del català, que segons diu arrenca de la confusió bíblica de Babel; d'una de les setanta llengües originades d'aquell càstig diví davalla el llatí; i del llatí, el català.

Després d'aquests preliminars —on ataca la universitat de Cervera i l'Acadèmia de Bones Lletres perquè li sembla que no fan prou per a la llengua—, exposa la seva doctrina gramatical dividida en nou llibres i en un ordre que avui potser ens pot sorprendre. De tota manera, és un esforç de

224. Cit. de MIQUEL I VERGÉS, *op. cit.*, pàgs. 276.

225. MIQUEL I VERGÉS, *op. cit.*, pàgs. 275-276.

226. MIQUEL I VERGÉS, *op. cit.*, pàgs. 274-280.

sistematització prou lloable i conté molts encerts, com l'ús de *l·l*, de l'apòstrof, de la grafia *i* per a la conjunció copulativa i la supressió de la *h* en els mots acabats en *ch*.²²⁶

Les gramàtiques i els tractats prenen cada vegada un to més apologètic i engrescat. A finals de segle, Ignasi Ferreres surt a defensar el català de les acusacions de llengua «aspra» i «curta» en la seva *Apologia de l'idioma català vindicant-lo de les impostures d'alguns estrangers que lo acusen d'aspre, incult i escàs*, llegida a la societat «Comunicació literària».²²⁷ El retret de llengua «curta de paraules», fet sovint al català, prové d'*El Bandolero* de Tirso de Molina,²²⁸ i Bastero, com hem vist, a la *Controvèrsia sobre la perfecció de l'idioma català*, s'afanya a explicar que no vol dir que tingui un lèxic pobre, sinó que les paraules solen tenir menys síl·labes que en les altres llengües. D'aquesta «brevetat», Bastero en fa motiu d'orgull, perquè —segons ell— com més breus són les paraules més expressives són. Les paraules del català, però, no sols acostumen a tenir un nombre menor de síl·labes, sinó que moltes n'ommes en tenen una. En aquesta formalitat de la llengua, anomenada «monosil·labisme», els catalans del XVIII, i sobretot els valencians —com veurem tot seguit—, hi fonamenten una de les excel·lències del català: la seva expressivitat. Heus ací un altre dels tòpics que perviurà en el segle següent. Ballot, que, encara que obre una nova època per als estudis gramaticals, de fet recull tota la tradició i tota la inquietud del XVIII, diu:

És incalculable l'abundància de monosil·labos de la llengua catalana; i esta és una de les preciositats que la fan més recomanable, puix no hi ha llengua que ab tanta brevedat diga més ni explique més concisament les idees... Diuen

227. V. ms. núm. 1119 de la B.C. Sobre Ferreres, TORRES AMAT, *Memorias para ayudar...*, op. cit., pàgs. 248-249; Magí PERS I RAMONA, *Historia de la lengua y de la literatura catalana*, op. cit., pàgs. 210-213; VÍCTOR BALAGUER, *Historia de Cataluña y de la Corona de Aragón...*, Librería de Salvador Manero, Barcelona, 1863, vol. V, pàgs. 410-411; RUBIÓ I LLUCH, op. cit., pàg. 284.

228. RUBIÓ I BALAGUER, op. cit., pàg. 327.

alguns que nostra llengua és aspra i dura, i citen per això la pronunciació d'algunes paraules, com *fruit*, *trull*, *foc*, *cap*, *tros*, *truc*, *lleig*, *front*, *creu*, que, per no tenir-les acostumades lo seu oïde encontren en elles alguna duresa. Però, ¿qui dirà que és dur i aspre lo llatí per la pronunciació d'estes semblants veus: *frucs*, *crux*, *trabs*, *frons*, *syrix*, *halec*, *bogud*, *haud*, *torquis*, *frit*, *git* i altres? Ningú ha acusat de tal vici a la llengua llatina, ans bé tothom confessa que es dolça, suau i culta.²²⁹

La brevetat li dona més expressivitat i concisió —explica Ballot—:

... no hi ha llengua que ab més breus paraules diga més alts i millors conceptes...
... ab dificultats se podrà trobar altra llengua que sia més breu i concisa que la nostra, i això és per l'abundància que té de monosíl·labos...²³⁰

I, quant a l'acusació d'ésser una llengua de vocabulari pobre i escàs, diu —cal que no oblidem que va dedicada a la Junta de Comerç, que patrocina l'edició—:

En l'oratoria té energia i força per a persuadir ab eloqüència. En la poesia és admirable, aguda i fecunda; i si s'haguessin recollit totes les poesies catalanes com s'ha fet de la castellana e italiana, no seria en això inferior a estes dues llengües. En la filosofia, en la medicina, en la jurisprudència, en la teologia, no li falta abundància, gravetat i facúndia per a explicar-se ab destresa i facilitat. ¿Què sciències, què arts hi ha en la societat que la llengua catalana no tinga paraules pròpies per a expressar les màquines, los instrumentos, les maniobres, los artefactos? L'agricultura, l'arquitectura, la nàutica, la mecànica, los nous descobriments, ja físics, ja intel·lectuals, tenen sos signes tècnics o paraules pròpies en català per a expressar les seues operacions. En fi, pot explicar nostra llengua ab paraules tot lo que lo enteniment pot concebir. Quant més industriosa és una nació, més rica és en paraules i expressions.²³¹

Milà i Fontanals en el discurs de restauració dels Jocs Florals encara se

229. Cit. de BALLOT, *op. cit.*, pàgs. XI-XII.

230. Cit. de BALLOT, *op. cit.*, pàgs. IV i VII, respectivament.

231. Cit. de BALLOT, *op. cit.*, pàgs. 270-271.

232. Cit. de MILÀ I FONTANALS, «Discurs presidencial...», *op. cit.*, pàg. 143.

sentirà obligat a justificar l'«aspror» del català a benefici de la seva expressivitat:

...los noms expressius, si bé aspres a voltes, de nostres hèroes, de nostres poblacions i territoris...²³²

Molts dels motius de reivindicació de la llengua que trobem al segle XIX apareixen ja en els autors d'aquesta època. Ballot a la seva *Gramàtica i apologia*... no solament cita fragments de l'*Apologia de l'idioma català*... de Ferreres, sinó que se n'apropia. Aquest text de Ferreres està escrit amb apassionament i amb una mica d'agressivitat. Per exemple, després de fer veure la semblança de molts mots catalans i llatins, diu:

Luego, és millor lo nostre idioma català que lo castellà. Ab tot no tenen que alborotar-se los senyors castellans, presumint-se que pretenc jo negar que moltes veus castellanes tenen més connexió amb les llatines que no les catalanes, que presumo dir tal; sí, emperò, dic que per cada veu castellana que tinga més connexió i similitud ab la llatina que la catalana, almenos ne produiré jo dos de catalanes més semblants i connexes ab les llatines, ab lo que s'evidencia que s'avantaja lo nostre idioma català en la connexió i semblança al llatí més que lo castellà, d'on s'infereix que és millor.²³³

En realitat recull tots els motius que ja hem vist exposats per Bastero i altres tractadistes. No deixa, però, d'ésser curiosa la raó que dóna, al final, sobre la preeminència dels castellà i el fet que sovint els catalans prefereixin el seu ús, que no és llengua de cort:

... me diran: ¿com és que los catalans afecten lo parlar castellà olvidant son llenguatge natiu? Passo a satisfacer a esta fent una altra pregunta: ¿com és que los grecs han pres l'idioma turc, deixant lo natiu grec, ja tan olvidat, que és menester apèndrer-lo com lo llatí, essent la llengua grega tant i més florida i elegant que la turca? La resposta és la mateixa que dec donar: la llengua turca és en la Grècia la llengua de la cort, i, per abraçar esta, han abandonat

233. Cit. del mss. núm. 1119 de la B.C., pàg. 6.

los grecs la sua. És la llengua castellana nostra llengua de cort, i per ço abandonam lo català...

Si m'he dilatat en esta *Apologia* servesca de disculpa lo haver tornat per lo honor de la Pàtria, no deixant circumstància d'aquelles que m'han aparegut precises per vindicar nostre idioma, mostrant que l'amor patriòtic no me lleva lo coneixement, puix no pretén abàtrer la castellana per exaltar la nostra. Corre cada qual en sa província i sapiam-les parlar perfectament, quan lo posseir-ne moltes és especial recomanació, i baldament fos jo versat en totes, especialment a les europees, que me servirà de grandíssima complacència.²³⁴

Sembla lògic que aquest corrent reivindicatiu que es va anar congriant al llarg del segle havia de concretar-se en alguna actitud o afirmació ben definida. En efecte, l'any 1792 ingressa a l'Acadèmia el magistrat Antoni Francesc de Tudó i pronuncia un discurs *Sobre la lengua catalana*.²³⁵ Ultra l'apologia, també en to polèmic, de la llengua i l'afirmació que la finalitat de l'Acadèmia és l'estudi i el conreu del català, car és una llengua amb totes les de la llei,²³⁶ arriba a dir que ja és hora que ressuscitin la llengua i la literatura catalanes:

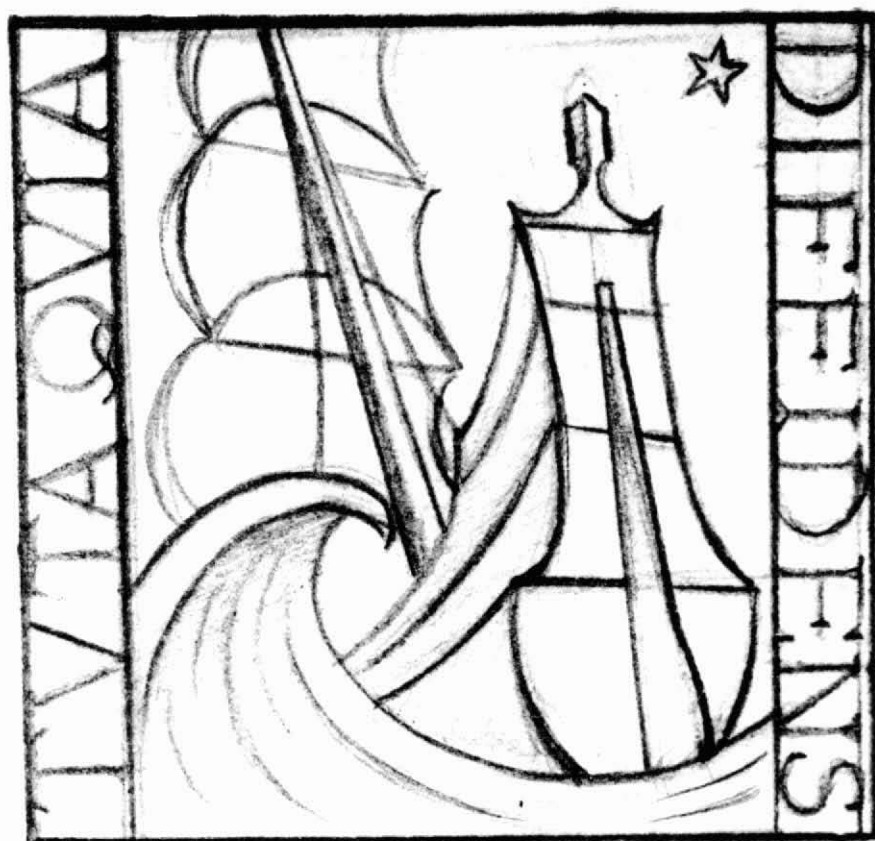
... a fin de que... vuelva a florecer nuestra literatura catalana, que, por tan desgraciado evento, ha quedado sepultada su memoria, con justo sentimiento de los verdaderos amigos del país, a que nos estrecha hoy más esta obligación cuando nuestras fábricas y manufacturas se encumbran a mayor altura...²³⁷

234. Cit. del mss. núm. 1119 de la B.C., pàgs. 14-15.

235. Aquest discurs és contingut en el ms. núm. 2029 de la B.U.B., fols. 105-111v. Sobre Tudó, v. *Diario de Barcelona* del 13 d'abril de 1794; Joan CORMINES, *Suplemento a las Memorias para ayudar...*, op. cit., pàg. 264; MIRET I SANS, op. cit., pàg. 168; Joan MERCADER, *Barcelona durante la ocupación francesa (1808-1814)*, Instituto Jerónimo de Zurita, C.S.I.C., Madrid, 1949, pàgs. 59 i 89; Antoni JUTGLAR, «Notas para el estudio de la enseñanza en Barcelona hasta 1900», dins *Materiales para la historia institucional de la ciudad*, Documentos y Estudios, XVI (juny del 1966), pàgs. 309-311; i Antoni COMAS, «Una defensa de la llengua...», op. cit., on és editat i estudiat aquest discurs.

236. Antoni COMAS, «Una defensa de la llengua...», op. cit., pàgs. 41 i 47.

237. Antoni COMAS, «Una defensa de la llengua...», op. cit., pàgs. 40 i 50.

SUBIRACHS
1990

*Escut actual de la Reial Acadèmia de Bones Lletres, obra de Josep M. Subirachs,
adaptació de l'emblema de l'Acadèmia Desconfiada.*

La poesia a l'Acadèmia

Al llarg de tot el segle XVIII l'Acadèmia fou un recer per a la poesia catalana, com ho fou per a l'estudi de la nostra llengua i de la nostra història. Ara exposarem, doncs, amb detall l'activitat poètica de la corporació durant els seus tres períodes, tot destacant la personalitat i l'obra d'alguns autors.²³⁸

Ja hem esmentat algunes de les composicions llegides a les sessions de l'Acadèmia. *Les Nénias reales...*, la corona que la corporació dedicà a la mort de Carles II, conté cinc peces en català: la intitulada «Pondera's la rara circumstància d'haver-se trobat en lo real cadàver de Carlos tot lo cor consumit», que és un sonet ponderatiu:

Fonc nostre rei nostre major amant;
fonc son cor lo volcà de son amor,²³⁹

de Josep d'Amat de Planella i de Despalau, primer secretari de la corporació i que fou qui recopilà l'antologia;²⁴⁰ una altra, «Redondilles i glossa»,²⁴¹ de Josep Clua i Granyena, beneficiat de la catedral;²⁴² un jeroglífic, «Se pinta Catalunya en figura d'una hermosa dama que plora reclinada en lo sepulcre de son enamorat i rei don Carlos Segon (que està en la glòria), ab la qual

238. De la poesia a l'Acadèmia: RUBIÓ I BALAGUER, *op. cit.*, pàgs. 275-284.

239. Cit. de *Nénias reales...*, pàg. 99.

240. J. R. CARRERAS I BULBENA, *L'Acadèmia Desconfiada i sos acadèmics*, *op. cit.*, pàg. 41-44; i Fèlix TORRES AMAT, *Memorias para ayudar...*, *op. cit.*, pàg. 36.

241. *Nénias reales...*, pàgs. 103-104.

242. CARRERAS I BULBENA, *L'Acadèmia Desconfiada i...*, *op. cit.*, pàg. 67.

parla lo mateix sepulcre ab est epitafi o sonet en forma de laberinto»,²⁴³ de fra Manuel de Vega i de Rovira, monjo de Ripoll,²⁴⁴ que, amb el pseudònim de «Rector de Pital·luga», intervingué, com veurem, en altres tasques poètiques; i «Mor Espanya perquè mor son Rei: tant pot lo rigor d'un sentiment. Soneto»²⁴⁵ i «Al comú sentiment de tota Espanya. Romanç heroic»,²⁴⁶ ambdues d'Antoni de Peguera i Aimeric.

Aquest heroi, que, com ja hem vist, tingué una participació molt activa en els esdeveniments de la guerra de Successió, nasqué a Barcelona l'any 1682, fill d'una noble família. Rebé una exquisida educació humanística, civil i militar, i pel que sembla, fou un cavaller gentilíssim. Ben aviat es mostrà disconforme amb les mesures preses a Catalunya per Felip V, i el virrei Velasco manà fer-lo agafar. Ell, però, aconseguí de fugir a Viena. Anà després a Gènova, on, conjuntament amb Domènec Parera, signà, per part de Catalunya, el famós pacte. De retorn al País Català, recorregué molts pobles a fi d'animar-los a posar-se de banda de l'Arxiduc i entrà a Barcelona l'any 1705 amb l'estol aliat. Carles d'Àustria formà el regiment de la Reial Guàrdia Catalana, de la qual Peguera fou nomenat coronel i vingué a socórrer la nostra ciutat quan l'any següent fou assetjada per Felip V. Marxà després al front d'Aragó, on realitzà grans proeses, i allí morí el 15 de març del 1708, als vint-i-sis anys.²⁴⁷

La seva actitud generosa i radical a la vegada, les heroiques gestes que acomplí a favor de la causa de l'Arxiduc i la seva mort en la plenitud de la joventesa atorguen a aquesta personalitat una mena de fesomia i aurèola

243. *Nenias reales...*, full encartat sobre la pàg. 101.

244. TORRES AMAT, *Memorias para ayudar...*, op. cit., pàgs. 646-647; i CARRERAS I BULBENA, *L'Acadèmia Desconfiada i...*, op. cit., pàgs. 107-109.

245. *Nenias reales...*, pàg. 100.

246. *Nenias reales...*, pàg. 101-102.

247. Antoni de Peguera i d'Aimeric és esmentat per: Feliu DE LA PENYA, *Anales de Catalunya...*, vol. III, pàgs. 493, 521-523, 535, 543-544, 553, 559, 582-587 i 601; *Via fora als adormits...*, pàg. 217; *Record de l'Aliança...*, pàgs. 26, 39-40, 41-43, 45-46, 51 i 54 (V. les referències bibliogràfiques d'aquestes obres al recull bibliogràfic al final del present volum) i en el text *Cançó nova al feliç succés dels vigatans... V.*, a més, CARRERAS I BULBENA, *L'Acadèmia Desconfiada i...*, op. cit., pàgs. 64-67.

gairebé romàntica, que el conreu de la poesia acaba d'accentuar.²⁴⁸ I és que també la seva poesia —com la seva vida— té un indefinible to pre-romàntic,²⁴⁹ especialment visible a la composició de les *Nenias reales*... «Al comú sentiment de tota Espanya. Romanç heroic»:

Ab llàgrimes de sang, trista i confusa,
plora ab viu sentiment la Monarquia,
i no és molt, si expirà per tota Espanya
lo primer mòbil de sa glòria i dixta.
Carles morí? Dolor que m'aturmentes,
si morint millorà de jerarquia,
cesse la pena ja...

Mes, ai dolor!, si Carlos se sepulta,
com és que Catalunya queda viva?
Sí, que vivint fabrica en ses entranyes
sepulcre que ses glòries eternitza.
Si en dia de Sever donà contents,
per què donà desgràcies en tal dia?
¿És acàs perquè així clou sa carrera
en un círcol perfet de mort i vida?

I tu, oh Catalunya sempre amada,
de qui has merescut favors i ditxes
plora la pèrdua de qui tots la ploren,
si al colp de tal dolor te queda vida.²⁵⁰

Peguerà col·laborà també a les *Nenias reales*... amb una altra composició, «Ovillejo»,²⁵¹ però aquesta en castellà. Fou un dels més assidus a les sessions de l'Acadèmia i hi llegí moltes composicions en aquesta llengua. Val

248. Ferran Soldevila havia projectat d'escriure una novel·la sobre aquest personatge.

249. Ha estat també F. SOLDEVILA a la seva *Història de Catalunya*, Editorial Alpha, Barcelona, 1963, pàgs. 1107-1108, qui ha remarcat aquest tret.

250. Cit. de *Nenias reales*..., pàgs. 101-102.

251. Cit. de *Nenias reales*..., pàgs. 29-31.

la pena que parem un mica d'esment en la producció castellana de Peguera, caracteritzada adés per un to exquisit i malenconiós, adés per un to heroic i ardit, no gaire freqüent en la poesia d'aquell moment. A la primera acadèmia, el dia 3 de juny del 1700, ja li fou encomanat «Un romance de 20 coblas elogiando la aplicación y ejercicio de la Academia», que, efectivament, va escriure.²⁵² A la sessió del dia 23 del mateix mes llegeix una composició, «Ponderando el sentimiento de una ausencia con 12 endechas endecasílabas», molt a l'estil de Garcilaso —amb qui la seva vida té un evident paral·lelisme—, però d'un Garcilaso damunt l'herència literària del qual no hagués passat l'extorsió i el frenesí del barroc ni la interpretació dels autors catalans del segle XVII; d'altra banda, l'estilització i l'elegant —però convencional— to lacrimogen d'aquesta peça ens fa pensar en el neoclassicisme:

Al compás de este río
rompa el dolor mis penas,
y en ecos de sus voces
publiquen mis suspiros sus dolencias.

Mis lastimados males,
si a tus oídos llegan,
deja el dolor, ingrata,
que bastante rigor en mí es tu ausencia.

Envidio al pajarillo
que, en voces lisonjeras,
divierte sus amores;
y yo aumento las ansias a mis penas.

El cortezano en valles
busca la rama tierna
para cantar sus glorias;

252. Comença: «Si entre mis afectos miro». V. ms. B-98 de l'A.H.C. (V. pàg. 77, nota 1 bis), fol. 1 i final del 2on i 3er quadern.

yo el tronco seco para llorar mis quejas.

Con diferentes ojos,
apacibles riberas,
mirabais mi cuidado;
y lo que antes fue gusto, ahora es queja.

Pensamiento, prosigue
tu llanto y tu querella,
y la falta de Filis
el alma llore en lágrimas desechas.²⁵³

A l'Acadèmia del 22 de juliol llegeix «Describiendo en cuatro octavas la batalla de un león y un tigre»;²⁵⁴ i a la del 30 d'agost, «Engrandiendo el valor de los ciudadanos de Sagunto, que quisieron más acabar con su ciudad y vidas que sujetarse a la ambición de los cartagineses. Cuatro octavas», la darrera de les quals fa:

Recibid, pues, triunfantes saguntinos,
el renombre de siempre prodigiosos,
pues supisteis, con pechos diamantinos,
siendo vencidos, ser los victoriosos.
Cantarán vuestros ecos peregrinos
aun los mismos fenices belicosos,
pues pudieron lograr con su ardimiento
a Sagunto incendiar, no vuestro aliento.²⁵⁵

Finalment, a la del 21 d'octubre. «Probando que el sujetarse a la pasión de los celos un corazón es indignidad de un perfecto amor».²⁵⁶

253. Cit. ms. B-98 de l'A.H.C.

254. Cit. ms. B-98 de l'A.H.C. Comença: «Cuando el primer celaje de la Aurora».

255. Cit. ms. B-98 de l'A.H.C.

256. V. ms. B-98 de l'A.H.C.

L'any 1703 l'Acadèmia emprèn una altra publicació poètica: l'edició de les obres del Rector de Vallfogona, amb el títol *L'harmonia del Parnàs...*²⁵⁷ L'edició, a més d'una dedicatòria a l'Acadèmia, d'una «Vida del Dr. Vicent Garcia...», una exhortació als lectors i una «Protestació...», conté, al principi, una sèrie de composicions laudatòries degudes als anomenats «Rector de Bellesguard» (autor, a més de la dedicatòria), «Rector del Banys», «Rector de Pital·luga» (aquests dos també ho són de la «Vida...», de l'exhortació i de la «Protestació...»), «Rector de Guialmons», «Rector d'Alcanà» i «Rector de Valdonzella».

Cal que parem una mica d'esment en aquestes figures perquè representen la continuïtat de la tradició vallfogonesca dins la poesia catalana de la darrerria del segle XVII i del començament del XVIII. Hem d'aclarir, però, de bell antuvi que, a causa de la fama del Rector de Vallfogona, aquest substantiu, «rector», esdevé sinònim de «poeta». Els qui no es consideraven dignes d'aquesta alta categoria es batejaven, més humilment, amb els noms de «germà» o «ermità».²⁵⁸

Tot i que no tenim gairebé cap dada personal, sabem que el «Rector de Bellesguard» era Joan Baptista Gualbes.²⁵⁹ En canvi, ha arribat fins a nosaltres un bon nombre de composicions seves. D'altra banda gaudí, durant llargs anys, de la fama de bon poeta, car és esmentat sovint i el 1769 és proposat com a autoritat per al diccionari que projectava de fer l'Acadèmia.²⁶⁰ A la darrerria del XVII ja té un premi en el certamen organitzat amb motiu de la pau de Ryswick.²⁶¹

257. V. *L'harmonia del Parnàs...*, op. cit., pàgs. 80 i 82-85, nota 8. Com sabem, aquesta edició és apòcrifa.

258. RUBIÓ I BALAGUER, op. cit., pàg. 268.

259. Ja l'identifica TORRES I AMAT a les seves *Memórias para ayudar...*, op. cit., pàgs. 300-301. RUBIÓ I BALAGUER, op. cit., pàg. 271-274.

260. J. MIRET I SANS, op. cit., pàg. 103; J. MIQUEL I VERGÉS, op. cit., pàgs. 261-285; A. COMAS, *Les excel·lències de la llengua catalana*, op. cit., pàgs. 40-41; i A. COMAS, «Una defensa de la llengua...», op. cit., pàgs. 35-50.

261. Amb la composició que comença «Diu en se formà el cor». V. *Festivo agradecimiento*, pàgs. 49-50.

La dedicatòria de l'edició de Vallfogona és un elogi, d'un barroquisme feixuc, al poeta, a la llengua i a la literatura catalanes. Quatre composicions seves figuren al davant d'aquesta edició: «En elogi de la culta i erudita Acadèmia dels Desconfiats de Barcelona, escrigué lo Rector de Bellesguard lo present soneto»:

Prova la primavera l'esperança
d'ella sia lo abril en ses verdures;
prova lo cel benigne, ab ses llums pures,
del mar ja la inquietud, ja la bonança...;²⁶²

«Alabant l'heroica estudiosa fatiga dels acadèmics desconfiats de Barcelona, escrigué lo Rector de Bellesguard lo present soneto»:

Les alegres catifes de la Xina,
la rica, de Milà, tela passada,
del Potosí la vena més picada...;²⁶³

«A les obres de l'elegant català, doctor Vicent Garcia, Rector, ben celebrat de Vallfogona, impreses a diligències d'alguns de la sempre ben aplicada com culta, discreta Acadèmia de Barcelona, denominada dels Desconfiats, a l'acert de dedicar dites obres a la mateixa Acadèmia, escrigué lo Rector de Bellesguard. Soneto»²⁶⁴ i «Disculpa lo Rector de Bellesguard haver-se donat a la impremta les obres del Rector de Vallfogona contra la censura dels escrupulosos lectors. Dècimes»:

Les obres del gran Garcia
ixen de la premsa i fum
a fer dels ingenis llum

262. Cit. de *L'harmonia del Parnàs...*, op. cit., pàgines inicials sense numerar.

263. Cit. de *L'harmonia del Parnàs...*, op. cit., pàgines inicials sense numerar.

264. *L'harmonia del Parnàs...*, op. cit., pàgines inicials sense numerar.

per sa gala i energia
Qui culpa la fantasia
d'u o altre assumpto, tal qual,
no fa comprensió cabal
del que Garcia escrigué
ni del que un Dante digué:
«Sap del bé qui sap del mal».²⁶⁵

Un manuscrit de la Biblioteca de Catalunya conté algunes composicions d'aquest autor: «Advertiment del Rector de Bellesguard per a tot lector d'inadvertida censura», potser una resposta a la censura de l'edició:

Lo escriure a gust de tots
no ho ha fins vui conseguit
lo ingeni més erudit
ni lo savi de més dots:
quants los humans, tants los vots,
i per ço, lector prudent,
vés en censurar atent
a Garcia, i reserva't
o exposa't a censures,
si presums de més atent;²⁶⁶

«Carta nova en poesia, en la qual dóna notícies un amic a l'altre de l'estat de les pretensions de les cotes vacants i sos adjacents, composta per Dn. Joan de Gualbes. Romanç»,²⁶⁷ peça de caràcter molt circumstancial, aísí com un parell de dècimes que figuren a continuació²⁶⁸ i dues altres peces intitolades «Sàtira a un jutge de la Real Audiència, ja vell, molt xacós, tocat de gota, qual s'enamorà d'una dama molt hermosa i poeta (!), la qual li féu les següents dècimes compostes per Dn. Joan Gualbes»²⁶⁹ i «Vexamen al Dr.

265. Cit. de *L'harmonia del Parnàs...*, op. cit., pàgines inicials sense numerar.

266. Cit. del ms. núm. 1183 de la B.C., pàg. 4.

267. V. ms. núm. 1183 de la B.C., pàg. 15-19.

268. V. ms. núm. 1183 de la B.C., pàg. 19.

269. V. ms. núm. 1183 de la B.C., pàg. 21.

Beguí Bransí sobre la sàtira dels pretensors de cotes en abril de 1670. Compost per Dn. Joan de Gualbes. Romanç»,²⁷⁰ d'atribució dubtosa. Més interès, en canvi, té la intitulada «Sàtira a tos titulars de Catalunya, composta per Dn. Joan Gualbes», per les al·lusions que conté a la noblesa de la ciutat:

Volent de festes tractar
de Barcelona los títols,
per firmar certs capítols
un dimarts se van juntar,
i d'aquí van resultar
unes estranyes raons,
i d'elles, per dar-nos llum,
restaren les festes fum
i es donaren tots per bons.

Lo comte de Montagut,
dit don Josep de Cardona,
aquell que mai no perdona
en tots los saraus que acut,
lo lloc primer no ha hagut.
Per ser ell qual tots sabeu,
cridant digué ab alta veu:
—«Que soy yo tan majadero
que he de gastar mi dinero»—,
que és lo ditxo propi seu.

Savellà, que és gran dansant,
mostra primer gran calor
de festes...

Lo Comte de Peralada
qualsevol cosa sap fer,
però de gastar diner
no és bona temporada...

270. V. ms. núm. 1183 de la B.C., pàgs. 144-148.

Lo de Canet va faltar
a tan raro ajuntament,
i que molt, sent ell absent,
no es poguessen concertar...;²⁷¹

i «A la duquesa de Medinasidònia, que, havent predicat missió lo P. Móra, jesuïta, se vestí un cilici, puix estava atordida, dient no hi havia salvació per ella; i després lo P. M. Costa, dominico, féu altra missió per animar dita senyora. Dècimes compostes per Dn. Joan Gualbes». Les dècimes glossen el següent lema:

*Quan Móra ora
palàcio plora,
però veu son plant
lo sol quan fra Costa
l'acosta a son consol,*

i comparen els dos predicadors a dos sastres:

Costa i Móra sastres són
que agiponen esperits...

De Costa lo ben tallat,
de Móra lo ben cosit,
deixen, provant tot vestit,
cert escrúpol embastat.
Corte als dos no els ha faltat...

Estes són les conclusions
dels consols i desconsols,
foren del palàcio dols
i foren consolacions.
Jo venero els dos patrons,
no mestres, sols si mestrassos
vells, ropers i catrapassos.

271. Cit. del ms. núm. 1183 de la B.C., pàgs. 19-20.

Entre ells, deixeble sia jo
quan l'ànima d'eix botó
deixe lo gipó a pedaços.²⁷²

Gualbes és, a més, autor d'una composició al·lusiva al setge de Barcelona de l'any 1713.²⁷³

Així com no ens consta que Gualbes pertanyés a l'Acadèmia Desconfiada, sí que sabem que n'eren membres els altres dos «rectors» que més intervingueren en l'edició de Vallfogona, el de «Pital·luga» i dels «Banys». El «Rector de Pital·luga» era fra Manuel de Vega i de Rovira, fill de nobilíssima família, que seguí la carrera eclesiàstica i fou monjo de Ripoll. A més de literat, era músic i fou xantre d'aquell monestir. L'any 1699 féu imprimir la seva traducció castellana de Diego Monti, *El ambicioso político infeliz*, sobre la vida del Duc de Milà, Ludovico Sforza VII. L'any següent ingressà a l'Acadèmia i tres anys després obtingué el segon premi en el certamen sobre el trasllat del cos de sant Oleguer amb una poesia llatina. Publicà també les constitucions provincials o capitulars de la congregació benedictina claustral tarraconense.²⁷⁴ És autor, conjuntament amb el «Rector dels Banys», de la «Vida...», l'exhortació i la «Protestació...» que figuren davant l'edició de Vallfogona. I també de la composició «Del Rector de Pital·luga, cronista de la vida de l'autor. Soneto»:

Tant remontes, Garcia, lo teu vol,
que a ta ploma ninguna pot seguir
(per més que l'envejós vulla mentir),
ara escrigues de goig, ara de dol.

Ab raó se gloria el nostre pol
de veure't major astre així lluir,

272. Cit. del ms. núm. 1183 de la B.C., pàgs. 38-41.

273. V. ms. núm. 1183 de la B.C., pàgs. 188-189.

274. TORRES AMAT, *Memorias para ayudar...*, op. cit., pàgs. 646-647; J.M. PELLICER I PAGÈS, *Santa María del monasterio de Ripoll. Nobilísimo origen y gloriosos recuerdos de este célebre santuario hasta el milenario de su primera dedicación. Reseña histórica*, Establ. tipog. de Feliciano Horta, Mataró, 1888, pàg. 205; CARRE-RAS I BULBENA, *L'Acadèmia Desconfiada...*, op. cit., pàgs. 107-109; i RUBIÓ, op. cit., pàgs. 274-275.

i ab ta llum les més clares obscurir,
fent-te, en lo resplendor, únic i sol.

Voldria, en alabar-te, alçar lo cant
segons lo que ton numen gran mereix;
però, què pot cantar un ignorant?

De les virtuts que el cel, doncs, comparteix
en tu sol, comunica'm tant o quant,
i veuràs com, per tu, lo meu cant creix.²⁷⁵

El «Rector dels Banys» era Joaquim Vives i Ximénez, advocat, nat a Barcelona l'any 1671. Pertanyia, a més, al braç militar i fou present a la Junta de Braços de l'any 1713 —després d'aquesta data se'n perd tota notícia.²⁷⁶ Dos sonets seus figuren davant les composicions del Rector de Vallfogona: «Elogia a les obres del doctor Vicent Garcia, Rector de Vallfogona, son caríssim amic, lo Rector dels Banys, més ab la voluntat que ab l'expressió d'aquest soneto», que comença:

D'aquell riu, que secat no ha vist Espanya,
begué, per refrescar nostra eixutesa,
lo gran Garcia, fent naturalesa
del que tant, en los més, és cosa estranya...²⁷⁷

i «Lo mateix rector al mateix assumpto. Soneto»:

Com ja, cigne canor, s'oi Garcia,
de l'Ebro en les riberes caudaloses,
ab veus, en lo elegant, tan abundoses
com raudals en les limfes descobria.

.....
Tanta gràcia en Garcia està cifrada...

.....
Puix la gala dels grecs té millorada,

275. Cit. de *L'harmonia del Parnàs...*, op. cit., pàgines inicials sense numerar.

276. CARRERAS I BULBENA, *L'Acadèmia Desconfiada...*, op. cit., pàgs. 116-117; i RUBIÓ, op. cit., pàg. 274.

277. Cit. de *L'harmonia del Parnàs...*, op. cit., pàgines inicials sense numerar.

dels llatins l'agudeses en ell s'hospeda,
lo que bé nos ho mostra l'experiència.²⁷⁸

Les altres tres composicions laudatòries que figuren a l'edició corresponen a tres personatges que no sabem que hagin estat identificats: del «Rector de Guialmons», la que porta aquest llarg títol explicatiu: «Si dels funests decrets de la parca fos proporcionat indult lo mèrit, permanexeria sens dubte immortal lo insigne Vicent Garcia, Rector de Vallfogona, puix en cada una de ses obres vincula repetits assumptos a l'admiració dels més discrets; però com que la universalitat de la humana llei no ha tingut fins vui evasió alguna, suposant no pot esmerar-se la caduca falta de sa important vida, és bé que se perpetue immortal son nom a l'aclamació de la posteritat, persuadint no poc a la memòria, que ab tanta raó se sol·licita, lo aprècio que de son numen (després de sa lamentable mort) féu lo savi cònclave en què presideix lo pròvido déu de Delos, en consideració del que dedica lo Rector de Guialmons en obsequi de ses obres la humil ofrenda d'est soneto»:

Pagà el tribut a la fatal tisora,
lo crèdit del Parnàs, Vicent Garcia,
i la ploma sutil que en ell floria
al més alt del Parnàs volà canora

Prengué-la el déu que dos esferes dora,
i, atent al dolç primor de sa harmonia,
rompé la lira, veent que l'excedia
altre instrument, que a son impuls millora.

Cada qual de les nou (mai més discreta),
per regla del fervor que el geni inflama,
volia per a si son mètric temple.

Però al mirar-la Apol·lo tan perfecta,
fou ales de sa cima per la fama
i es quedà lo demás per propri exemple;²⁷⁹

278. Cit. de *L'harmonia del Parnàs...*, op. cit., pàgines inicials sense numerar.

279. Cit. de *L'harmonia del Parnàs...*, op. cit., pàgines inicials sense numerar.

del «Rector d'Alcanà», «A la ciutat de Tortosa, feliç i fecunda mare de don Francisco la Torre i del Rector de Vallfogona, lo Rector d'Alcanà. Soneto»:

Que de Marte en l'escola gloriosa
fores Ibèria, és clar, pues Roma antiga
colònia et sol·licita i, enemiga,
te fuig Cargao al pas, que victoriosa

aclamar-te exemplar ditxa és famosa,
a què invencible t'ha constància obliga,
blasó de ta lealtat i ta fatiga,
duplicar-te la palma generosa...;²⁸⁰

i, finalment, del «Rector de Valldonzella», «Lo Rector de Valldonzella a l'autor. Soneto»:

Cisne immortal, oh fènix, que a la fama
(que ni del temps ni olvit, voraç tisora,
ha pogut minorar-te) en esta hora
a impulsos naixes d'apol·línea flama...²⁸¹

La tradició vallfogonesca perdura al llarg de tot el segle XVIII, dintre i fora de l'Acadèmia. D'aquesta pervivència en poden ésser mostra moltes de les composicions que ja hem vist i algunes que encara hem de veure.

Un altre acadèmic de la Desconfiada, Llorenç de Barutell i d'Erill (1660-1704), de noble i antiga ascendència, senyor d'Oix i de Bestracà,²⁸² col·labora a *Lágrimas amantes...*, amb un aplec de poesies catalanes i el pseudònim de l'«Ermità de Pruneres», nom d'una advocació fundada per un antecesor seu:²⁸³ la primera és una «Glossa» a l'«anagrama rigorós: E regna en los nostres cors»

280. Cit. de *L'harmonia del Parnàs...*, op. cit., pàgines inicials sense numerar.

281. Cit. de *L'harmonia del Parnàs...*, op. cit., pàgines inicials sense numerar.

282. CARRERAS I BULBENA, *L'Acadèmia Desconfiada...*, op. cit., pàgs. 46-49.

283. CARRERAS I BULBENA, *L'Acadèmia Desconfiada...*, op. cit., pàgs. 46-47. L'«Ermità de Pruneres» és esmentat en un romanç de la Guerra de Successió, *Primicòl de les heroiques proeses catalanes...*, datat el 1706. Les dates no concorden massa, però el romanç en parla en passat.

intitulada «Carles Segon, nostre senyor»;²⁸⁴ la segona, un «Soneto»,²⁸⁵ que insisteix en el tòpic que la parca no estalvià la tisora; la tercera s'intitula «Pronòstic de la mort del Rei, nostre senyor. Dècima»:

Dels reis i dels soberans
la mort sempre pronostiquen
los cometes, que publiquen
casos i ruïnes grans.
Mes quan mor Carlos los vans
agüeros cessen, perquè
quan, columna de la fe
falta, que a la Iglésia empara,
de sant Pere la tiara,
eclipsant-se, ho previngué.²⁸⁶

la quarta, una altra «Dècima» que fa:

Son cor, nostre rei amat,
compassiu en los treballs
que afligien sos vassalls,
en foc d'amor ha secat.

Vui lleal, esta ciutat,
en est cenotafi ardent, li tributa reverent
piramidals focs d'amor;
però més consum son amor
lo actiu de son sentiment.²⁸⁷

Entre aquestes composicions figura un sonet, que comença «Gran rigor has tingut parca malvada», que ja hem citat, publicat anònim, però que probablement és d'ell.

284. *Lágrimas amantes...*, pàgs. 182-183.

285. *Lágrimas amantes...*, pàg. 183.

286. Cit. de *Lágrimas amantes...*, pàgs. 183-184.

287. Cit. de *Lágrimas amantes...*, pàg. 185.

L'Acadèmia també participà al certamen del trasllat del cos de sant Oleguer, amb la col·locació, a més de la participació individual, de dues dècimes a honor de Felip V l'arc de triomf de la Drassana.

També tenim constància de l'activitat poètica d'altres membres de l'Acadèmia, com Benet de Sala i Cella (1664-1749), jurat en cap de la ciutat de Girona i partidari també de la causa de l'Arxiduc, que fou perdonat després per Felip V.²⁸⁸ D'ell ens ha restat una composició força àgil, resposta a una altra de castellana, i intitulada «A la retroscrita poesia escrigué Dn. Benet de Sala i Cella esta dècima. Dècima»:

Per justa causa pladeja
ta elegant musa ingeniosa;
vulla Déu logre, ditxosa,
tanta pietat com enveja.

Ta sutilesa campeja
en quant l'amor ta dictat,
més com la raó d'estat
té altre forces que la gràcia,
sols previnc a ta eficàcia
més enveja que pietat.²⁸⁹

La represa de les activitats de l'Acadèmia després de la guerra de Successió fou deguda, com ja hem explicat, a la fusió de dues tertúlies: la que es reunia a can Dalmases, de primer sota la direcció de Pau Ignasi i després del seu fill Ramon de Dalmases i Vilana, i la que ho feia a casa del comte de Peralada.

Ja hem fet esment de les activitats poètiques de l'Acadèmia durant el període anomenat «sense nom», que cal adscriure als cànons més genuïns de la poesia festiva. D'altra banda, en aquesta època trobem ja a l'Acadèmia

288. CARRERAS I BULBENA, *L'Acadèmia Desconfiada...*, op. cit., pàgs. 98-99.

289. Cit. del ms. núm. 1183 de la B.C., pàgs. 128-129.

personalitats com Pere Serra i Postius, de qui ja hem parlat, autor del famós sonet que comença:

Si vas a Montserrat, vés per Sant	Lluc,
que no et picarà el sol, per més que et	toc;
no vages ab calers, gasta més	poc;
vés com madò Guilleuma sobre un	ruc..., ²⁹⁰

o fra Agustí Eura, un dels poetes de més personalitat d'aquesta època, de qui tractarem més endavant.

Un manuscrit de la Biblioteca de Catalunya conté un aplec de peces i debats on figuren els noms de Boixadors, Sentmenat, Dalmases i Amat.²⁹¹ Aquests noms, enunciats així, poden originar confusions, però en algun moment s'identifiquen. Resulta que són: Bernat Antoni de Boixadors i Sureda de Sant Martí, comte de Peralada i vescomte de Rocabertí; Francesc de Sentmenat i d'Agulló, marquès de Sentmenat; Ramon de Dalmases i de Vilana, marquès de Villalonga; i Feliu Amat Lentisclà de Gravalosa. Descendents, alguns d'ells, dels fundadors de l'Acadèmia Desconfiada, tots entren a l'Acadèmia quan aquesta corporació reprèn les seves activitats l'any 1729. L'esmentat manuscrit, doncs, ens ofereix, a la primera part, una bona mostra de l'activitat poètica durant el període «sense nom», o potser, amb més precisió, de les terúlies que se celebraven al palau Dalmases o a casa del comte de Peralada abans de llur fusió i de la reorganització de l'Acadèmia. Les peces dels acadèmics van precedides d'unes composicions convencionals i amanerades de Jeroni Generes: «A una senyora que, vestida de negre, a qui caigué un floc de neu en los pits. Dècimes»:

Ab hermosissim primor,
en tu, Filis, miro unit

290. Cit. de Pere SERRA I POSTIUS, *Epítome histórico del portentoso santuario y real monasterio de Nuestra Señora de Monserrate, ilustrado con los sucesos históricos más memorables de los príncipes, sus devotos y bienhechores...*, Imp. de P. Campins, Barcelona, 1747. A la part inicial, sense paginar, abans de l'índex.

291. V. ms. núm. 187 de la B.C.

lo negre de ton vestit
ab lo blanc de ton candor...²⁹²

i «A les fineses de Filis traent les causes del nom Vallbona. Dècimes»,²⁹³
d'una de burlesca de Josep Carreres: «Al desengany d'una senyora que,
tenint en la mà un lloro, fent-li festes, la hi deixà ensuciada. Quartilles de
peu trencat»:

Elisa, en mala ocasió,
a un lloro acarícia honesta,
quan se li caga ab la festa
lo brivó

Si ella obligar-lo procura
fent-li dos mil jogarrets,
trau ell del cofre dels pets
confitura...;²⁹⁴

i d'unes anònimes intitolades: «Joguèt»;²⁹⁵ «De les aparents vanitats d'esta
vida. Desenganyada per la gràcia divina, la flaqueza humana se llastima de
son engany en est romance»,²⁹⁶ d'una certa ressonància bíblica; «Introduc-
ció»;²⁹⁷ i «A les esperances que promet lo matrimoni del senyor don Antoni
d'Armengol. Dècimes».²⁹⁸

Franccesc de Sentmentat i d'Agulló, marquès de Sentmenat (1697-
1762), fou un home molt ben format en humanitats: estudià llatí, grec i
hebreu en els jesuïtes, coneixia la poesia estrangera i fou afeccionat a la
filosofia i a la sigil·lografia.²⁹⁹ Sembla que va escriure molt en català. Quan

292. Cit. del ms. núm. 187 de la B.C.

293. V. ms. núm. 187 de la B.C., fol. 2-2v.

294. Cit. del ms. núm. 187 de la B.C., fol. 5.

295. V. ms. núm. 187 de la B.C., fols. 7-7v.

296. V. ms. núm. 187 de la B.C., fols. 8-8v.

297. V. ms. núm. 187 de la B.C., fol. 9.

298. V. ms. núm. 187 de la B.C., fol. 20. V., la composició de Dalmases que esmentarem dintre de poc.

299. J. R. CARRERAS I BULBENA, «Estudis biogràfics...», *op. cit.*, pàgs. 201-202.

l'any 1752 fou erigida la «Real Academia de Buenas Letras de Barcelona» en una de les sessions llegí un sonet en català «encargando se conserve la pureza de este idioma»³⁰⁰ L'esmentat manuscrit conté d'ell la següent peça: «A una que s'amagà bevent resolis d'un que arribava, a la qual se pondera no li ha de saber mal haver estat vista. Quartilles», que comença:

Vui una dama he enconrat
que anomenen cortesana
los cortesos, i ab gran gana
diré lo que m'hi ha passat.

Jo creuré que ab lo puny clos
m'he senyat aquesta nit,
que altrament tal esperit
m'hauria fugit lo cos...³⁰¹

Una altra composició, intitulada «Endetxes. L'alegria de la junta per l'elecció de muller del Sr. Dⁿ Anton Armengol en missenyora D^{na} Caterina de Ninot»,³⁰² signada per Pau Ignasi de Dalmases i de Vilana, probablement el fill segon de Pau Ignasi.

El manuscrit conté, a més, tres debats en els quals intervenen, a més del marquès de Sentmenat, Ramon de Dalmases i de Vilana;³⁰³ «Boixadors major», que deu ésser Bernat Antoni de Boixadors i Sureda de Sant Martí, comte de Peralada i vescomte de Rocabertí (1702-1755), fill del decidit austriacista i primer president de l'Acadèmia Desconfiada, comte de Savellà, president ell mateix de l'Acadèmia, que serví Felip V en empreses militars fins a obtenir el grau de tinent coronel i el càrrec d'ambaixador a Portugal;³⁰⁴ «Boixadors menor», que deu ésser probablement fra Joan Tomàs Boixadors i Sureda de Sant Martí (1703-1780), germà de l'anterior, general de l'orde

300. MIRET I SANS, *op. cit.*, pàg. 25.

301. Cit. del ms. núm. 186 de la B.C., fol. 12.

302. V. ms. núm. 186 de la B.C., fols. 22-22v.

303. J. R. CARRERAS I BULBENA, «Estudis biogràfics...», *op. cit.*, pàgs. 200-201.

304. J. R. CARRERAS I BULBENA, «Estudis biogràfics...», *op. cit.*, pàgs. 187-192.

de Predicadors i cardenal que es gloriava d'«haver après los principis de literatura en la corporació barcelonina»³⁰⁵ i que també trobem a l'Acadèmia en ésser restaurada l'any 1729; i Feliu Amat Lentisclà de Gravalosa (1698-1753), que estudià al convent dels pares dominics i a la universitat de Cervera i fou el primer arxiver de la corporació.³⁰⁶

El primer debat, l'inicia Sentmenat en castellà i l'acaba en català:

¿De qué está Marte riendo
cuando está Venus llorando?

.....
Si el plor denota tristesa,
perquè molts ploren quan riuen?
És que d'aquest modo diuen
que en los goigs no hi ha fermesa.

Feliu Amat comença després les seves preguntes i respostes en català:

Per què sent lo amor tot foc
ab les llàgrimes s'aviva?

i les acaba en castellà; Boixadors segon les fa en català; Dalmases, en català i en castellà, com Boixadors major:

Si és Venus filla de l'aigua,
com és que és mare del foc?³⁰⁷

Una nota que figura al final d'aquesta composició confirma plenament que aquestes peces són mostres de l'activitat literària de les tertúlies anteriors a la represa de l'Acadèmia: diu que fou llegida el 3 de març de l'any 1721.³⁰⁸

305. J. R. CARRERAS I BULBENA, «Estudis biogràfics...», *op. cit.*, pàgs. 197-200.

306. J. R. CARRERAS I BULBENA, «Estudis biogràfics...», *op. cit.*, pàgs. 202-203.

307. Tots aquests fragments són citats del ms. núm. 186 de la B.C., fols. 14-15v.

308. Escrit al final i al marge dret, al fol. 15: «Conceptes estètics (?) de la tercera vetllada que se tingué 3.º de març de 1721».

En el segon, intitulat «Oràculo manual»,³⁰⁹ intervenen els mateixos i és també en català i en castellà. El tercer té les mateixes característiques i porta al començament la data del 16 d'abril de l'any 1721.³¹⁰

Una composició ens il·lustra encara sobre l'activitat poètica del període «sense nom» de l'Acadèmia: «Combaten lo cor d'Eneas lo amor de Dido, lo sentiment d'haver-la de deixar en un estat miserable, lo temor d'haver de quedar ell ab l'opinió d'ingrat, ab l'obligació d'obeir a l'ambaixada que per Mercúrio li envià Júpiter. Soliloqui en dècimes compost per lo noble Dⁿ Joan de Boixadors en una de les acadèmies que se tingueren en casa de Dⁿ Fèlix Amat. Dècimes»,³¹¹ text de baixa qualitat, que acaba:

Rendit, Dido, mon amor,
de ton mal lo sentiment
se rendeix, per més turment,
de ma opinió lo temor.
Ja el veneno beu mon cor
i al bèurer-lo ell fo furiós
al vèurer que mata els dos
quan a sa força cedesc,
repetesc i repetesc:
Adiós, Dido, adiós.³¹²

El conreu literari de la nostra llengua esdevé molt intens en convertir-se l'Acadèmia, l'any 1752, en la «Real Academia de Buenas Letras de Barcelona». Aquest mateix any el marquès de Sentmenat llegeix el famós sonet que ja hem esmentat. Hem donat ja la llista detallada de les sessions dedicades a la lectura de textos catalans en el període comprès entre el 1752

309. V. ms. núm. 186 de la B.C., fols. 16-17.

310. V. ms. núm. 186 de la B.C., fols. 18-19.

311. V. ms. núm. 1183 de la B.C., pàgs. 148-151. Ens consta que algunes sessions d'aquest període foren celebrades a casa de Feliu Amat Lentsclà de Gravalosa (J. R. CARRERAS I BULBENA, «Estudis biogràfics...», *op. cit.*, pàg. 202; i MIRET I SANS, *op. cit.*, pàg. 14).

312. Cit. del ms. núm. 1183 de la B.C., pàg. 151. Aquest poema de fra Joan Tomàs de Boixadors figura sencer a J. M. CASTELLET i Joaquim MOLAS, *Ocho siglos de poesía*, La Alianza Editorial, Madrid, 1969, pàgs. 262-269.

i el 1806. Ara donarem unes breus dades sobre aquests autors que llegeixen a l'Acadèmia.

Antoni d'Armengol i d'Aimeric, baró de Rocafort i senyor de Montagut (1692-1764), arxiver de la corporació, a la qual entrà l'any 1729. Doctor en lleis, conreà la història i la literatura en la nostra llengua.³¹³ Que sapiguem, llegí dues vegades composicions catalanes a les sessions de l'Acadèmia els anys 1754 i 1757.³¹⁴

Josep Galceran de Pinós i de Pinós, marquès de Barberà (1710-1785), ingressà a l'Acadèmia l'any 1731, de la qual arribà a ésser president. Fou home entès en heràldica i en arqueologia.³¹⁵ Llegí composicions en català els anys 1756, 1757, 1758, 1759 i 1767.³¹⁶

Fra Antoni Andreu, frare trinitari de Barcelona,³¹⁷ i Francesc Sanjoan, historiador i numismàtic,³¹⁸ participaren ambdós a la sessió necrològica dedicada a Ferran VI el 1759.³¹⁹ Fra Antoni Andreu, per la seva banda, ja havia llegit composicions catalanes els anys 1754 i 1755.³²⁰ Un altre autor, que llegeix l'any 1757, Antoni de Foixà, va ingressar a l'Acadèmia el 1743.³²¹

Salvador Puig i Xuriguera (1719-1793) entrà a l'Acadèmia l'any 1748. Fou professor de Retòrica al col·legi del Bisbe, capellà major de la capella del Palau i autor d'una *Disertación de la elocuencia latina*, d'uns *Rudimentos de gramática castellana* en català i en castellà, dels quals ja hem parlat, i traduí les *Geòrgiques*; estudià, a més l'episcopologi de Lleida;³²² intervingué amb composicions poètiques en català en sessions dels anys 1754, 1756 i 1757.³²³

313. J. R. CARRERAS I BULBENA, «Estudis biogràfics...», *op. cit.*, pàgs. 206-207.

314. MIRET I SANS, *op. cit.*, pàgs. 30 i 92.

315. J. R. CARRERAS I BULBENA, «Estudis biogràfics...», *op. cit.*, pàgs. 219-220.

316. MIRET I SANS, *op. cit.*, pàgs. 32, 92, 93, 94 i 101.

317. MIRET I SANS, *op. cit.*, pàg. 20.

318. J. R. CARRERAS I BULBENA, «Estudis biogràfics...», *op. cit.*, pàg. 211.

319. MIRET I SANS, *op. cit.*, pàg. 94.

320. MIRET I SANS, *op. cit.*, pàgs. 28 i 31.

321. MIRET I SANS, *op. cit.*, pàg. 92.

322. J. R. CARRERAS I BULBENA, «Estudis biogràfics...», *op. cit.*, pàgs. 232-234.

323. MIRET I SANS, *op. cit.*, pàgs. 30, 31, 32 i 92.

Aleix Feliu de la Penya deu entrar a l'Acadèmia l'any 1752 i hi llegeix composicions catalanes els anys 1753, 1754 i 1777.³²⁴ Antoni de Raviza i de Montaner, benedictí i abat de Breda (1712-1776), ingressà a l'Acadèmia també l'any 1752; fou doctor en Teologia i conreà la història eclesiàstica.³²⁵ Llegí una composició catalana en una sessió de l'any 1767.³²⁶

Domènec Feliu de Móra i d'Areny (1731-1792), segon marquès de Llió, fill de Josep de Móra i de Catà, que fou president,³²⁷ catalogà manuscrits del monestir de Sant Jeroni de la Murtra i fou ell mateix president de l'Acadèmia, on entrà el 1752.³²⁸ En tres ocasions llegí poemes en català a les sessions acadèmiques, els anys 1756, 1757 i 1758.³²⁹

Marià de Sans i de Sala (1734-1801), eminent jurisconsult, que estudià a Cervera i fou membre del Reial Consell. Entrà a l'Acadèmia l'any 1758.³³⁰ Consta que llegí composicions catalanes en tres sessions corresponents als anys 1791, 1793 i 1797.³³¹

Cal també recordar Marià de Huerta, que l'any 1764 ja era acadèmic i el 1792 llegeix una composició;³³² i el pare Sargatal, que ingressa el 1767, hi llegeix una peça catalana el 1771.³³³

Antoni Juglar, un dels autors del *Diccionario catalán-castellano-latino*, de qui ja hem tingut ocasió de parlar, entra a l'Acadèmia l'any 1776 i intervé tres vegades durant l'any 1792 amb composicions catalanes.³³⁴

324. MIRET I SANS, *op. cit.*, pàgs. 27, 29-30 i 108.

325. J. R. CARRERAS I BULBENA, «Estudis biogràfics...», *op. cit.*, pàgs. 264-265.

326. MIRET I SANS, *op. cit.*, pàg. 100.

327. MIRET I SANS, *op. cit.*, pàg. 90.

328. J. R. CARRERAS I BULBENA, «Estudis biogràfics...», *op. cit.*, pàgs. 264-265.

329. MIRET I SANS, *op. cit.*, pàgs. 31, 92 i 93.

330. J. R. CARRERAS I BULBENA, «Estudis biogràfics...», *op. cit.*, pàgs. 269-270.

331. MIRET I SANS, *op. cit.*, pàgs. 168 i 174.

332. MIRET I SANS, *op. cit.*, pàgs. 98 i 170.

333. MIRET I SANS, *op. cit.*, pàgs. 100 i 104.

334. MIRET I SANS, *op. cit.*, pàgs. 107, 169 i 170.

Rafael de Llinars i de Magarola (1739-1806) conreà la història i la filologia i col·laborà al *Diario de Barcelona*. Fou nomenat acadèmic el 1778.³³⁵ El 1797 llegí una composició catalana.³³⁶

Joaquim Esteve i Subietlos (1743-1805), autor també de l'esmentat *Diccionario catalán-castellano-latino*, doctor per la universitat de Salamanca, professor de Gramàtica i de Retòrica al Col·legi episcopal, entrà a la corporació l'any 1787,³³⁷ i el 1796 hi llegí una peça catalana.³³⁸

Calassanç Sisó, que ja era acadèmic l'any 1796, llegeix dues peces en català, una aquest any i l'altra el 1806.³³⁹ Bru Bret i López (1771-1844), arxiprest de Sant Joan de les Abadesses, visitador general de la diòcesi de Vic, que intervingué en les campanyes de la guerra de la Independència i en les revoltes carlines, fou un historiador notable.³⁴⁰ Ingressà a l'Acadèmia el 1803 i hi llegí una composició catalana l'any 1806.³⁴¹

Les poesies que llegeixen aquests autors tenen de segur un caràcter molt convencional i una vàlua literària semblant a moltes de les peces que hem vist en aquest capítol. L'Acadèmia, en certa manera, en devia estar orgullosa, car projectà, dues vegades, els anys 1794 i 1799, de fer-ne un aplec o antologia i publicar-la.³⁴²

D'altra banda, els resums d'actes de la corporació³⁴³ ens sembla que reflecteixen d'una manera molt pàl·lida l'activitat poètica dels acadèmics. Fins i tot sabem d'alguns que, tot i que no ens consta que llegissin a les sessions acadèmiques, conreraren la poesia, de la mateixa manera que sabem que el comte de Peralada i el marquès de Llió tingueren una notable

335. J. R. CARRERAS I BULBENA, «Estudis biogràfics...», *op. cit.*, pàgs. 285-286.

336. MIRET I SANS, *op. cit.*, pàg. 174.

337. J. R. CARRERAS I BULBENA, «Estudis biogràfics...», *op. cit.*, pàgs. 298-299.

338. MIRET I SANS, *op. cit.*, pàg. 173.

339. MIRET I SANS, *op. cit.*, pàgs. 173 i 180.

340. J. R. CARRERAS I BULBENA, «Estudis biogràfics...», *op. cit.*, pàgs. 370-373.

341. MIRET I SANS, *op. cit.*, pàgs. 180-181.

342. MIRET I SANS, *op. cit.*, pàgs. 171 i 175.

343. En el moment de redactar aquest capítol no és possible de consultar l'arxiu de l'Acadèmia de Bones Lletres.

correspondència particular en català.³⁴⁴ Per exemple, Josep M. de Sagarra ens ha cridat l'atenció en un dels articles de *Cafè, copa i puro* i a les *Memòries* sobre un avantpassat seu, Josep de Sagarra i de Baldrich (1724-1784), que estudià a Cervera, entrà a l'Acadèmia l'any 1759, conreà la història, mantingué una curiosa correspondència en català amb el seu pare i escriví, de jove, un poema en octaves, *Cant a l'Hermosura*, que anys després dedicà al príncep Pius Sigisbert de Savoia.³⁴⁵ D'aquest poema, ens en transcriu la següent octava:

Cantar intento hassanyes portentoses
de l'imperi i poder de l'Hermosura.
Ses gràcies són encants, virtuts gloriòses
ab los quals sos triumfos assegura
lo foc antic, que ab flames prodigioses
de sos bells ulls los cors humans apura;
l'hermosura vull dir d'una donzella,
lo pit me mou com dominant estrella...³⁴⁶

Amb les figures de fra Agustí Eura³⁴⁷ i el pare Jaume Vada,³⁴⁸ que mereixen un estudi a part, es completa el panorama de les activitats poètiques de l'Acadèmia.

344. J. R. CARRERAS I BULBENA, «Estudis biogràfics...», *op. cit.*, pàg. 190.

345. Josep M. de SAGARRA, «Un poeta català del segle XVIII», dins *Cafè, copa i puro, i Memòries, a Obres Completes. Prosa*, Pròleg de Domènec Guansé, Editorial Selecta, Barcelona, 1967, pàgs. 419-420 i 863-871, respectivament. V., a més, TORRES AMAT, *Memorias para...*, *op. cit.*, pàg. 570; CARRERAS I BULBENA, «Estudis biogràfics...», *op. cit.*, pàgs. 272-273; i MIRET I SANS, *op. cit.*, pàg. 31.

346. Cit. de SAGARRA, *op. cit.*, pàg. 865.

347. Sobre la vida i la obra de fra Agustí Eura, V.: F. TORRES I AMAT, *Memorias para...*, *op. cit.*, pàgs. 227-228; J. MIRET I SANS, *op. cit.*, pàgs. 16 i 20; CARRERAS I BULBENA, «Estudis biogràfics...», *op. cit.*, pàgs. 227-228; i J. RUBIÓ I BALAGUER, *op. cit.*, pàgs. 279-283.

348. Sobre el pare Vada, v.: J. CORMINES, *Suplemento a las Memorias para...*, *op. cit.*, pàgs. 264-265; PERS I RAMONA, *op. cit.*, pàgs. 225-226; ELIAS DE MOLINS, *Diccionario biográfico...*, *op. cit.*, pàg. 709; CARRERAS I BULBENA, «Estudis biogràfics...», *op. cit.*, pàgs. 374-376; MIRET I SANS, *op. cit.*, pàg. 180; Josep M. de CASACUBERTA, «Un escolapio precursor del Renacimiento literario de Cataluña: Rdo. P. Jaime Vada del Ángel Custodio», *Boletín de San Antón*, n. 8 (agost del 1953), pàgs. 3-6; i RUBIÓ I BALAGUER, *op. cit.*, pàgs. 321-324.

Bibliografia

- AGUILÓ, Marià, *Catálogo de obras en lengua catalana impresas desde 1474 hasta 1860*, Sucesores de Rivadeneyra, S. A., Madrid, 1923.
- ALÒS-MONER, Ramon d', «Josep Aparici en l'Acadèmia dels Desconfiats», *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, XXVIII (1928), pàgs. 241-260.
- AMAT I DE CORTADA, Baró de Maldà, Rafael d', *El col·legi de la bona vida. Primera sèrie de «Calaix de sastre»*, presentat per Alexandre Galí, Biblioteca Selecta, Editorial Selecta, Barcelona, 1954.
- ARMANYÀ, Francesc, *Oración fúnebre en las exequias que la ilustre y venerable congregación de Nuestra Señora de la Esperanza y salvación de las almas de Barcelona dedicó en su propia capilla, día 1 de abril del año 1762, a la pia memoria de su dignísimo hermano, consiliario y bienhechor, el ilustre señor don José de Mora Catá...*, Impremta de Josep Altés, Barcelona, s. d.
- BALAGUER, Víctor, *Historia de Cataluña y de la Corona de Aragón...*, Librería de Salvador Manero, Barcelona, 1863.
- BALLOT I TORRES, Josep Pau, *Gramàtica i apologia de la llengua catalana*, Joan Francisco Piferrer, impressor, Barcelona, s. d.
- BARCELONA, Fra Josep M. de, *Lexicon hispano-catalanum al catalano-hispanicum*.
- BARRERA I ESCUDERO, Jaume, *Els Torres Amat i la Biblioteca del Seminari de Barcelona*, Discurs llegit a la «Real Academia de Buenas Letras de Barcelona», el 30 d'abril de 1922, Imp. Atlas Geográfico, Barcelona.
- BATLLORI, Miquel, *La cultura hispano-italiana de los jesuitas expulsos. Españoles. Hispanoamericanos. Filipinos. 1767-1814*, «Biblioteca Románica Hispánica», Editorial Gredos, Madrid, 1966.

- BATLLORI, Miquel, «Josep Finestres: Epistolari. Suplement», *Documents per a la història cultural de Catalunya en el segle XVIII*, Biblioteca Històrica de la Biblioteca Balmes, sèrie II, vol. XXVI, Biblioteca Balmes, Barcelona, 1969.
- BOHIGAS, Pere, «Bastero i els orígens de la llengua catalana», *Miscel·lània Pompeu Fabra*, Imp. i casa editorial «Coni», Buenos Aires, 1943, pàgs. 27-36.
- BOVER, Joaquim M., *Biblioteca de escritores baleares*, Imp. de P. Gelabert, Palma de Mallorca, 1868.
- BURGERA, Miquel, *Preceptes, elegàncies, kalendes i frases que s'ensenyen en les escoles de gramàtica de la província de Sant Francesc de Mallorca*, Imp. de Josep Guasp, Palma de Mallorca, s. d.
- CAPMANY, Antoni de, *Memorias históricas sobre la marina, comercio y artes de la antigua ciudad de Barcelona*, edició de la Cambra Oficial de Comerç i Navegació de Barcelona, 1963.
- CARRERAS I BULBENA, Josep Rafel, «Constitució i actes conservades de l'Acadèmia Desconfiada», *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, XXII (1922), pàgs. 225-277, 289-336 i 379-394 (= *L'Acadèmia Desconfiada i sos acadèmics*, Tallers Gràfics Atlas, 1922).
- CARRERAS I BULBENA, J. R., «Estudis biogràfics d'alguns benemèrits patricis qui il·lustren aquesta Acadèmia», *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, XXVII (1927-1928), pàgs. 179-237, 262-306, 359-384; XIV (1929-1930), 15-32, 183-193, 213-238, 280-292, 343-384.
- *Cartilla o silabario para aprender a leer el castellano, catalán y latín*, Imp. de Francesc Surià, Barcelona, 1793.
- CASACUBERTA, Josep M. de, «Documents per a la història externa de la llengua catalana en l'època de la decadència: I. La "Controvèrsia sobre la perfecció de l'idioma català" d'Antoni de Bastero», *Revista de Catalunya*, III (1925), pàgs. 473-484.
- CASACUBERTA, Josep M. de, «Un escolapio precursor del Renacimiento literario de Cataluña: Rdo. P. Jaime Vada del Ángel Custodio», *Boletín de San Antón*, n. 8 (agost del 1953).

- CASANOVES, Ignasi, «Josep Finestres: Epistolari», *Documents per a la història cultural de Catalunya en el segle XVIII*, Biblioteca Històrica de la Biblioteca Balmes, sèrie II, vol. VIII, Biblioteca Balmes, Barcelona, 1933.
- CASTELLET, J. M., i Joaquim MOLAS, *Ocho siglos de poesía*, La Alianza Editorial, Madrid, 1969.
- COLOM I CAÑELLAS, Antoni J., «Jovellanos i la seva tasca educadora a Mallorca», *Lluc*, LI, n. 609 (desembre 1971).
- COMAS, Antoni, «Una defensa de la llengua i de la literatura catalanes a la darrereria del segle XVIII», *Estudis Romànics*, XII (1963-1968) [*Estudis de lingüística i de filologia catalanes dedicats a la memòria de Pompeu Fabra*, I, (1970)], pàgs. 35-50.
- COMAS, A., *Les excel·lències de la llengua catalana*, Rafael Dalmau, Barcelona, 1967.
- CORMINES, Joan, *Suplemento a la «Memorias para ayudar a formar un diccionario crítico de los escritores catalanes y dar alguna idea de la antigua y moderna literatura de Cataluña», que en 1836 publicó el Excmo. e Ilmo. señor don Fèlix Torres Amat...*, Impremta de Arnáiz, Burgos, 1849.
- *Costumbres de la ciudad de Barcelona sobre las servidumbres de los predios urbanos y rústicos, llamados vulgarmente d'en Sanctacília, a las que se han añadido por apéndice algunos capítulos de los privilegios conocidos bajo el nombre del «Recognoverunt procures», relativos a las mismas servidumbres, traducidas por la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, Impremta de Joan Francesc Piferrer, Barcelona, s. d.
- DÍAZ-PLAJA, Guillem, «Una polèmica sobre el català a les darreries del segle XVIII», *Estudis Universitaris Catalans*, XVIII (1933), pàgs. 182-208.
- DÍAZ-PLAJA, G., «Pre-romanticisme i pre-renaixença», *Revista de Catalunya*, XIV (1934), pàgs. 21-33.
- DURAN I CANYAMERES, Fèlix, «Tradiciones sobre la devoción a los ángeles. Nota sobre la intervención angélica en la vida religiosa de Cataluña, recogidas en la obra de Serra y Postius "Prodigios y finezas de los santos ángeles"», *Analecta Sacra Tarraconensia*, XXVIII (1955), pàgs. 255-264.

- ELIAS DE MOLINS, Antonio, *Diccionario biográfico y bibliográfico de escritores y artistas catalanes del siglo XIX (Apuntes y datos)*, Barcelona, 1889.
- ELIAS DE MOLINS, A., «Gramáticas catalanas inéditas del siglo XVIII», *Revista crítica de Historia y Literatura*, VI (1901).
- ELIAS DE MOLINS, Antonio, *Los estudios históricos y arqueológicos en Cataluña en el siglo XVIII*, Discurs d'ingrés a la Reial Acadèmia de Bones Lletres l'any 1903, 60 pàgs.
- ESTEVE, Joaquín, José BELVITGES, i Antonio JUGLÀ, *Diccionario catalán-castellano-latino*, Oficina de Tecla Pla, viuda, Batcelona, 2 vols., 1803-1805.
- FELIU DE LA PENYA I FARELL, Narcís, *Anales de Cataluña y epílogo breve de los progresos y famosos hechos de la Nación Catalana, de sus santos, reliquias, conventos y singulares grandezas y de los más celebrados y eminentes varones que en santidad, armas y letras han florecido, desde la primera población de España, año del mundo 1788, antes del nacimiento de Cristo 2174 y del Diluvio 143, hasta el presente de 1709*, Impremta Joan Pau Martí, Barcelona, 1709.
- FORTESA, Tomàs, *Gramática de la lengua catalana*, Tipografia Provincial, Palma de Mallorca, 1915, reproduït a *Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana*, VIII (1914-1915), pàgs. 33-108.
- FORTESA, T., «Pertret per una bibliografia filològica de la llengua catalana del temps més antic fins a 31 de desembre de 1914», Apèndix al vol. citat del *Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana*, Amengual i Montaner, Palma de Mallorca, 1915.
- *Grammatica magna de octo partium orationis constructione...*, Imp. de Manuel Ibarra, Cervera, 1743.
- GRIERA, A., «Un "Diccionari català" d'autor desconegut», *Estudis Romànics*, II (1917), pàgs. 116-175.
- GUILLEUMAS, R., *La llengua catalana segons Antoni Rubió i Lluch*, Editorial Barcino, 1957.
- JUTGLAR, Antoni, «Notas para el estudio de la enseñanza en Barcelona hasta 1900», dins *Materiales para la historia institucional de la ciudad*, Documentos y Estudios, XVI (juny del 1966).

- «La Biblioteca Dalmases», *Butlletí de la Biblioteca de Catalunya*, III (1916), pàgs. 28-55.
- LACAVALLERIA, Joan, *Gazophylacium catalano-latinum, phrasibus illustratas, ordine literario comprehendens CVI subijcitur irregularium verborum elenchus*, Antoni Lacavalleria, Barcelona, 1696.
- *La Crusca provenzale, ovvero, le voci, frasi, forme e manieri di dire che la gentilissima e celebre lingua toscana ha preso della provenzale; arricchite e illustrate e difese con motivi, con autorità e con esempi. Aggiuntevi alcune memorie o notizie storiche intorno agli antichi poeti provenzali, padri della poesia volgare, particolarment circa alcuni di quelle que furono de nazione catalana, cavate de mss. Vaticani, Laurenziani e altronde*, Stampa A. de Rossi, Roma, 1724.
- *Lágrimas amantes de la Excelentísima Ciudad de Barcelona con que, agrade-cida a las reales finezas y beneficios, demuestra su amor y su dolor en las mag-níficas exequias que celebró a las amadas y venerables memorias de su difunto Rey y Señor Don Carlos II*, Joan Pau Martí, impressor, Barcelona, 1701.
- LÁZARO CARRETER, Fernando, «Las ideas lingüísticas en España durante el siglo XVIII», *Revista de Filología Española*, Anejo XLVIII, C.S.I.C., Madrid, 1949.
- *L'Harmonia del Parnàs més numerosa en les poesies vâries de l'atlant del cel poètic, lo Dr. Vicent Garcia, rector de la parroquial de Santa Maria de Vallfogona. Recopilades i emendades per dos ingenis de la molt il·lustre Academia dels Desconfiats, erigida en l'excel·lentíssima ciutat de Barcelo-na. Se dedica a la mateixa Acadèmia per medi dels rasgos de la ploma del Rector de Bellesguard*, Impremta de Rafael Figueró, Barcelona, 1700.
- LLIÓ, Marquès de, *Observaciones sobre los principios elementales de la his-toria, a Real Academia de Buenas Letras de Barcelona: Origen, progresos y su primera junta general*, Impremta de Francesc Surià, Barcelona, 1756.
- LLOBET, Salvador, «Una descripción geográfica de Cataluña en el siglo XVIII», *Hispania*, XXV (1946), pàgs. 7-44.
- LLOBET, S., «José Aparici y los pueblos de la provincia de Lérida en el si-glo XVIII», *Ilerda*, VIII (1947), pàgs. 7-25.

- MADURELL, Josep M., «Pedro Serra Postius», *Analecta Sacra Tarracoen-sia*, XXIX (1957), pàgs. 345-400.
- MARTÍNEZ FERRANDO, J.-E., *El Archivo de la Corona de Aragón*, Barcelona.
- MASPONS, Jaume, «Pere Serra i Postius», *Butlletí del Centre Excursionis-ta de Catalunya*, VI (1886), pàgs. 212-226.
- *Memorias de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, tomo II, Impremta de Celestí Verdaguer, Barcelona, 1863, pàgs. 1-50.
- MENÉNDEZ Y PELAYO, Marcelino, *Historia de los heterodoxos españoles*, vol. V, «Edición Nacional de las obras completas», vol. XXXIX, C.S.I.C., Madrid, 1947.
- MERCADER, Joan, *Barcelona durante la ocupación francesa (1808-1814)*, Instituto Jerónimo de Zurita, C.S.I.C., Madrid, 1949.
- MERCADER, J., «Nuevos datos sobre la personalidad del geógrafo José Aparici», *Estudios Geográficos*, XII (1951).
- MILÀ I FONTANALS, Manuel, «Bastero, filólogo catalán», *Diario de Bar-celona*, 1855.
- MILÀ I FONTANALS, Manuel, «Discurs presidencial llegit l'any de la restauració dels Jocs Florals», a *Opúsculos literarios*, 2a sèrie, «Obras completas», vol. V, Librería de Álvaro Verdaguer, Barcelona, 1893.
- MIQUEL I VERGÉS, J. M., «La filologia catalana en el període de la Decadència», *Revista de Catalunya*, XVIII (setembre-desembre 1938), pàgs. 261-285 i 429-452.
- MIRET I GÜELL, Josep, *Propias significaciones castellanas y catalanas...*, Cervera, 1777.
- MIRET I SANS, Joaquim, «Dos siglos de vida académica», *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, XVII (1917), pàgs. 10-32, 92-116, 168-193, 249-255 i 305-348.
- MOLINÉ I BRASÉS, Ernest, «L'Acadèmia dels Desconfiats», *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, XVII (1917), pàgs. 1-10 i 63.

- MOLINÉ I BRASÉS, E., «Apéndice a “Dos siglos de vida académica”», *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras*, IX (1918-1919-1920), pàgs. 358-362.
- MOLINÉ I BRASÉS, E., «L'Acadèmia de Bones Lletres i el Renaixement català», *La Revista*, XIX (1933), pàgs. 64-66.
- MOREU-REY, Enric, «Revolució a Barcelona el 1789», *Memòries de la Secció Històrico-Arqueològica*, XXV, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, 1967.
- *Nenias reales y lágrimas obsequiosas que a la inmortal memoria del gran Carlos Segundo, Rey de las Españas y Emperador de la América, en crédito de su más imponderable dolor y desempeño de su mayor fineza, dedica y consagra la Academia de los Desconfiados de Barcelona*, Impremta de Rafael Figueró, Barcelona, 1701.
- PELLICER I PAGÈS, J. M., *Santa María del monasterio de Ripoll. Nobilísimo origen y gloriosos recuerdos de este célebre santuario hasta el milenario de su primera dedicación. Reseña histórica*, Establ. tipog. de Feliciano Horta, Mataró, 1888.
- PERÉS, Ramon D., «Un manuscrit català: “Lo perquè de Barcelona” de Pere Serra Postius», *Memorias de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, IX (1929), pàgs. 1-126.
- PERS I RAMONA, Magí, *Historia de la lengua y de la literatura catalana, desde su origen hasta nuestros días*, Imp. de José Tauló, Barcelona, 1857.
- PORTELLA I ENRIC, A., *Nou mètode per apèndrer de llengua llatina...*, Imp. de Josep Paieu, Maó, 1762.
- *Prontuario trilingüe, en el que se manifiestan con toda claidad todas las voces que generalmente sirven para el comercio político y sociable en los tres idiomas, catalán, castellano y francés, a fin de que los poco instruidos en alguno de los dos primeros entren con menos dificultad a la inteligencia del tercero*, Imp. de Pau Campins, Barcelona, 1771.
- PUIG, Salvador, *Rudimentos de la Gramática castellana que, por disposición del Ilustrísimo Sr. D. Josef Climent, obispo de Barcelona... se han de enseñar en su Colegio Episcopal y Tridentino...*, Imp. de Tomàs Piferrer, Barcelona, 1770.
- *Real Academia de Buenas Letras de la ciudad de Barcelona. Origen, progresos y su primera junta general, bajo la protección de Su Majestad, con los papeles que en ella se acordaron*. Francisco Suriá, impresor, Barcelons, 1756.

- *Record de l'Aliança fet al Ser.^m Jordi-Augusto, rei de la Gran Bretanya,...*, ab una carta del Principat de Catalunya i ciutat de Barcelona, Oxford, 1736 (Edició moderna de N. FONT I SAGUÉ, Impremta La Catalana, Barcelona, 1898).
- «Resumen histórico del origen y progreso de la Real Academia de Buenas Letras de la ciudad de Barcelona, bajo la protección de Su Majestad», *Memorias de la Real Academia de Buenas Letras*, vol. I, 1756, pàgs. 1-10.
- RIQUER, Martí de, *La lírica dels trobadors*, C.S.I.C., Publicaciones de la Escuela de Filología de Barcelona, 1948.
- RIQUER, Martí de, «Breve historia de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona», *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, XXV (1955), pàgs. 275-304.
- ROS, Carles, *Diccionario valenciano castellano*, Imp. de Benet Montfort, València, 1764.
- RUBIÓ I BALAGUER, Joaquim, «Literatura catalana», a *Historia General de las Literaturas Hispánicas*, vol. V, Editorial Barna, Barcelona, 1958.
- RUBIÓ I ORS, Joaquim, *Bastero, provenzalista catalán. Estudio crítico biográfico...*, Real Academia de Buenas Letras de Barcelona, Establecimiento tipográfico de Jaime Despús, 1894.
- SAGARRA, Josep M. de, «Un poeta català del segle XVIII», dins *Cafè, copa i puro, i Memòries*, a *Obres Completes. Prosa*, Pròleg de Domènec Guansé, Editorial Selecta, Barcelona, 1967.
- SALSÉS I TRILLA, Pere, *Promptuari moral-sagrat i catecisme pastoral de plàtiques doctrinals i espirituals sobre tots los punts de la doctrina cristiana...*, Estampa de Teresa Piferrer, Vídua, Barcelona, 1754.
- SAMPERE, Andreu, *Regles d'ortografia llatina*.
- SERRA I POSTIUS, Pere, *Prodigios y finezas de los santos ángeles hechas en el Principado de Cataluña, ilustradas con dos copiosos índices, uno histórico de los autores de los manuscritos que en este libro se citan y se hace mención, y otro particular y notable de toda la obra*, Impr. de Jaime Suriá, Barcelona, 1726.

- SERRA I POSTIUS, Pere, *Epítome histórico del portentoso santuario y real monasterio de Nuestra Señora de Monserrate, ilustrado con los sucesos históricos más memorables de los príncipes, sus devotos y bienhechores...*, Imp. de P. Campins, Barcelona, 1747.
- *Sil·labario a aprendre a llegir castellà, català i llatí*, Barcelona, 1793.
- SOLDEVILA, Ferran, «La presó de Pau Ignasi de Dalmases i Ros, enviat de la ciutat de Barcelona a Felip V (1705)», *Homenatge a Antoni Rubió i Lluch, Miscel·lània d'estudis literaris, històrics i lingüístics*, vol. III, Barcelona, 1936.
- SOLDEVILA, F., *Barcelona sense universitat i restauració de la Universitat de Barcelona (1714-1837). Contribució al centenari*, Monografies Històriques, V, Publicacions del Seminari d'Història de la Facultat de Filosofia i Lletres i Pedagogia, Universitat de Barcelona, 1938, pàgs. 85-92.
- SOLDEVILA, F., *Història de Catalunya*, Editorial Alpha, Barcelona, 1963.
- TESIS, Rafael, *Barcelona. Imatge i història d'una ciutat*, Rafael Dalmau, Barcelona, 1961, pàgs. 235-237.
- TORRES AMAT, Fèlix, *Vida del Ilmo. Sr. D. Félix Amat, Arzobispo de Palmira*, Fuentenebro, Madrid, 1835.
- TORRES AMAT, Fèlix, *Memorias para ayudar a formar un diccionario crítico de los escritores catalanes y dar alguna idea de la antigua y moderna literatura de Cataluña*, Imprenta de J. Verdager, Barcelona, 1836.
- TORRES AMAT, F., *Apéndice a la vida del Ilmo. Sr. D. Félix Amat*, Fuentenebro, Madrid, 1838.
- TORRES AMAT, F., *Índice cronológico de las cosas más notables de la Sagrada Biblia*, 17 vols., Librería de Galván, Mèxic, 1835.
- TORROELLA, Joan, *Syntaxis, seu compendiaria partium orationes institutio a...*, Imp. de Manuel Ibarra, Cervera, 1718.
- *Via fora als adormits i resposta del Sr. Broak, secretari que fou del Sieur Mitford Crow, al Sr. Vallès, son corresponent de Barcelona, sobre les matèries polítiques presents*, Londres, 1734 (Edició moderna de N. FONT I SAGUÉ, «Biblioteca La veu de Catalunya», Impremta La Catalana, Barcelona, 1898).

- VILAR, Pierre, *Catalunya dins l'Espanya moderna. Recerques sobre els fonaments econòmics de les estructures nacionals*, vol. II (El medi històric), Col·lecció Estudis i Documents, Edicions 62, Barcelona, 1964; i vol. III (Les transformacions agràries del XVIII català), Barcelona, 1966.
- VILAR I COSTA, Joan, «Les "Memorias" de Torres Amat, pedra fonamental de la bibliografia catalana», *La Revista*, XXII (gener-juny 1936).
- VOLTES I BOU, Pere, *Pau Ignasi de Dalmases i el seu temps*, Episodis de la Història, Rafael Dalmau, editor, Barcelona, 1962.

Aquest text d'Antoni Comas forma part del
volum quart de la *Història de la Literatura*
Catalana, publicat per l'Editorial Ariel
l'any 1964, i es recupera ara amb
motiu de la commemoració dels
tres-cents anys de l'Acadèmia
dels Desconfiats, acabant-
se d'estampar el dia 4
d'octubre del 2000,
festivitat de Sant
F r a n c e s c
d'Assís.

300 ANYS DE L'ACADÈMIA
DELS DESCONFIATS